

P L U R A L I S M E

I N

STAAT   E N   K E R K

M E T   S P E S I A L E   V E R W Y S I N G   N A   D I E   T Y D -

P E R K   1 5 5 9   -   1 8 2 4 .

The copyright of this thesis vests in the author. No quotation from it or information derived from it is to be published without full acknowledgement of the source. The thesis is to be used for private study or non-commercial research purposes only.

Published by the University of Cape Town (UCT) in terms of the non-exclusive license granted to UCT by the author.

P L U R A L I S M E
IN
STAAT EN KERK.

MET SPESIALE VERWYSING NA DIE TYDPERK
1559 - 1824.

AKADEMIESE PROEFSKRIF TER VERKRYGING
VAN DIE GRAAD VAN PHILOSOPHIAE DOCTOR
AAN DIE UNIVERSITEIT VAN KAAPSTAD.

deur

PETRUS JOHANNES LOOTS.

1962.

I

V O O R W O O R D.

By die voltooiing van hierdie proefskrif betuig ek hiermee graag my opregte dank en waardering teenoor Prof. Dr. A.H. Murray van die Universiteit van Kaapstad onder wie se bekwame en besielende leiding ek my studietaak kon verrig. Sy breë kennis, heldere insig en gebalanseerde oordeel het my bewondering afgedwing.

My jarelange studieverbintenis met hom in die wysbegeerte het my lewe verryk en my soveel meer laat verstaan van die verhewe majesteit van die gedagte.

Verder betuig ek my innige dank aan die argiverisse van Kaapstad en aan die bibliotekarisse van Kaapstad, Stellenbosch, Amsterdam, Utrecht en Cambridge. Belangrike werke wat ek in Suid-Afrika nie kon opspoor nie het ek in laasgenoemde drie biblioteke gevind.

Ook die Streekbiblioteekstelsel van die Oranje Vrystaat het aan my onskatbare dienste gelewer.

Oorsee het ek in verband met my onderwerp die besondere eer en voorreg gehad om waardevolle onderhoude te kon hê met vooraanstaande geleerdes soos Proff. H. Dooyeweerd, D.H. Th. Vollenhoven, D. Nauta en Dr. P.G. Kunst en Dr. D. Dengerink van Amsterdam en Prof. H.F.W.D. Fischer van Leiden. Ek dank hulle vir hulle gasvryheid en waardevolle voorligting.

Onder die persone wat op spontane en gulhartige wyse dit vir my finansieël moontlik gemaak het om oorsese kontakte met genoemde geleerdes te gaan maak en biblioteke te gaan besoek, noem ek met opregte dankbaarheid die name van Mnre. S.P.H. de Villiers en J.P. Brits van die Paarl en in die besonder ook Mnr. F.C. Preiss van Hanover, K.P.

Spesiale vermelding verdien ook die Ad-hoc beurs wat ek van die Departement van Onderwys, Kuns en Wetenskap met die oog op navorsing ontvang het.

Aan my geagte kollega, Ds. P.W. Jordaan, die Kerkraad en gemeente van Bethlehem-Wes betuig ek eweneens erkentlikheid en innige dank vir 'n paar maande spesiale studieverlof om my taak te kon voltooi.

Mev. M.R. Wessels het uitstekende tik- en afrolwerk verrig; ek dank haar hartlik daarvoor.

..... II... Aan.....

II

Aan my eggenote my diepe dank en waardering vir besondere verdraagsaamheid en liefde terwyl ek, temidde van veelvuldige en dringende gemeentelike werksaamhede, oor 'n tydperk van jare byna al my vrye tyd aan intensiewe studie moes bestee.

Voor Hom, my Verlosser en Koning, Jesus Christus, wat my geroep, gedra en verdra het buig ek in stille aanbidding en onuitspreeklike dankbaarheid neer.

SOLI DEO GLORIA.

BETHLEHEM, O.V.S.
OKTOBER, 1962.

III

TER INLEIDING.

Met die hedendaagse opvallende neiging tot oorbeklemtoning van eenheid ten koste van verskeidenheid, sentralisasie in plaas van desentralisasie; gelykstelling ten koste van differensiasie, het 'n wysgerige besinning oor die grondslae, die wese en die diepgrypende invloed van die Pluralisme (verskeidenheid temidde van eenheid), in teenstelling met dié van die monisme en absolutisme op staatkundige en kerklike gebiede onses insiens baie aktueel en noodsaaklik geword.

In hierdie studie stel ons ons hoofsaaklik ten doel om die beginsels van die pluralisme, soos dit deur die eeue heen met verreikende implikasies tot openbaring gekom het, uiteen te sit en die toepassing daarvan in die Nederlande en in Suid-Afrika, - meer bepaald ten opsigte van die Nederduitse Gereformeerde Kerkverband, - na te spoor, en om langs dié weg aan te toon hoedat hierdie pluralistiese vryheidsbeginsels in die Nederlande - en via Nederland ook in Suid-Afrika - triomfantelik te voorskyn getree het in die stryd teen godsdienstige en politieke sentralisasie en absolutisme en hoedat die regte en vryhede van historiese instellings op politieke en godsdienstige gebied gehandhaaf is.

Op gebruikelike wyse sal ons tussen pluralisme op staatkundige gebied en pluriformiteit of verskeidenheid op kerklike gebied, wat basies uit dieselfde metafisiese grondbeginsel voortspuit, onderskei.

Ons verkies ook om die kerklike en staatkundige aspekte van die vraagstuk hand aan hand met mekaar te behandel, want alhoewel dit gesê kan word dat kerk en owerheid elk 'n eie gesagsgebied en 'n eie roepingsgebied het, is hulle as instellings van God in dieselfde groot volkshuishouding tog altyd aangewese op mekaar.

Daarby glo ons ook dat kerklike vryheid sonder staatkundige vryheid nagenoeg ondenkbaar is. As gesentraliseerde absolutisme op staatkundige gebied in 'n land toegepas word dan is die gevaar nie uitgesluit dat daar van kerklike vryheid ook niks tereg kan kom nie. Kerk en gemenebes is dus aangewese op mekaar en daarom vind ons dit nie wenslik om die kerklike, pluralistiese vryheidsbeginsels te behandel sonder om ook te wys op die.....IV.....

IV

grondliggende aanverwantskap tussen kerk en gemenebes in dié verband nie. Na behandeling van die Europese agtergrond van ons probleem wat kerk en staat betref voel ons dat, wat Suid-Afrika betref, ons alleen sal kan ingaan op die pluriforme ordening van die Nederduitse Gereformeerde Kerk as sodanig.

Om die pluralistiese beginsels wat, soos ons sal aantoon, in Nederland en in Suid-Afrika so invloedryk en rigtinggewend was, in hulle juiste filosofiese en teologiese perspektief te sien, sal dit noodsaaklik wees om in te gaan op die wesenskenmerke en historiese agtergrond daarvan soos dit tot openbaring gekom het in die Griekse oudheid, in die Skrif, gedurende die Middeleeue en veral onder inspirasie van die kerkhervorming van die 16de eeu. Probleme ken geen tyd nie en daarom sal ons 'n wye veld moet dek. Die pluralistiese vryheidsbeginsels wat Calvyn en sy geesverwante, die historiese Versetskrywers t.w. Hotoman, Beza en die skrywers van die *Vindiciae*, so sterk op die voorgrond gestel het, sal spesiaal nagegaan moet word omdat hierdie beginsels b.v. by die totstandkoming van die historiese „Unie van Utrecht” (1579) en die opstel en uitreiking van die „Placcaat van Verlatinghe” (1581) 'n beslissende invloed uitgeoefen het § en so deur die eeue heen die geskiedenis van die Nederlandse en ook die Afrikaanse volk kragtig beïnvloed het.

Van die geskrifte van genoemde Versetskrywers sê Ernest Barker, b.v. – “There is a certain series of writings in the seven years that followed St. Bartholomew's Day, 1572 – 1579 which should never be forgotten by any who confess the cause of liberty, civil and religious.” §§

Die strydvrae wat aanleiding gegee het tot genoemde massamoord het dieperliggende oorsake gehad as die godsdienstige verskille tussen die Rooms-katolieke

..... V.... en....

§ Sneller, Z.W. *Unie van Utrecht en Placcaat van Verlatinghe*, – de wording van den Nederlandsche Staat; Rotterdam MCMXXIX, pp. 67, 75.

Die inleiding van die Plakkaat van Verlatinge is byna woordeliks uit die *Vindiciae* oorgeneem.

§§ Barker, Sir Ernest. *A Huguenot Theory of Politics in Church, State and Study*. (Methuen, 1930, p. 76).

en Protestantse Kerke van daardie tyd.

Die politieke denkbeelde wat Machiavelli sewe-en-vyftig jaar te vore begin propageer het en wat radikaal met die eeu-oue regte en vryhede van die volk gebots het, het naamlik die vorm van 'n gesentraliseerde politieke absolutisme, met absolute mag in die hande van die monarg, begin aanneem en ook daarteen het Calvyn en die Verset-skrywers en hulle geesverwante die stryd aangeknoop.

Die Vindiciae is b.v. in 1595 in een band saam met die werke van Machiavelli uitgegee om sy invloed teen te werk.

Omdat die denkbeelde van die opkomende staat soos dit o.a. deur Machiavelli en Bodinus, uitgewerk is groot gevaar vir die pluralistiese gemenebes en kerk ingehou het moet dit ook in hierdie studie ondersoek word.

Aangesien die pluralistiese staat 'n groot verskeidenheid van vrye korporasies insluit sal die posisie van die vrye korporasie in die gemenebes nagegaan moet word en, aangesien Von Gierke § b.v. die kerk as die enigste korporasie in die gemenebes beskou wat langs die staat staan sal die status van die kerk in die gemenebes in die besonder beskrywe moet word.

In ons behandeling van die vryheidsbeginsels van die Pluralisme sal ook spesiale aandag aan die konsepsie van regsoewereiniteit geskenk moet word, want as die woorde van Aristoteles waar is „dat regering deur die wet verkiesliker is as regering deur 'n persoon" §§, dan moet aange-
toon word waarom dit so is, asook in watter opsigte Pluralisme met regsoewereiniteit verband hou.

Nog op twee sake moet gewys word :-

(1) Waar die term „Staat" in Europa nie voor die jaar 1570, en in Suid-Afrika nie voor 1800 gebruik is nie het ons probeer om so min as moontlik van hierdie allesins gerieflike term gebruik te maak in hierdie verhandeling.

(2) Die tydperk waarop ons spesiaal gekonsentreer het word aangegee as vanaf die jaar 1559 tot 1824, en dit wel om die volgende redes :-

.....VI .....

§ Von Gierke, Natural law and the Theory of Society : Transl. and Introd. by E. Barker, Cambridge, 1934. Intr. p. XXXII.

§§ Aristotle : Politica III. 16. 3 - 4.

VI

(a) 1 Augustus 1559 was die datum van die voltooië uitgawe van Calvyn se beroemde Institusie, nadat vroeëre uitgawes daarvan, wat homself nie bevredig het nie, verskyn het.

(b) 1559 was eweneens die datum van Calvyn se finale bewerking van sy Opera quae supersunt omnia, (in 58 dele.)

(c) In 1559 is ook die eerste geskiedkundige Gereformeerde Sinode gehou en wel te Parys. By hierdie geleentheid is ook die eerste Sinodaal-geoutoriseerde Kerkorde op voetspoor van die Kerkorde van Calvyn opgestel en dit het die grondslag van alle latere Gereformeerde Kerkordes gevorm.

Ook om hierdie rede was 1559 'n baie belangrike jaar. Deur bogenoemde magistrale werke van Calvyn van die jaar 1559 en deur die geskrifte van sy geesverwante, die bogenoemde Versetskrywers wat genoem word die Trilogie van die Vryheid, het 'n magtige, pluralistiese invloed o.a. na die Nederlande uitgegaan en via Nederland is hierdie vryheidsbeginsels, wat ons sal behandel, na Suid-Afrika oorge- dra - die invloed waarvan, op kerklike gebied, dit ons besondere voorreg was om na te spoor tot die jaar 1824 toe die verskeidenheid van gemeentes aan die Kaap pluriforme ordening in Sinodale verband gevind het.

.....VII.....

VII.

I N H O U D.

HOOFSTUK.

BLADSY.

1.	PLURALISME.	1
2.	CALVYN EN DIE PLURALISME.	8
3.	DIE OPKOMENDE STAAT EN DIE PLURALISME.	33
4.	DIE KORPORASIE IN DIE GEMENEES.	57
5.	DIE STATUS VAN DIE KERK IN DIE GEMENEES.	73
6.	REGSOEWEREINITEIT AS GRONDSLAG VAN DIE PLURALISME.	93
7.	NEDERLANDSE FUNDERING VAN DIE PLURALISME.	121
8.	PLURIFORMITEIT EN DIE NEDER- DUITSE GEREFORMEERDE KERK AAN DIE KAAP TOT 1824.	191

H O O F S T U K   I.

P   L   U   R   A   L   I   S   M   E.

HOOFSTUK I.
P L U R A L I S M E.

Pluralisme is die wysgerige wêreld- en lewensbeskouing wat antiteties teenoor die monisme staan. In teenstelling met die monisme en sy eenheidsleer wat die veelheid van oerwerklikhede tot een oorspronklike prinsipe wil teruglei, aanvaar die pluralisme by sy verklaring van die wêreld 'n oorspronklike veelheid van substansies wat nie herleibaar tot mekaar is nie en so die werklikheid vorm.

Op dieselfde wyse handhaaf die Calvinistiese wysbegeerte die erkenning van die pluraliteit in die heelal en die selfstandigheid van die onderskeie dinge, terwyl dit ook die eenheid en samehorigheid van alle dinge handhaaf as gevolg van die geloof dat God alle dinge gemaak het en ook alle dinge in verband met mekaar geskape het en in stand hou.

Op die manier kom die verskeidenheid van die wêreld; die onderskeid van die organiese en anorganiese; die selfstandigheid en vryheid van die mens; die onderskeid van waar en vals en goed en kwaad, tot hulle reg. Dit kan egter nie gebeur volgens die monisme wat eenheid altyd bestempel as een algemene prinsipe wat aan al die besondere ten grondslag lê en wat geen andere as genetiese eenheid ken nie.

Die eenheid wat Calvyn op die openbaring baseer was wesenlik verskillend van die ideaal van die monisme; dit is 'n eenheid te midde van verskeidenheid; 'n eenheid van harmonie en nie net van melodie nie.

In die ek-heid van die mens vorm siel en liggaam byvoorbeeld 'n inherente, organiese eenheid alhoewel hulle geneties nie een is in die mens of uit mekaar tevcorskyn gekom het nie. \$ Eenheid en veelvormigheid of meervoudigheid (want dit is pluralisme)\$ \$ is tipies van elke mens, van elke volk en van die mensheid as geheel. Waar die monisme dan ook die geskiedkundige ontwikkeling van die mensheid uit enkele psigologiese, biologiese of ekonomiese uitgangspunte wil verklaar, daarkom dit duidelik in botsing met die meervoudigheidsbeginsel.

Die woord pluralisme wat uitdrukking gee aan die genoemde opvatting van die Christelike wysbegeerte word in

2/ ..... die

\$ Calvyn J. Opera quae supersunt Omnia - Corpus Reformatorum
ed. G. Baum, E. Cunitz en E. Reuss (Brunsvigae, 1863 - 1900)
58 Dele, II p.736. XLIX p.342 - 344.

\$ \$ Murray A. H. Art. in "Die Burger" van 10 Julie 1959.

die reël nie gebruik vir die onderskeiding van die kwaliteit nie, maar van die groot kwantiteit van metafisiese substansies wat selfstandig en onherleibaar van mekaar bestaan. In die samelewing en die politieke lewe kan hierdie groot kwantiteit van metafisiese substansies gesien word as groepe of assosiasies. In dié verband kan gesê word dat pluralisme die leerstelling is wat die aandag vestig op die krag en outonomie van verskillende groepe in die samelewing. Meyer Magid stel dit ook raak en duidelik waar hy sê:- "It has always been the task of the pluralists to emphasize the distinctness of interests and the separate ways of different people." \$

Prof. Dooyeweerd \$\$ is van mening dat die term pluralisme in die eerste plek sien op "'n verskeidenheid in aard van die verskillende lewenskringe wat ten aansien van hulle bevoegdheid uitdrukking vind in die beginsel van soewereiniteit in eie kring." en in die tweede plek dat daar ook 'n ander betekenis is naamlik dat "'n mens nie op die staat alle gesag moet sentraliseer nie maar dat daar plek moet wees vir plaaslike en provinsiale outonomie waarvan die grense van die outonomie afhanklik is van die belang van die geheel, dit wil sê van die staat as geheel."

Op hierdie definisies en op die konsepsie van soewereiniteit in eie-kring kom ons later terug.

Hier beklemtoon ons net dat verskeidenheid volgens eie-aard te midde van die eenheid en samehang van alle aspekte van die werklikheid die essensie van die pluralisme is waarin ook die beginsel van soewereiniteit in eie-kring uitdrukking vind.

Veelsydigheid of veelvoudigheid is een van die opvallendste eienskappe van die rykgeskakeerde skeppingswerklikheid - ook van die mensewêreld. Veelvoudigheid in die volkslewe is ook 'n teken van ontwikkeling.

De Bosch Kemper \$\$\$ sê byvoorbeeld hieromtrent:-

"Het einddoel waarnaar in het licht der geschiedenis, de

....3/... staat streeft .....

\$ Magid, Henry Meyer: English Political Pluralism, New York, Columbia Press, p. 64.

\$\$ Dooyeweerd, Prof. H. in 'n persoonlike onderhoud met hom te Amsterdam in April 1961.

\$\$\$ De Bosch Kemper: Staatskundige geschiedenis van Nederland tot 1830 - pag. 4 's Gravenhage 1868.

staat streeft - en met het ideaal der menschlyke samenleving voor zich, moet streven, is geen groot nationale gemeente door de leden gesamentlyk bestuurd. Zulk een groote gemeente zonder verscheidenheid en met gelyke regten en werkzaamheden, zou ommogelyk te bereiken zyn by het groote aantal hulpbehoevenden, waaruit noodwendig elke menschlyke zamenleving bestaat; maar daarenboven den rykdom van verscheidenheid der menschlyke levenskringen oplossen in een oppervlakkige gelykheid van werkzaamheid met een zelfzuchtig beginsel tot grondtoon. De bestemming der zamenleving, gelyk zy door de gezonde wysbegeerten der geschiedenis uit den ontwikkelingsgang der gebeurtenissen wordt aangewezen, is veeleer, dat uit het eenvormige, weinig ontwikkelde natuurleven telkens meerdere zelfstandige levenskringen gevormd worden, waarin het gemoedelyke karakter, in den stryd des levens tot persoonlikheid word opgeleid, en de zamenleving allengs nadert tot een veelzydig volksleven, waarin geen enkel levenselement verwaarloosd of eenzydig aangekweekt word.

Het individuele en het algemene vryheid en gezag, wetenschap en volksbewustzyn, werken wederkerig op elkander. Nu eens heeft men tydvakken waarin het sentraal gezag de vruchten eener vroegere beschaving aan het volksleven oplegt, dan weder tydsvakken van vryheid van provinciaal en gemeenteleven, waarin die vruchten zelfstandig verwerkt worden.

Treffend-eenvoudig het Dooyeweerd ook omtrent bogenoemde leer van die pluralisme soos deur hom hierbo geformuleer, geskrywe:- „This view is doubtless ruled by the Biblical idea of divine creation of all things after their proper nature. But it is again and again confirmed by the social facts themselves”. §

Meesterlik het Otto von Zierke, een van die hoofexponente van die leer van die pluralisme wie se staatsfilosofiese gedagtegang ons later sal nagaan gesê dat die Genossenschaftsidee grondliggend is in die sosiale, staatkundige en kerklike struktuur van die mensheid:- „The world is a

.....4/... world of real .....

§ H. Dooyeweerd: A new Critique of Theoretical Thought. Vol. III. p. 171. Amsterdam, 1957.

world of real group-beings, as well as of individuals. Each national society is a unity ..... but each society is also a plurality. It is a rich web of contained groups - religious and educational; professional and occupational; some for pleasure, some for profit; some based on neighbourhood and some on other affinity; all dyed by the national colour; and yet all (or most of them) with the capacity and the instinct for associating themselves with similar groups in other national societies and thus entering in some form of international connection. Such is society, at once one and many but always in itself the play of a voluntary life and the operation of the voluntary activity of man".§

Pluralisme kan ook gedefinieer word as „verdeling van outoriteit“.§§ Waar daar 'n veelheid van outonome lewensverbande in 'n samelewing is spreek dit vanself dat daar ook 'n veelheid van jurisdiksies of 'n verdeling van outoriteit sal wees. Alhoewel die konsepsie van 'n veelheid van jurisdiksies aanwesig was in die Griekse denk- en lewenswyse was dit minder skerp en duidelik omlynd gewees. Aristoteles se etiese konsepsie van eie-doeltreffendheid (self-sufficiency) dit wil sê dat die gemenebes ten volle voorsien is van alles wat nodig is vir 'n goeie doeltreffende en etieshoogstaande pluralistiese leefwyse vir die volk en van die konsepsie van outargie (autarchy) dit wil sê dat die staat in die vermoë was om in al die behoeftes van sy onderdane te voorsien, het byvoorbeeld ingrypend van die opvatting van die pluralisme van latere tye of die verdeling van gesag of korporatiewe selfstandigheid verskil.

Ook die ou Romeinse denkwyse het gegaan in die rigting van 'n universele staat; 'n universele regswese, 'n universele taal en eventueel ook 'n universele Kerk, die Rooms Katolieke (of algemene) Kerk. \$\$\$

Die rede hiervoor was dat anders as in die geval van die Bybelse staatsopvatting soos geopenbaar tydens die koms van Christus waar Hy gesê het:- „Gee aan die Keiser wat hom toekom en gee aan God wat Hom toekom“ die staatsopvatting .....5/... van die ou .....

§ Otto von Zierke: Natural Law and the Theory of Society transl. by E. Barker p. XIX. Cambridge, 1934.

§§ Krabbe H: The Modern Idea of the State. transl. by Geo Sabine & W. Shepard, Introd. p. XV. London, 1930.

\$\$\$ Krabbe H: a.w. Introd. p. XVI.

van die ou Grieke en Romeine onder invloed van Plato en Aristoteles totalitêr en plek-plek absolutisties en despoties was soos blyk uit die bekende outokratiese optrede van Herodus teenoor Christus.

Met die konsepsie van „'n Vrye Kerk in 'n Vrye Staat" het die Christendom die grondslag van die Pluralisme op staatkundige gebied en van die Pluriformiteit op Kerklike gebied (soos ons later in besonderhede sal aantoon) gelê.

In staatsfilosofiese sin beteken Pluralisme dat lede van 'n volk beskerm sal wees teen onregmatige owerheidsinmenging, eerstens deur die begrensing van die staat se taak self en tweedens deur die inherente onaantasbare aard van die nie-staatlike lewensvorme soos kerk, huwelik, gesin, maatskaplike vereniging, ensovoorts. Trouens dit is karakteristiek van die pluralisme om historiese korporasies teenoor die soewereine staat te stel met die oortuiging dat genoemde korporasies nie alleen eg natuurlik is nie maar ook bolwerke van vryheid teen staatsoorheersing is.

Ons uitgangspunt in verband met die pluralisme op staatsfilosofiese gebied is 'n onderskrywing van Dooyeweerd se reeds aangehaalde definisie naamlik dat pluralisme op staatkundige gebied beteken dat alle gesag nie op die Staat gesentraliseer sal word nie maar dat daar ruimte gelaat moet word vir plaaslike en provinsiale outonomie waarvan die grense van die outonomie afhanklik is van die belang van die staat as geheel. Hierdie onderskrywing van Dooyeweerd se standpunt geskied egter op voorwaarde dat sy standpunt nie impliseer dat die Kerk se aktiwiteite en belangstelling deur nasionale grense beperk sal wees nie. Verder geskied dit ook op voorwaarde dat sy standpunt, naamlik „dat die grense van die outonomie van die kerk afhanklik is van die belang van die staat as geheel" sal beteken dat die Kerk in soverre dit die staat betref alleen in een opsig begrens is en dit is dat dit nie die balans van die staat in verband met die handhawing van orde en wet omvêr sal werp nie.

Hierby wil ons ook samevattend tot uitgangspunt neem die uitgesproke standpunt van Prof. A.H. Murray, naamlik dat pluralisme drie dinge veronderstel, naamlik (l) Interne outonomie van korporatiewe liggame (ll) Regsoewereiniteit en (lll) kontrakverband.

Waar nou kortliks aangetoon is wat pluralisme beteken wil ons begin let op sy vernaamste voorstanders en hulle filosofieë daaromtrent, en op die konsekwensies van die toepassing van hierdie diepgrypende lewensbeginsel en vryheidsideaal in verskillende lande van die wêreld en meer bepaald in verband met die ontwikkeling van die Nederlandse Gereformeerde Kerkverband in Suid-Afrika, waaromtrent Prof. Dr. A.H. Murray § geskrywe het:- "To a greater extent than in any other body politic the principle of the autonomy of parts is maintained in the congregations or gemeentes of the Dutch Reformed Churches."

.....7/..... Hoofstuk II .....

§ Prof. Dr. A.H. Murray: Prolegomenon of South African Political Theory No. 3. The Vindiciae contra Tyrannos p. 60. Cape Town, 1956.

HOOFSTUK II.

CALVYN EN DIE PLURALISME.

- (I) Eenheid in Verskeidenheid.
- (II) Soewereiniteit in eie Kring.
- (III) Calvyn en die Gemenebes.
- (IV) Instelling van die Magistratus Populares.
- (V) Die Regeermag van die Owerheid (Dei Gratia).
- (VI) Die taak van die owerheid.
  - (a) Regshandhawing.
  - (b) Ordening van tussen verbandelike regsprobleme.
  - (c) Handhawing van die Vryheid.
- (VII) Kerk en Gemenebes by Calvyn.
  - (a) Die wese van die Kerk.
  - (b) Die regering daarvan.
  - (c) Kerkverband.
  - (d) Die gesag van die Kerk.
  - (e) Verhouding tussen Kerk en Staat.
  - (f) Aanknopingspunte tussen Kerk en Staat.
  - (g) Verskilpunte.
  - (h) Beskerming en bevordering van die Christelike Kerk en -Godsdiens.

HOOFSTUK II.

CALVYN EN DIE PLURALISME.

Terwyl daar nie 'n min of meer komplette wysgerige sisteem by Calvyn te vind is nie word daar tog wysgerige grondlyne by hom aangetref wat die fundamente van 'n ware Christelike filosofie vorm, ook ten opsigte van die pluralisme.

Ons behandel vervolgens die volgende aspekte van Calvyn se beskouings wat met die pluralisme soos ons dit gekwalifiseer het verband hou en in soverre dit daarop betrekking het.

Ten opsigte van die pluralisme berus die beleid van Calvyn op die drie eeu-oue beginsels waaromheen die stryd juis in ons tyd weer dreun :- „beperking van staatsmag en kerkmag, van verskeidenheid temidde van eenheid, en van regsoewereiniteit. Uit Genève het hierdie beginsels oor Europa gegaan. In die parlementêre stryd van die sewentiende eeu in England teen die oppermag van die Koning, is hoofsaaklik op hierdie beginsels 'n beroep gedoen. Onder die invloed van die Nederlandse en Engelse Protestantisme is hierdie beginsels in die vroegste grondwette van die State van Noord-Amerika en so in die Amerikaanse grondwet ingeweeft. Nederlandse staatsinstellings is op hierdie drie beginsels opgestel, en vandaar, en weer uit England, kom hulle oor na Suid-Afrika. J.A. de Mist was 'n sterk voorstander van hierdie historiese kontinuiteit, en deur sy invloed is veral die beginsel van die pluralisme tot een van die hoekstene van die Suid-Afrikaanse staatkunde ingemessel. \$

Om bogenoemde redes was die Calvinistiese Reformasie nie 'n bloot godsdienstige beweging nie en kan dit met reg gevra word wat Calvyn en die Calvinisme en Puritanisme gedoen het in belang van die totstandbrenging en bevordering van vryheid, selfregering, demokrasie, gelykheid, die reg tot verset, die regte verhouding tussen kerk en staat, 'n veelsydige volkslewe en ander sake wat met die pluralisme

....9/.... verband hou? .....

\$ Prof. Dr. A.H. Murray: Artikel in „Die Burger“ op 10 Julie 1959.

verband hou?

Hoewel die beginsel van die pluralisme soos ons sal sien, reeds gedurende die vroeë Christelike era tot openbaring gekom het in die volkerelewe in Europa, het dit die gees van Calvyn en sy geesverwante na hom, vereis om hierdie kosbare vryheidsbeginsel met al sy aspekte filosofies, teologies en prakties te omskrywe en uit te werk tot 'n goed-verantwoorde sisteem vir die kerklike sowel as die staatkundige lewe.

Duidelik moet dit ook in hierdie verband gestel word dat Calvyn die gesag van die Skrif voorop gestel het, „waaruit hy de volstreckte en volledige waarheid voor alle omstandigheden en voor alle tyden afleide.“ §

Daarby moet verstaan word dat in Calvyn staatkunde, godsdiens, geleerdheid, ekonomie, ens., in een lewensgestalte gegiet was, en dit kragtens die skeppingsprinsipe wat hy gehandhaaf het.

Sy uitgangspunt was die Heilige Skrif en daarheen het hy ook weer alles teruggelei tot eer van God, die Skepper.

In soverre dit betrekking het op ons onderwerp gee ons 'n beknopte samevatting van die volgende aspekte van Calvyn se beskouinge wat met die pluralisme verband hou.

(i) EENHEID IN VERSKEIDENHEID:

In die natuur is daar 'n verskeidenheid van skepsels en skeppinge wat skynbaar in geen verband met mekaar staan nie. „Daar is lewende en lewenlose, organiese en anorganiese, bewuste en onbewuste, stoflike en geestelike skepsels – elkeen na sy eie, innerlike aard en struktuur geskape en onderhewig aan wette wat verband hou met die besondere aard.“ §§

Die verskeidenheid vertoon ook 'n eenheid wat oral tot openbaring kom, en wat op die skeppingsprinsipe gegrond is. Op hierdie prinsipe het Calvyn tussen die eenheid en die veelvormigheid in die natuur en in die menslike lewe versoening gebring. Met hierdie uitgangspunt het Calvyn die monisme afgewys wat die eenheid in die wêreld self gesoek het.

Volgens die eenheidskeppende openbaring van God kan
...10/... in ....

§ Geyl P. Dr. Geschiedenis van de Nederlandse Stam
Deel I. p. 197. Amsterdam MCMXL VIII.

§§ Vgl. Commentaar in Gen. 1 : 24, II : 20.

in die kosmos elke skepsel alleen tot sy reg kom as die eenheid van die skepsels nie in die dinge self geleë is nie maar in die persoon van 'n Opperwese. Die eenheid in verskeidenheid en van verskeidenheid in eenheid kan hiervolgens alleen deur 'n skeppende persoon daargestel word. In Hom alleen kan die waarneembare harmonieuse eenheid sowel as die ryke verskeidenheid hulle ontstaan hê.

Dooyeweerd \$ sê :- „De geschapen werklĳkheid vertoont in de orde van de tyd een groote verscheidenheid van aspecten of wyzen van zijn, waarin haar geestelĳke (religieuse) worteleenheid zich als in een veelkleurige rykdom breekt, gelijk het ongebroken licht door het prisma zich breekt in de kleurengammas van den regenboog”.

Dit is die aspekte van getal, ruimtelikheid, beweging, organiese lewe, emosionele gevoel, logiese onderskeiding, historiese kultuurontwikkeling, ekonomiese waarde, reg, morele waarde, ensovoorts.

Op die worteleenheid van die skeppingsprinsipe rus die veelheid van werklikheidsaspekte en daarom mag volgens Calvyn geen deel van die werklikheid verabsoluteer word nie :- „Niks wat geskep is, mag verabsoluteer word nie.”\$\$\$

As 'n mens byvoorbeeld na die kleure van 'n reënboog kyk sonder dat hy kennis dra van die ongebroke wit lig van die son waaruit die verskillende kleure tevoorskyn kom, dan sal hy waarskynlik geneig wees om die treffendste kleurnuansse te wil absoluteer as dié kleur waaruit die ander kleure tevoorskyn gekom het. Dit sou verkeerd wees.

So mag ook geen bepaalde aspek van die werklikheid byvoorbeeld die van die kerklike lewe, die staatslewe, die historiese kultuurontwikkeling of wat ookal verabsoluteer word nie. Dit is die grondslag van die pluralisme.

Bogenoemde bring ons tot die behandeling van 'n verdere belangrike aspek van die beskouinge van Calvyn wat met die pluralisme verband hou, naamlik

(II) SOEWEREINITEIT IN EIE - KRING:

In die soewereiniteit van God het Calvyn sy uitgangspunt geneem. Daaronder het hy verstaan dat God die Skepper, Formeerder en Onderhouder van alle dinge is. Uit

...ll/... Hom en deur...

\$ Dooyeweerd, H : Vernieuwing en Bezinning om het Reformatorisch Grondmotief. Zutphen. 1959. bl. 39.

\$\$\$Calvyn J. Opera II: 1, (96) - XL1 : 25

Hom en deur Hom en tot Hom is alle dinge. Hierdie soewereiniteit van God gaan gepaard en word gedra deur Gods regverdigheid en heiligheid, Sy volmaaktheid en wysheid en is dus geheel-en-al vry van willekeur en onbillikheid.

Alle soewereiniteit en gesag op aarde daal van Hom af. As die hoogste soewereiniteit nou by Hom berus en van Hom kom dan is ook Sy wette as uitdrukking van Sy Skepperswil soewerein.

Die wette van God oefen gesag uit maar aangesien God volgens Calvyn „alle dinge volgens hulle eie-aard“ § met korresponderende wetmatigheid geskape het, oefen die wette alleen gesag uit binne die bepaalde eie-soortige kringe, waaroor hulle gestel is. Dit noem die Calvinistiese wysbegeerte soewereiniteit in eie-kring.

Dr. A. Kuyper het aanvanklik reeds die konsepsie van soewereiniteit in eie-kring beskrywe as 'n normatiewe struktuurbeginnsel wat as leidraad moet dien by die opbou van samelewingsverbande soos die staat, die kerk, die skool, die bedryf, ensovoorts, en het tegelykertyd ook hierdie beginnsel kragtig verdedig teen alles wat die prinsipiële onderskeid en eie-aard van kerk en staat, skool en kerk, wetenskap en staat, uit die oog verloor het.

Hy en sy geesverwante het volhard in hulle stryd vir die eie-wetlikheid en selfstandigheid van die verskillende lewenskringe; elk waarvan God sy eie-aard ontvang het.

Volgens Prof'e H. Dooyeweerd en D.H.Th. Vollenhoven, die latere hoofeksponente van die leer van soewereiniteit in eie-kring, druk die religieuse wortel-eenheid van die kosmos hom binne die tydelike werklikheid uit in 'n ryke veelheid van modale aspekte van die werklikheid §§ soos byvoorbeeld die van getal, ruimtelikheid, beweging, organiese lewe, gevoel, historiese ontwikkeling, ekonomiese waarde, harmonie reg, moraal, ensovoorts. Elkeen van hierdie aspekte vertoon op sigself 'n eie modale struktuur waarin dit reeds die samehang met alle ander aspekte openbaar.

Hierdie eie modale strukture is daar kragtens die feit dat God alles na hulle eie-aard geskape het en so is alle strukture in die skeppingsorde ingesluit. 12/... Hierdie .....

§ Calvyn J : Kommentaar oor Gen. 1 : 24, 25.
§§ Dooyeweerd H : A. New Critique of Theoretical Thought
Vo. 1. p. 102. Amsterdam 1953.

Hierdie stelreël van Calvin dat God alle dinge na hulle eie-aard geskape het, het as direkte implikasie dat geen aspek van die werklikheid na 'n ander herlei kan word nie. Die gevoel van die mens is byvoorbeeld iets anders as sy denke; denke is weer iets anders as taal; liefde is iets anders as geloof.

So is organiese wette wat byvoorbeeld vir die biotiese wetskring geld anders as wette uit die logiese wetskring.

Wette van spysvertering en voortplanting is verskillend van wette wat taalvorming beheers of staatsgesag bepaal. Ekonomiese wette sal niemand ook verwar met kerklike belydenisse wat norme van die geloofslawe is nie.

As gevolg van die onderlinge onherleibaarheid en eie wetlikheid van alle aspekte van die werklikheid in die tydsorde, besit hulle dan ook inherente selfstandigheid of soewereiniteit in eie-kring. Van die kerk sal niemand verwag dat dit sy eie grense sal oorskrei deur byvoorbeeld verkeersreëls uit te vaardig nie.

Die owerheid, wat van God die roeping ontvang het om reg en geregtigheid op grondslag van die swaardmag te handhaaf, het geen bevoegdheid om hom in te meng in die interne vraagstukke van die wetenskap of in die interne sake van die kerk nie. So bemoei die kerk hom met staatsake alleen waar die staatsoptrede kerklik-godsdienstige of etiese gesigspunte raak. Dit behoort ook nie tot die roeping van die kerk om aan die wetenskap voor te skrywe nie, alhoewel dit op Bybelsteologiese standpunt belang mag stel in die wetenskap.

Die eie-soortigheid, selfstandigheid, eie-wetlikheid en onderlinge onherleibaarheid van alle aspekte van die werklikheid in die tydsorde, impliseer verder ook soos ons daarop gewys het, dat geen aspek van die werklikheid verabsoluteer mag word nie. Calvin sê :- „Niks wat geskep is, mag verabsoluteer word nie.“ \$ Dit impliseer weer dat totalitarisme en staatsabsolutisme asook kerklike opperheerskappy meteens by die wortel afgesny word.

By dit alles moet ook gelet word op die „totalen Samenhang“ \$\$\$ van al die modale aspekte van die werklikheid in die tydsorde wat neerkom op Calvin se grondstelling van eenheid in verskeidenheid. ...13/.. Dooyeweerd .....

\$ Calvin, J: Opera II, 1(96) XL1, 25.L11; 311.

\$\$\$ Dooyeweerd H. : De Wysbegeerte der Wetsidee II, bl. 56/7, Amsterdam 1935.

Dooyeweerd sê hieromtrent baie treffend:- „If I consider reality as it is given in the naive pre-theoretical experience, and then confront it with a theoretical analysis, through which reality appears to split up into various modal aspects, then the first thing that strikes me is the original indissoluble inter-relation among these aspects which are for the first time explicitly distinguished in the theoretical attitude of mind. An indissoluble inner coherence binds the numerical to the spatial aspect, the latter to the aspect of mathematical movement, the aspect of movement to that of physical energy, which itself is the necessary basis of the aspect of organic life. The aspect of organic life has an inner connection with that of physical feeling, the latter refers in its logical anticipation to the analytical-logical aspect. This in turn is connected with the historical, the linguistic, the aspect of social intercourse, the economic, the aesthetic, the jural, the moral aspects, and that of faith. In this inter-modal cosmic coherence no single aspect stands by itself - every-one refers within and beyond itself to all the others.

The coherence of all the modal aspects of our cosmos finds its expression in each of them, and also points beyond its own limits toward a central totality, which in its turn, is expressed in this coherence. §

Die voorafgaande impliseer dan die tweeledige waarheid van die onderlinge onherleibaarheid maar ook die onverbreekbare samehang van alle aspekte van die werklikheid in die tydsorde.

Die logiese denkfunksie van die mens is byvoorbeeld soewerein-in-eiekring en kan na geen ander funksie herlei word nie want dit is aan sy eie kring van logiese denkwette onderworpe. Tog kan dit hierdie eie-aard en eie-wetlikheid slegs openbaar in onlosmaaklike samehang met al die ander aspekte want dit bestaan nie op sigself nie.

Sodra die mens sy logiese denkfunksie probeer verabsoluteer, dit wil sê onafhanklik en los van sy emosionele gevoelsfunksie of organiese lewensfunksie of historiese kultuurfunksie wil laat funksioneer, dan verdwyn dit in die niet want dit bestaan nie op homself onafhanklik van

...14/... al die .....

§ Dooyeweerd H: A new Critique of Theoretical Thought.
Vol. I. p. 3. 4. Amsterdam. 1953.

al die ander aspekte van die geskape werklikheid nie; dit kan sy eie-aard slegs openbaar in die onafskeidbare samehang met alle funksies wat dit in die orige aspekte van die tydelike werklikheid besit.

Die eilande van die see is in sekere sin **heeltemal** onafhanklik van en onherleibaar tot mekaar maar dieper is daar 'n basiese eenheid wat om erkenning roep.

So gaan kragtens die skeppingsmotief wat as uitgangspunt dien, eenheid en veelvormigheid hand aan hand met mekaar wat op die volgende neerkom:-

„Die soewereiniteit in eie kring van die aspekte wat hulle onderlinge onherleibaarheid en eie-wetlikheid waarborg, vind sy keersy in die universaliteit in eie kring waardeur dit die universele samehang van alle aspekte in eie struktuur tot uiting bring. \$

Dit bring ons daartoe om te konkludeer dat die struktuur van die samelewing ~~met~~ sy samelewingsverbande van gesin, staat, kerk, skool, bedryf ensovoorts, ook gesien moet word as 'n eenheid te midde van verskeidenheid, en dat elke aspek of samelewingsverband sy eie-identiteit het maar ook sy universele samehang met alle ander lewensverbande sodat nie een van hierdie afsonderlike lewensvorme verabsoluteer mag word nie. Die staat mag byvoorbeeld nie verabsoluteer word ten koste van die Kerk en ander lewensvorme nie.

Die lewensverbande waarop Calvyn die hoofklem laat val het was die Staat, die Kerk, die Gesin en die Bedryf. Vir elkeen van hulle het hy soewereiniteit in eie-kring opgeëis omdat dit 'n eie innerlike aard en lewenswet aan elkeen van die lewenskringe besorg. \$\$\$ Hierdie veelheid in die samelewing is in elke deel dus selfstandig maar in sy selfstandige begrensdeheid is dit ook weer saamgeveef met die ander dele.

'n **Saak** waarna in verband met die konsepsie van soewereiniteit in eie-kring ook verwys moet word is die gevaar van die verwarring van hierdie konsepsie met die Nederlands - historiese gefundeerde begrip van outonomie soos daarvan spore te vind was by Kuyper.

Dooyeweerd skrywe : „Wanneer Kuyper een opsomming
...15/... geeft van .....

\$ Dooyeweerd : Vernieuwing en Bezinning, Zutphen. 1959
pp. 44, 45.

\$\$\$ Opera XXIV, 609. XXXIV, 656. II. 740.

geeft van de verskillende in eigen sfeer soevereine lewenskringen, dan noemt hy naast gesin, school, wetenskap, kunst, bedryf, enz, ook die gemeenten en provinsies. Deze laaste, kringe zyn echter indedaad, autonome delen van die staat en die grenze hunner autonomie zyn principieel afhanklik van die eise van het geheel, die eise van het algemeen belang. §

Die autonomie van die dele van 'n geheel soos byvoorbeeld die verskillende staatsdepartemente teenoor die staat en die konsepsie van soewereiniteit in eie kring met samelewings-verbande wat volgens hulle innerlike aard radikaal van mekaar verskil, is twee principieel-verskillende sake.

Lewenskringe soos die gesin, die skool, die bedryf, die wetenskap en die kuns kan uit hoofde van hulle eie aard waarvolgens hulle geskape is dan ook nooit deel van die staat wees nie.

Kragtens hulle eie-aard en andersoortigheid besit hulle soewereiniteit in eie-kring en alhoewel hierdie lewensverbande ook in die staatslewe gebonde is, word die grense van hulle soewereiniteit in eie-kring nie deur die algemene belang van die staat bepaal nie, maar wel deur hulle eie innerlike aard en lewenswette.

Volgens Calvin hang die konsekwente deurvoering van die beginsel van soewereiniteit in eie-kring van die onderskeie lewensverbande ook ten nouste saam met die oplossing van die probleem van staatsgesag en volksvryheid. §§

Alleen deur 'n juiste insig in die struktuur en eie-aard van die gedifferensiëerde lewenskringe kan 'n objektiewe maatstaf vir die regs- en magsbevoegdheid van die staat teenoor die nie-staatlike verbande en gevolglik ook die vryheidsregte van die onderdane gehandhaaf word en so kom die grondliggende skriftuurlike ideaal van 'n vrye kerk in 'n vrye staat dan tot sy reg.

III CALVIN EN DIE STAAT:

Net soos sy teologie berus ook die staatsteorie van Calvin op die soewereiniteit van God. \$\$\$

...16/.. As ...

§ Dooyeweerd H : Vernieuwing en Bezinning. Zutphen 1959. p. 52.

§§ Calvin j: Opera XLIV : 135; XI : 368, 438.

\$\$\$ Calvin J : Institusie vertaal deur Dr. A. Sizoo. Tweede Druk Delft. IV : 20 : 32.

As teosentriese denker wat ook die ontstaan van die staat aan God, die eintlike skeppende oorsaak toegeskrywe het \$ het Calvin uit die aard van die saak skerp verskil van Aristoteles en die middeleeuse staatsfilosofie onder sy invloed wat kragtens hulle kosmosentriese denkwysie die ontstaan van die staat bloot as 'n uitvloeisel van die gemeenskapsdrang by die mens bestempel het \$\$\$. Dit wil nie sê dat Calvin die vrye daad van die mens tot staatsvorming ontken het nie maar hy het geglo dat ook die middellike oorsake tot staatsvorming (in dié geval die mens met sy gemeenskapsdrang) nie buite die wil van God gehandel het nie. \$\$\$

Volgens Calvin se staatsfilosofie is kragtens die skeppingswil van God die verskillende samelewingsverbande in die volkslewe in 'n organiese eenheid saamgevoeg waarvolgens die onderdane onderdanig is aan 'n owerheid.

Kragtens hierdie skeppingsprinsipe het Calvin dan ook vir die staat te alle tyd die erkenning van eie-aard en die erkenning en handhawing van soewereiniteit in eie-kring opgeëis. \$\$\$\$

Kragtens hierdie Godgegewe soewereiniteit in eie-kring besit die owerheid afgeleide gesag van God en kan hy met aanwending van mag oor sy onderdane regeer in soverre 'n regseis sodanige uitoefening van mag regverdig en dit wel as gevolg van die feit dat volgens Calvin owerheid en onderdaan albei gebind is aan die regsorde wat die organisme saamsnoer. \$\$\$\$\$

Die regsaspek wat Calvin in dié opsig aangeroei het maak dat nie alleen die owerheid met gesag kan optree nie maar dat ook die vryheid van die individu verseker word omdat die uitoefening van mag van die kant van die owerheid teenoor hom alleen kan geskied as dit op 'n regseis gegrond is.

Volgens hierdie standpunt van Calvin kon die gesonde balans tussen die absoluutheid van die staat se mag en gesag en die volstrektheid van die individu se vryheid wedersyds ingekort word. In Calvin se beklemtoning van die beperktheid van die staatsgesag omdat dit regstreeks van God ontleen is en derhalwe die vryheid en waardigheid

....17/ van .....

\$ Calvin J : Opera XXXII : 332

\$\$ Von Gierke, Johannes. Althusius p. 95 Breslau 1902.

\$\$\$ Calvin J: Opera : II : 204.

\$\$\$\$ Calvin J : Opera XLIII : 374.

\$\$\$\$\$ Calvin se uitsprake in Opera II : 1008; XXIX 550 -557.

van die indiwidu handhaaf, het hy met fyne onderskeidingsvermoë aangetoon dat die onderdaan wat van huisuit 'n waardige skepsel van God is, hom in dié geval dan nie aan die oorheersing van 'n medemens onderwerp nie maar aan God self, aangesien die betrokke regeerders alleen ampsdraers van God is met afgeleide gesag. § Aan aardse magistrate sê Calvyn : „Consider then that this heavenly throne is far higher than thy tribunal. §§

Hierdie feit impliseer 'n sterk sedelike beperking wat op alle gesagsdraers ten opsigte van die aard van hulle gesagsuitoefening gelê word. So skrywe hy :- „Dit is onmoontlik om 'n meer gepaste waarskuwing te vind om die verwaandheid van diegene wat oor andere regeer te onderdruk sodat hulle nie hulle gesag sal misbruik nie. Die vader verbeel hom dat hy kan doen wat hy goed dink teenoor sy kinders, die man teenoor die vrou, die heer teenoor sy diensbodes, die vors teenoor sy volk, tensy hulle bedink dat God aan hulle die gesag verleen het, en dat Hy hulle gesag deur vaste norme beperk het." \$\$\$

IV. INSTELLING VAN DIE MAGISTRATUS POPULARES.

Soos vir alle staatsfilosowe het staatsgesag en volksvryheid ook vir Calvyn 'n probleem opgelewer. Om hierdie probleem te kon oplos het Calvyn dit nodig gevind om diep in te dring in die sin en betekenis van die struktuur en eie-aard van die gedifferensiëerde lewenskringe. \$\$\$\$

Ons het reeds gewys op die strukturele verskil tussen die staat en die ander lewenskringe. Kragtens hulle verskil in aard en struktuur besit hulle soewereiniteit in eie kring en die grense hiervan word bepaal nie deur die staat of deur wat vir die staat van betekenis is nie maar deur die eie innerlike lewensaard en begrensdeheid van die onderskeie lewenskringe self.

Die handhawing van die leer van soewereiniteit in eie kring kan aanleiding gee tot botsende outoriteite, onder andere in die geval van 'n troubrekende vors. As implikasie van sy leer van soewereiniteit in eie-kring, as
...18/... skeppingsprinsipe, ..

\$ Opera XXIX : 675; XXXI : 816.

\$\$ Comm. Joh. XIX : II.

\$\$\$ Comm. in Joh. XIX, II. Opera XIX, 637, 675.

\$\$\$\$ Calvyn : Opera XLIV : 135. XI : 368, 438.

skeppingsprinsipe, stel Calvyn dan sy leer oor die verset-reg. \$ Hierdie reg van verset het Calvyn egter nie in die hande van private persone of korporasies gestel nie,\$\$ maar in die hande van Magistratus Populares. Die instelling van hierdie Magistratus Populares was nie alleen van die grootste belang vir die vryheid van die volk \$\$\$ nie maar het ook interessante en insiggewende voorgeskiedenis gehad, omdat dit so sterk pluralisties georiënteerd was.

Die Efore waarvan Calvyn hier melding maak was „opsigters" van die konings van die Spartane. \$\$\$\$

In 757 voor Christus is daarmee 'n begin gemaak. Die liggaam het bestaan uit 5 dele, wat vir 'n jaar deur die volk gekies is. Hulle moes waak oor die burgerlike dissipline (tug) en oor die toepassing van wette. Hulle was ook die volk se verteenwoordigers om 'n teëwig te wees teen die konings en die Gerusia ('n Raad bestaande uit 28 van die oudstes (bo 60 jaar) wat vir lewenslank gekies is). Die koning was voorsitter van hierdie Raad.

Hierdie Raad saam met die Efore kon beslis oor misstappe van die koning. Die Efore het volksvergaderinge belê; het wette voorgestel en was die politieke leiers. Hulle het in tyd van oorlog veldhere benoem en oor die krygsverrigtinge toesig gehou. Beampies moes na verstryking van hulle dienstermyn by hulle kom verslag doen. Hulle het met ander regerings onderhandel en verdrae gesluit. Die dissipline en veiligheid was ook in hulle hande.

Koning Agis, die Derde, het die Raad van Efore afgeskaf maar dit was net tydelik. Na die Koning se val is die Raad weer in ere herstel. In die reeds aangehaalde deel van sy Institusie sê Calvyn :- „Want as daar nou enige volksmagistrate aangestel is om die willekeur van die Konings te bedwing, soos dit in die outyd was met die Efore wat teenoor die Konings van die Spartane gestel was en die volkstribunes wat teenoor die Romeinse Konsuls- en die demarge wat teenoor die Raad van die Atheners aangestel was, dan sy dit verre van my om hulle te verbied om in ooreenstemming met hulle plig die woedende ongebondenheid van
...19/... die Konings teë .....

\$ Calvyn : Opera II:120, 121; XXIX : 552. XXX 496,504.

\$\$ Calvyn. Opera: XXIX : 552.

\$\$\$ Inst. IV : 20 : 31.

\$\$\$\$ Meyers, Conversations Lexicon Deel V.

die Konings teë te gaan, en dan beweer ek dat hulle nie vry te spreek sal wees van misdadige troueloosheid indien hulle dit deur die vingers sien as die Konings geweldig optree en die volk verdruk nie." § Ernst Barker het soos goed bekend is na hierdie passasie in Calvyn se Institusie verwys as een van die saadbeddings van moderne vryheid.

In aansluiting by hierdie vryheidsbeginsel van Calvyn, stel Kurt Wolzendorff §§ dit ook duidelik waar hy sê:-

"Die volk het egter soos elke volksgeheel die bevoegdheid om vir die regering van sy gesamentlike reg, persone aan te stel; hulle volmag te gee; verpligtinge op hulle te lê en vir hulle voorwaardes te stel.

Sulke regeerders verteenwoordig dan volgens die grondbeginsels van die korporatiewe leer die volk in soverre die volk nie self kan saamkom en self kan handel nie. Hulle het dus regte en pligte as voogde." (Vry vertaal).

"The inferior magistrates share in sovereignty for they guard the compacts on which political society rests. They are responsible for the administration of the government of their towns and corporations much as tutors are responsible for their wards. In the gathering of the estates, their task is to control the King, for they also get their power from God. \$\$\$

Om teen troubrekende vorste te kan optree moet iemand outoriteit hê wat van Bo af aan hom gegee is. En dit is die geval met genoemde magistratus Populares wat kragtens hulle amp spesiaal met die toesig oor die vorste belas is. \$\$\$\$

In sy gloedvolle waardering van die Monarchomachi en veral van die skrywer van die "Vindiciae contra Tyrannos" as Christelike staatsfilosoof, bekleemtoon Kuyper ook hierdie Godgegewe mag van die Magistratus Inferiores, (Magistratus populares was die term wat deur die Monarchomachi gebruik was vir die vergaderings van die state,) waar hy skrywe :- "Wil men, hoewel nog verre van zuiver, uit gelouterde bron het Gereformeerde Staatsrecht kennen, dan sla men de standaardwerken op van Hotoman en Lanquet.

Daarin vind ge de grondlynen doorgetrokken van het

...20/... Calvinistisch .....

\$ Calvyn J : Institusie IV: 20 : 31.

\$\$\$ K. Wolzendorff : Staatsrecht und Naturrecht in der lehre von Widerstandsrecht des Volke, herausg. van O. Von Sierke. Breslau, 1916. pag. 201.

\$\$\$ Murray, A.H. Prof. Dr. Studies in Pluralism. No. 5 "the Vindiciae contra Tyrannos", pag. 40.

\$\$\$\$ Sien ook Van Schelven- A.A. Inleiding tot Gonin se vertaling van Beza se De Jure Magistratum Pag. 6 Capetown, 1956 en ook De Groot D.J. De Reformatie en de staatkunde Wever Faneker 1955. p. 295.

Calvinistiesch stelsel waarin het eiehte konstitutionele staatsreght wortelt. By deeze geleerde staatsman en fynen diplomaat vind ge mettertyd een stelsel. Alle souvereiniteit daalt hem af van God. Hy is voorstaander van het „Droit Devin“. Zoo eiehter dat hy de souvereiniteit der Kroon, niet in 's konings persoon, noeh zelfs in het geisoleerde koninklyk ambt, maar in de organiese verbindeing van dit ambt met de magistratus inferiores zoekt. Hy bedoelt daarmee niet de door de Koning aangestelde amptenaren, maar de machthebbers die onafhanklik van de Koningswil, in de rykstaten en parlementen zitting hebben. Deeze zijn „regni officarii, non regis“ .....

De „magistratus inferiores“ nu hebben zoowel een deel der staats-souvereiniteit van God ontvangende, als de Koning. Zy staan met hem voor de Koning der Koningen verantwoorde-lik, dat het gezag den volke ten zegen zy. .... waakt de Koning niet, dan hebben zy te waken; ook al was de verdrukker de Koning self - ziedaar dus de eerste kiem van het konstitutionele staatsreght, met den diepsten wortel niet in het volk, maar in God. Het is de leer van de Magistratus inferiores, die door Calvyn reeds gepredikt ... eerste door Lanquet, zy het ook nog met onzuivere bymengselen, op gronden aan het Woord Gods, aan het Germaansche Volksreght en aan het natuurregt ontleend, tot een wetenschappelyk staatsreghttelike stelsel van eerste orde is verheven. Het is aan dit stelsel dat de Engelsche revolutie haar grondgedachte dank weet en waarop het reght onzer vaders in hun kloek verzet tegen Spanjes tyrannie heeft gesteund.

Het is nog ditzelfde denkbeld van souvereiniteit in eigen kring waardoor de grenslyne getrokken wordt, tusschen de volksouvereiniteit en ons konstitutionele staatsreght“§

Hierdie Calvinistiese beginsel dat die magistratus inferiores sowel as die Koning 'n deel van die staatsouvereiniteit van God ontvangende, het die staatsregtelike en ook kerkregtelike vryhede in die Nederlande maar ook in Suid-Afrika (Republiek van Suid-Afrika) soos ons nog sal aantoon, geantisipeer. Ons hoop om later op hierdie implikasie in te gaan.

.....21/... V. DIE REGEERMAG .....

§ Kuyper Dr. A. Het Calvinisme - oorsprong en waarborg onzer Constitutionele vryheden. Amsterdam 1874. pag. 37.

V. DIE REGEERMAG VAN DIE OWERHEID
(DEI GRATIA).

Die regeringsvorm van 'n staat behoort nie tot die wese van die staat nie maar tot sy welwese. Om dié rede het Calvyn hom nie spesifiek net by een regeringsvorm bepaal nie. Hy rig hom in elk geval teen die Absolutisme en sê van die absolute vorste: „Die Konings is soos snel-vloeiende, magtige, strome wat wyd en syd die land verwoes en meen dat alles wat hulle goeddink moet gebeur aangesien hulle die inbeelding toegedaan is dat alles vir 'n Koning veroorloof is. Hoe weinige is daar nie wat in hulle onderdane die mens eer, en wat hulle só kan beheer dat hulle met eenvoud en opregtheid die belange van die volk bo hulle eie belange plaas. §

Omdat hy geen aardse, absolute soewereiniteit erken het nie, het Calvyn aan die magsbevoegdheid van elke menslike regeerder paal en perk gestel deur die konsepsie van Dei Gratia in verband met elke aardse regeermag sterk na vore te bring.

Die begrip Dei Gratia het eerstens beteken die onbetwiste, soewereine gesag van God van wie elke gesagvoerder op aarde sy gesag en posisie ontleen het. Uit homself het geen vors dus enige aanspraak op die posisie wat hy bekleed nie. Waar hy tog deur God geroep is en in Sy diens staan daar oefen hy in die naam van God gesag uit oor sy onderdane. Daarom beteken Dei Gratia in die tweede plek dan dat die vryheid van die onderdaan gehandhaaf sal word omdat God geen tirannie sal duld nie. §§

Met die opkoms van die absolutisme het die monargie ontaard en is die volk van sy vryheid beroof. Ter herstelling van hierdie toestand van sake het Calvyn onder omstandighede hier die egte monargie, dit wil sê 'n ideale versoening tussen gesag en vryheid voorgestaan.

Om hiertoete kan kom het Calvyn die beleid voorgestaan dat daar 'n raad ingestel sal word wat vir die wet-tige vorste soos oë en hande moet wees, dit wil sê om 'n oordeel te kan fel oor die waarde en bruikbaarheid van die wette wat vir die beswil van die gemenebes gemaak word. Op die manier moes hierdie raad steeds die

..... 22/ ..... korrektief ...

§ Opera (Ed.Sch) II.p.123 (Amsterdamse Uitgawe)

§§ Opera : XXVI, 312.

van die vors wees.

Omdat Calvyn besondere waarde aan hierdie raad geheg het en die wettige koningskap van 'n despotiese onderskei het, deur die bestaan van so 'n Raad al dan nie, het hy dit ook van die grootste belang geag dat die staatsregtelike status van so 'n raad deeglik omskrywe sal wees.

Die Raad moes bestaan uit en die regering moes waargeneem word deur die Aristoi - die Aristokrasie van die geesmanne met hoogstaande persoonlike intellektuele en praktiese kwaliteite wat op waardige en eerbare wyse bewind sou kan voer. \$

Volgens Calvyn bestaan die Aristoi nie noodwendig uit die rykste en aansienlikste manne nie maar uit die deeglikste, edelste en kundigste, \$\$ dit wil sê hulle moet manne wees wie se adelsbewussyn met hulle afhanklikheidsbesef aan God en sy gawes harmonies een geword het.

Omdat ook elke leier deur die sonde aangekleef word, was dit Calvyn se opvatting dat 'n Raad van persone meer bevredigend sal regeer as wanneer een persoon die septer swaai.

Daarby is dit natuurlik, en vereis die saak dit ook, dat een van die Raad hom sal uitwys as leier van die Raad. \$\$\$

Wat die regeringsvorm self betref het Calvyn meermale oor die monargie, die aristokrasie en die demokrasie, 'n indeling wat direk van Aristotetes afkomstig is geskrywe en meer bepaald gesê: „Indien men die drie regeringsvormen die de wysgeren stellen, op zichzelf overweegt, dan zou ik geenzins willen loochenen dat of de Aristocratische regeringsvorm, of een vorm die bestaat uit een juiste vermenging van haar met de Burgerlyke regering alle ander vormen verre te boven gaat.” \$\$\$\$

Die ervaring het bewys dat dit die beste regeringsvorm is en die Here self het dit bevestig toe hy „de aristocratische regeringsvorm, die grensde aan een burgerlyke regering, onder de Israëlieten heeft ingesteld.” \$\$\$\$\$.

...23/...Deur .....

\$ Opera I VI05. Tanto acumine et Prudentia instructos esse.

\$\$ Opera XXIX : 242.

\$\$\$ Inst. IV : 20, 6, 8.

\$\$\$\$ Inst. IV : 20. 8.

\$\$\$\$\$ Inst. IV 20 : 8.

Deur wie sodanige Regeringsraad gekies moet word en wat hulle jurisdiksies was, is ander sake waaroor Calvyn hom uitgespreek het.

„Die regering van hoogstaande manne oor 'n vrye volk " \$ is onder andere op die volgende beginselgrondslag gekies :

- (i) Deur die Consensus populi is die regeringshoof in sy posisie geplaas. \$\$
- (ii) Deur 'n volkstemming (populi suffragus) is die Raad aangestel. \$\$\$.

Die Consensus populi en die populi suffragus was vir Calvyn van groot belang in die volgende treffende woorde : „dat dit inderdaad die meesbegeerlike volksvryheid is dat ons nie gedwing word om ons maar aan enigeen te onderwerp wat met mag oor ons geplaas word nie, maar dat daar stemreg sal wees, sodat niemand regeermag sal uitoefen behalwe dié wat gekies is nie." \$\$\$\$

VI. DIE TAAK VAN DIE OWERHEID.

Met die totstandkoming van die staat, hang logies saam die taak en doel daarvan. Die doel van die beskerming en bevordering van die Christelike Godsdiens behandel ons later. Hier behandel ons net kortliks die volgende:

(a) REGSHANDHAWING:

Die verwoestende mag van die sonde het ook op die oorspronklike ordening van dinge 'n negatiewe uitwerking gehad en wanorde geskep. In Sy genade het God egter ook onder andere die gemenebes in aansyn geroep om orde te help bewerkstellig. \$\$\$\$

Om orde te skep en die Goddelike reg te handhaaf is dus die doel en taak van die owerheid.

Om die reg te kan handhaaf is die owerheid van wette voorsien en om die wette te kan uitvoer is aan hom die swaardmag oorhandig.

Hieromtrent skrywe Calvyn treffend soos volg : - „Op die overheid volgen in de regeringen de wetten, die de zeer krachtige zenuwen der staten zyn, of gelyk ze door Cicero in navolging van Plato genoemd worden, de zielen ...24/... zonder .....

\$ Opera : IV : 1134.

\$\$ Opera : XXIX : 529.

\$\$\$ Com. in Deutr. 1 : 14.

\$\$\$\$ Com. in Deutronomeum 1 : 14.

\$\$\$\$\$ Calvyn. Opera XXVII : 409.

sonder welke de overheid niet kon bestaan, gelyk aan de andere kant ook zy sonder de overheid geen kragt hebben,

Daarom zou men niets meer naar waarheid kunnen zeggen dan dat de wet een stomme overheid is en de overheid een levende wet." \$

Regshandhawing deur staatsmag is die soewereiniteit van die owerheid. \$\$

(b) ORDENING VAN TUSSENVERBANDELIKE REGSPROBLEME:

Die verskillende lewensverbande lewer hulle eie regsprobleme op wat juridies georden moet word.

Alhoewel die ander nie-staatlike verbande hulle eie regsfunksies in eie kring het, is die regsfunksies in hulle gevalle slegs sekondêr, aangesien die gemenebes primêr is om die reg te handhaaf.

As daar botsende jurisdiksies ten opsigte van selfstandige korporasies voorkom, dan berus dit by die owerheid om die saak juridies te behandel en op te los. Calvyn se beskouing was „dat die juridiese ordening op die tussenverbandelike gebied deur die staat behartig moet word. \$\$\$.

(c) HANDHAWING VAN DIE VRYHEID.

Die Skeppingsbevel van God aan die mens was :
„om die aarde aan hom te onderwerp. \$\$\$\$

Bepaalde regte en vryhede is noodsaaklik vir die mens om die taak te kan uitvoer wat God hom gegee het. Vir Calvyn was hierdie aspek van die mens se lewe van die grootste belang gewees. „Groot is die weldaad van die vryheid" sê hy. \$\$\$\$\$ Volgens Calvyn was die betekenis van die woord vryheid gewees :- „die reg van selfbepaling volgens eie aard." \$\$\$\$\$\$

Vryheidsregte is godgegewe gawes \$\$\$\$\$\$ en nie spesiale gunste wat die gemenebes aan sy onderdane bewys nie, Volksvryhede en- veiligheid moet dan deur die owerheid gehandhaaf word omdat dit met regsdwang die vryhede en veiligheid kan bewaar". \$\$\$\$\$\$

.....25/..... Die feit .....

\$ Inst. IV. 20, 14.

\$\$ Opera. XXV : 266.

\$\$\$ Opera : XXXIV : 656.

\$\$\$\$ Comment in Gen. I : 28.

\$\$\$\$\$ Opera XXIX - 555. „Magnus igitur libertas beneficium".

\$\$\$\$\$\$ Opera XXIX : 643, XL : 713.

\$\$\$\$\$\$\$ Opera Dei Dona XXIX : 556.

\$\$\$\$\$\$\$\$ Opera II : 1007. „Ut ejus manu ac praesidus adversu flagitorum in jurias defensi quietam ac securam vitam agamus."

Die feit dat vryheidsregte Godgegewe regte is impliseer dat hulle in die eerste plek van God en nie deur die owerheid goedgunstiglik bewillig word nie en tweedens dat hulle gawes is en nie onvervreembare, selfstandige regte is wat onafhanklik van God besit kan word nie.

Godgegewe regte is dus gedurig aan die beskikkinge van God onderhewig en kan dus van tyd tot tyd en van plek tot plek verskil.

As uitvlceisel van die sondeval bestaan daar ook tussen die volkere van die wêreld groot verskil en onderskeid. Sommige is kragtens die algemene en besondere genade van God hoogstaande en ander is nog primitief in hulle onontwikkeldheid.

Regte en vryhede van sulke volkere of volksgroepe in 'n volkslewe sal dan uit die aard van die saak onderskeidelik van mekaar verskil en moet verskil. \$

In sy beroemde Institusie het Calvyn in dié verband ook geskrywe :- „Het geen ik gezegd heb zal duidelyk worden indien wy in alle wetten, gelijk het behoort, op deze twee dingen letten : het voorschrift der wet en haar billikheid op wier beginsel de wet zelf gefundeerd is en steunt. Daar de billikheid in de natuur gelegen is, kan ze by alle slechts dezelfde zyn, en daarom moeten alle wetten, in overeenstemming met de aard van de zaak die ze regelen, haar tot doel hebben. Er is geen bezwaar tegen dat de voorschriften omdat ze gebonden zyn aan omstandigheden, van welke ze voor een deel afhangen, verskillend zyn als ze maar alle gelykelyk gericht zyn op hetzelfde doel der billikheid." \$\$

In die verbygaan kan daarop gewys word dat Calvyn hier ongetwyfeld 'n saak aangeroeer het wat vandag nog nie uitgedien geraak het nie naamlik die verskillende behandeling van volke of volksgroepe wat verskillend van beskawingspeil is.

Uit bogenoemde saaklike verwysinge na die staats-teorie en gesagsbeskouing van Calvyn het ons tot die volgende gevolgtrekkinge gekom :-

- (I) Dat die vryheid van individue daardeur gehandhaaf word behalwe in sover hulle burgerregtelik gebind is;
- (II) Dat lewensverbande, groepe of korporasies van individue se vryhede gewaarborg is met be-

..... 26 / .... trekking .....

sê die Aristoi, het reeds voor die koms van Calvyn na Genève aldaar tot openbaring gekom. \$

Ook wat betref hierdie neiging het Calvyn „die volgende stap“ geneem en dit in sy stelsel van regering geïnkorporeer sodat hy kon verklaar „die beste regeringsvorm is of 'n aristokrasie of 'n samevoeging van aristokrasie en demokrasie soos God dit onder die volk van Israel ingestel het.“ \$\$\$ Na 'n sestiendaar lange waarneming van die „onvolmaakthede van die mens is die ervare staatsman egter daartoe gelei om 'n konstitusionele regeringsvorm (politia) voor te staan waarvolgens die regering in die hande van die vele gestel is „so that if anyone arrogate to himself more than is right, the many may act as sensors and masters to restrain his ambition“. \$\$\$\$

Hierdie samevoeging van Aristokrasie en demokrasie was die regeringsvorm in die meeste Calvinistiese industriële gemeenskappe en selfregerende gemenebesse. „Such representative government was usually exemplified in their churches and logically advocated for the state.“ \$\$\$\$

As sprekende voorbeelde hiervan kan dien (I) Die geval van John Knox wat tydens sy verblyf in Genève, die Calvinistiese leerstellings van die soewereiniteit van God en Sy Woord; die plig van konstitusionele verset deur middel van 'n verteenwoordigende liggaam, geregverdig deur onderlinge kontrak en fundamentele reg, aanvaar het, sodat binne nege jaar hierna, dit wil sê 1576, genoemde beginsels in die publieke wetgewing van Skotland geïnkorporeer is. \$\$\$\$ (II) Die geval van die kerk van die Hugenote in Frankryk wat met die verskyning van hulle Kerkorde in 1559 (wat die grondslag van alle sinodaal-geoutoriseerde, Gereformeerde Kerkordes is) hulleself kerklik georganiseer het en spoedig 'n plaaslike en nasionale verteenwoordigende stelsel ontwikkel het. In dié verband skryf Foster :-

„The Synods especially developed marvellous efficiency and eventually assuming neatly all the distinctive ...28... functions ...

\$ H.D. Foster : Geneva before Calvin. The antecedents of a Puritan State. p. 221.

\$\$ H.D. Foster : The Political Theories of Calvinists before the Puritan Exodus. p. 484. New York. 1916.

\$\$\$ Calvin Opera. a.w. II. 1098. IV : 1134.

\$\$\$\$ H.D. Foster: The Political Theories of Calvinists before the Puritan Exodus. p. 484.

\$\$\$\$\$ Acts of Parliament of Scotland: 111:11-12 soos aangehaal deur Foster. a.w. p. 489.

functions of a state ... financial, military, administrative, legislative, and were sometimes called ETATS GENERAUX." §

(b) Kiesing van Amptenare.

Wat nou die kiesing van bogenoemde kerklike regeerders of amptenare uit die aristokrasie betref, kan daarop gewys word dat dit volgens die opvatting van Calvyn deur God geskied :- „Aangesien Hy nie met sigbare teenwoordigheid onder ons woon om Sy wil mondeling aan ons mee te deel nie, wil Hy die diens van mense aanwend - as't ware as 'n plaasvervangende werkzaamheid - nie om Sy reg en eer op hulle oor te dra nie, maar alleen om deur hulle mond Sy eie werk te laat verrig soos 'n ambagsman in sy werk gereedskap gebruik. §§

Hierdie amptenare wat gekies moet word, word gekies met die medewete en goedkeuring van die volk" en onder leiding van „die ander herders", opdat niet door lichtvaardigheid of door partyschap, of door oproerigheid door die menigte word gezondigd." \$\$\$

(c) Kerkverband.

Wat die kwessie van die verwyderde Kerkverband betref, het Calvyn geleer dat die plaaslike kerk 'n volledige, selfstandige kerk is maar nie dié kerk is nie.

Die plaaslike kerk staan kragtens sy organiese eenheid met die algemene kerk onlosmaaklik in verband met die algemene kerk as geheel waarvan Christus die geseënde Hoof is. Heeltemal logies het hy ook geleer dat die hoof aan die lede en die algemene kerk aan die plaaslike kerk voorafgaan.

(d) Die Gesag van die Kerk.

Calvyn het geleer dat die gesag van die Kerk leerstellig, wetgewend en regsprekend is.

(e) Verhouding tussen kerk en gemenebes.

Met sy leer van soewereiniteit in eie-kring in teenstelling met die opvatting van absolutistiese staats-soewereiniteit is dit duidelik dat Calvyn nie alleen onderskeid gemaak het tussen kerk en staat nie, maar dat hy aan albei van hulle 'n outonome bestaanreg toegesê het. In ...29/... die eerste ...

§ H.D. Foster. a.w. p. 491.

§§ Inst. IV : 3 : 1.

\$\$\$ Inst. IV : 3 : 15.

die eerste plek sluit dit in 'n tweërlei regering, naamlik 'n geestelike en 'n burgerlike, wat op sy beurt weer impliseer dat die kerk 'n erkenning in publiekregtelike sin van die owerheid kan verwag sodat die kerk sonder staats toesig of staatsinmenging op sy terrein alles sal kan doen wat God volgens Sy woord aan hom opgedra het. \$ Omdat Calvyn geleer het dat die leer van soewereiniteit in eie-kring onlosmaaklik aan die leer van die universaliteit in eie-kring verbonde is, het Calvyn geensins probeer om kerk en owerheid as twee groothede los langs mekaar of teenoor mekaar te laat staan nie.

Hierdie beskouing van Calvyn laat dan byvoorbeeld vir die gemenebes die deur oop om ook die geloofskring te betree in die erkenning dat God ook die owerheidsgesag in die lewe geroep het en dat die owerheid ook sy oppergesag openlik sal bely.

Op dié manier sal dit dan kan gebeur dat die hele staatslewe Christelik-geöriënteerd sal kan wees sonder dat die staat enigsins daarvan verdink kan word dat hy die funksie van die kerk oorgeneem het.

Die leer van soewereiniteit in eie-kring waarborg aan kerk en owerheid 'n eie gesagsgebied en 'n eie roepingsgebied en so het Calvyn gekom tot die konsepsie van 'n vrye kerk in 'n vrye staat.

Teen wedersydse grensoorskreiding of oorskreiding van gesagsgebiede van die kant van kerk of staat, het Calvyn voortdurend en ernstig gewaarsku. \$\$ Hierdie feit loënstraf dan ook die opvatting dat Calvyn sou probeer het om in Genève 'n „teokrasie“ of 'n kerkstaat te vestig. \$\$\$

In 1560 het Calvyn eers die lastige praktyk afgeskaf gekry waarvolgens een van die Burgermeesters (as verteenwoordiger van die owerheidsgesag) alle vergaderings van die Kerkraad bygewoon het.

Genoemde gebruik was vir Calvyn onhoudbaar aange-
...30/... sien dit ....

\$ D.J. de Groot : Reformatie en Staatskunde. p. 194.
Weyer Franeker 1955.

\$\$\$ Opera : XLIV, 136.

\$\$\$\$ B.B. Keet : De Theologie van Ernst Troeltsch.
p. 388 - 390. Amsterdam, 1913.

sien dit die beginsel van die onderskeiding van die twee gesagsgebiede op flagrante wyse weerspreek het.

(f) AANKNOPINGSPUNTE TUSSEN KERK EN STAAT.

Alhoewel kerk en staat aparte entiteite is en elkeen soewereiniteit in eie-kring het, bestaan daar tog sekere aanknopingspunte tussen hulle soos byvoorbeeld die volgende:-

1. Lidmate van die kerk is ook onderdane van die staat;
2. Die kerk kom tot openbaring op die grondgebied van die staat;
3. Die staat is 'n hulpmiddel vir die kerk aangesien hy die kerk teen die goddelose mense beskerm en goddelikheid bevorder. \$

(g) VERSKILPUNTE.

Daar is natuurlikerwys ook verskilpunte tussen kerk en staat aangesien laasgenoemde uit die algemene genade en die kerk uit die besondere genade opgekom het :-

1. VERSKIL IN OMVANG:

- Alle inwoners of onderdane behoort aan die gemenebes.
Aan die kerk behoort alleen die communio sanctorum.
2. Die staatsgesag is dwingend terwyl mense hulle van die kerk kan onttrek. \$\$
  3. Kragtens sy opkoms uit die algemene genade behou die gemenebes sy owerheidskarakter ten spyte van die feit dat hy miskien nie Christelik geïntereerd is nie. \$\$\$ Dit kan nie van die kerk geld nie.
  4. Die invloedsfere van kerk en owerheid verskil. Die van die kerk is die innerlike lewe terwyl die van die staat die uiterlike of natuurlike lewe is. Die kerk tree op met geestelike oortuigingskrag en die staat met dwingende staatsmag.

(h) BESKERMING EN BEVORDERING VAN DIE CHRISTELIKE KERK EN GODSDIENS.

Calvyn stel dit duidelik dat die staat nie net in die lewe geroep is om reg te spreek onder die mense nie, met ander woorde om die orde en die reg onder mense te handhaaf nie, maar om ook te sorg dat God suiwer gedien sal word volgens die voorskrifte van die wet, \$\$\$\$ en dat die skending van Sy eer teëgewerk sal word.

...31/... Ter samevatting ....

\$ Com. in Joh. XVIII : 36. Ps. 2 : 10 - 12.

\$\$ Opera II : 363, XLVII, 404.

\$\$\$ Opera XXII : 356. XXII : 76, 99.

\$\$\$\$ Inst. IV. : 20 : 9.

Ter samevatting wil ons sê dat Calvyn in sy bepaling van die verhouding tussen kerk en staat geen vrede gehad het met die oplossing van die Absolutismes van 'n wêreldstaat en die eenheidsoptrede onder leiding van die Pous nie en as sy oplossing gestel het die konsepsie van die kerk en staat albei groot entiteite is wat deur God ingestel is, en soewereiniteit in eie kring besit en dus gelykwaardig is.

Ons is dit eens met Prof. E.A. Venter waar hy skrywe „Deur sy leer van soewereiniteit in eie kring, het Calvyn inderdaad 'n kragtige bolwerk opgewerp teen die absolutistiese tendense van sy tyd. §

§ Venter. E.A. : Gesagsbeskouing by Calvyn met verwysing na die moderne parlementêre staat. Akademiese Proefskrif. Kaapstad. 1947. P. 124.

HOOFSTUK III.

DIE OPKOMENDE STAAT.

v.s.

DIE PLURALISME.

1. Machiavelli.
  - (1) Machiavelli en die Gemenebes.
  - (2) Machiavelli en die Kerk.

2. Bodinus.
  1. Die doel van sy staatsfilosofiese stelsel.
  2. Die metode.
  3. Soewereiniteitsbegrip.
  4. Die soewereine Regeerder.
  5. Regsvorming.
  6. Toegewing aan Machiavellisme.
  7. Bodinus en korporasies.
  8. Bodinus en die Kerk.

H O O F S T U K   III.

DIE   OPKOMENDE   STAAT.

Waar staatsgesag en volksvryheid die twee pole is waartussen die pendulum van staatsfilosofiese denke deur die eeue heen beweeg het, en waar die hoofprobleem van die sestierende eeu die gesagsprobleem was, is dit van belang om onder bogencemde opskrif in hierdie hoofstuk te probeer vasstel in hoeverre die opkomende gety van gesentraliseerde absolutisme die nodige balans in die staatsfilosofie en in die ideale staatkundige lewe van volkere geaffekteer het.

Daar moet vasgestel word wat die beskouings van die monistiese staatsfilosowe van die Sestiende en latere eeue presies was; wat hulle houding was ten opsigte van die veelvoudigheid van korporatiewe assosiasies waarmee elke gemenebes gekonfronteer word en wat, in die besonder, hulle houding teenoor die kerk en die status van die kerk in die gemenebes was?

In die besonder sal die staatsfilosofiese stelsel van Machiavelli en veral die van Bodinus onder oë gesien moet word en terloops vasgestel word in watter opsig die werk van Bodinus van dié van Machiavelli verskil het. Ons sal verder graag veral wil konsentreer op Bodinus se soewereiniteitsbegrip en waartoe dit gelei het, asook op hoe hy die oorsprong en wese van die gemenebes gesien en beskrywe het en wat die wese van die gesentraliseerde absolutisme is wat onder andere uit sy staatsbeskouinge voortgevloei het.

Verder sal ons ook wil konsentreer op die probleem van hoe die pluralisme en die gereformeerde-Christelike staatsbeskouing teenoor dié van die monisme en die gesentraliseerde absolutisme te verantwoord is.

Vanaf die vroegste tye was daar besinning en bepeinsing in verband met staatsgesag en volksvryheid; eenheid en veelvormigheid in die staatslewe gewees, alhoewel daar nie voor 1570 in wetenskaplike besprekings van die term "staat", gebruik gemaak is nie.

Reeds die ou Grieke het op die eenheidsgedagte in die staatslewe besondere klem laat val. Vir Plato was

.... die ...

die eenheid van die volk van die grootste belang. Sy ver-
naamste doel in dié verband was om die vraag te beantwoord
deur watter regeringsvorm die eenheid van die samelewing
as 'n allesomvattende geheel verseker kan word. \$

Aristoteles, wat met sy gevleuelde woorde :- "If
then self-sufficiency is to be desired, the lesser degree
of unity is more desirable than the greater" en met \$\$
sy uitspraak "The nature of a State is to be a plurality"
\$\$\$ weliswaar 'n streng pluralistiese inslag geopenbaar
het, - se konsepsie van die staat was nogtans dat dit alles
omvat, soos die geheel teenoor sy dele. \$\$\$\$

Trouens hy visualiseer sy ideale staat as 'n gemene-
bes waarin die onderdane in verpligte korporatiewe veroeps-
groepe verdeel is. \$\$\$\$\$

Plato, sowel as Aristoteles, het dus in hulle staats-
filosofie in die rigting van die monisme geneig. Hulle
het eenheid gesoek sonder om sy paradoksale maar noodsaak-
like teenhanger, naamlik veelvormigheid, te vind.

Hoewel dit die Middeleeuse opvatting was dat die mo-
nargie die beste staatsvorm is \$\$\$\$\$\$ is dit in daardie
tyd ook sterk beklemtoon dat as die regeerder sy verplig-
tinge teenoor die volk versaak, die volk dan in oordeel
oor hom mag sit en hom ook mag onttroon. \$\$\$\$\$\$\$ Reeds in
die twaalfde eeu is hierdie begrip aangaande die soewerei-
niteit van die volk oor die vors onderdruk of ten minste
gemodifiseer geraak deur die rysende gety van die absolu-
tisme wat 'n „plenitudo potestatis", 'n volheid of kom-
pleetheid van mag vir die Keiser net soos vir die Pous in
die kerk opgeëis het. \$\$\$\$\$\$\$\$ Die draer van die oppermag
waarvan hier sprake is sou bo die positiewe reg geplaas
word; die inhoud van die mag sou bo enige twyfel gestel
word; die bestanddele daarvan was as onvervreembaar en
ondeelbaar beskou en elke ondergeskikte mag was 'n gedele-
geerde mag van die oppermag. \$\$\$\$\$\$\$\$\$

....35/... Gedurende .....

- \$ Dooyeweerd H : A New Critique of Theoretical thought;
Vol. III, p. 207. Trl. by D.H. Freeman and H. de Jong-
ste. Amsterdam. 1957.
- \$\$ Aristotle : Politics transl. by B. Jowett. Intrd. by
H. Davis, Oxford, Clarendon Press, 1923, p. 56.
- \$\$\$ Aristotle a.w. p. 4.
- \$\$\$\$ Dooyeweerd : a.w. p. 201.
- \$\$\$\$\$ Dooyeweerd : a.w. p. 205.
- \$\$\$\$\$\$ Von Gierke Otto : The Doctrine of Popular Sove-
reignty transl. by Freyd. p. 145.
- \$\$\$\$\$\$\$ Von Gierke Otto. a.w. p. 144.
- \$\$\$\$\$\$\$\$ Von Gierke O : a.w. p. 152.
- \$\$\$\$\$\$\$\$\$ Von Gierke : a.w. p. 152.

Gedurende die grootste gedeelte van die Middeleeue was konings in Europa nie veel meer as verheerlikte feudale here nie. Gedurende die sestiende eeu het in die opsig 'n ingrypende verandering gekom, naamlik 'n oorgangs-proses van die Middeleeue na die moderne tyd wat genoem kan word „die konsolidering van die Nasionale monargie“. Konings het gaandeweg absolute mag vir hulleself begin opeis. Met gebruikmaking van die ou Romeins-regtelike aksioma "Quod principi placuit legis habet vigorem et princeps legibus solutus est", dit wil sê wat die princeps besluit, het krag van wet en die princeps self is nie aan die wette onderwerp nie, § en die konsepsie van Gratia Dei waaruit gekonkludeer is dat die koning wat by genoemde Gracie Gods regeer, nie verantwoordelik is vir sy daade by die volk nie, het die konings hulle magte gekonsolideer en het koninklike absolutisme gaandeweg ingetree.

1. NICCOLO MACHIAVELLI.
(1469 - 1527)

1. Machiavelli en die Gemenebes.

Hierdie opkomende politieke ideologie van gesentraliseerde absolutisme is kragtig in die hand gewerk deur Niccolò Machiavelli (1469 - 1527) met sy rewolusionêre gesag- en staatsbeskouing. Machiavelli het hom laat ken as 'n verteenwoordiger van die uiterste absolutisme en naturalisme in die staatsleer. Sy beskouing was dat die staat, volkome outonoem, aan geen norme gebind is nie.

Elke middel waarmee die staat sy eie saak kan bevorder kan aangewend word of dit geoorloof is of nie.

Sy praktiese politieke werksaamhede was op één doel gerig, naamlik 'n Eenheidstaat vir Italië. Hiervoor het hy twee dinge nodig geag, tewete één vors wat as absolute heerser sou regeer en die uitbreiding van die grondgebied van die staat.

Hierdie gedagtes het hy ondermeer uitgewerk in twee van sy bekende werke : ILL Principe (Die Vors) en Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio.

Op die grondslag van historiese induksie het

..... 36/... Machiavelli...

§ Carlyle. R.W. en A.J. - A History of mediaeval political Theory in the West. Vol. II. p. 7. 6 Vol. Edinburgh Londen 1903 - 36. 2nd Ed. 1927 - 28.

Machiavelli 'n stelsel van absolute mag vir die koning opgebou - 'n soewereiniteit oor alle aangeleenthede - ook die geloof en die godsdienste op sy terrein.

Deur die skeiding wat hy tussen politiek en etiek waar dit noodsaaklik was, gemaak het, het hy daartoe gekom om te sê :- "A Prince must also learn not to be good - this was the requirement of necessity by which all human life was governed and constrained". \$

In die berugte hoofstuk 18 van sy Principe sê Machiavelli dan ook :-~~\$\$\$~~ "He must therefore keep his mind ready to shift as the winds and tides of Fortune turn, and, as I have already said, he ought not to quit good courses if he can help it, but should know how to follow evil if he must."

Met hierdie leerstellings het Machiavelli die pad na die uiterste staatsabsolutisme gebaan. \$\$\$

Volgens Meinecke was Machiavelli die eerste persoon wat die saad van autokrasie gesaai het. \$\$\$\$ Hy sê ook "dit was die geskiedenis van Frankryk wat die ergste uitwasse van Machiavellisme vertoon het, naamlik die moorde gedurende en in verband met die St. Bartholomeusnag. "\$\$\$\$\$

2. Machiavelli en die Kerk.

Hierdie "uitwasse van Machiavellisme" het in verband gestaan met die Protestantisme en daarom is dit van belang om die vraag te beantwoord wat Machiavelli se beskouing omtrent die kerk en die godsdienste as sodanig was, en watter plek hy aan die kerk in die gemenebes toegeken het.

In die elfde hoofstuk van sy "principi" gee Machiavelli in die eerste plek 'n beskrywing van die eiesoortigheid van die kerk :- "These princes alone have territories which they do not defend, and subjects which they do not govern; yet their territories are not taken from them through not being defended nor are their subjects concerned at not being governed, or led to think of throwing off their allegiance nor is it in their power to do so. \$\$\$\$

.....37/.....Tweedens:...

- \$ Meinicke F : Machiavellism, p. 39. London, 1957.
- \$\$ Machiavelli N : The Prince, transl. by N.H. Thomson. Sec. Edition Oxford. M.D. CCXCII. p. 128.
- \$\$\$ Machiavelli N : a.w. p. 126.
- \$\$\$\$ Meinecke a.w. p. 45.
- \$\$\$\$\$ Meinecke a.w. Inl. XXX.
- \$\$\$\$\$\$ Machiavelli a.w. p. 76.

Tweedens gee hy 'n beskrywing van die bo-natuurlikheid van die kerk en die taak van sy leiers :- " Inasmuch as they are sustained by agencies of a higher nature than the mind of man can reach, I forbear to speak of them : for since they are set up and supported by God himself, he would be a rash and presumptuous man who should venture to discuss them. Nevertheless, should any one ask me how it comes about that the temporal power of the Church, which before the time of Alexander was looked on with contempt by all the Potentates of Italy .... has now reached such a pitch of greatness that the King of France trembles before it ..... though the causes be known it seems to me not superfluous to call them in some measure to recollection." \$

Hierdie oppermagtigheid van die Roomse kerk op tydelike gebied was vir Machiavelli niks minder as 'n monstrositeit nie. \$\$

By wyse van reaksie teen die wêreldlike oorheersing van die kerk oor die staat het Machiavelli volgens Murray die redder van die staat geword soos sy tydgenoot Martin Luther die redder van die kerk geword het.

Machiavelli was die man van een idee en daardie idee was hoofsaaklik staatkundig. \$\$\$

Op voetspoor van die imperialistiese skrywers het Machiavelli die volslae onderhorigheid van die kerk aan die staat voorgestaan. Vir hom kon daar geen imperium in imperio wees nie.

"In his supreme desire to secure the unity of the state, he feels that there must be no competing or completing authorities. .... No country, he passionately pleads, was ever kept united and happy save under the complete sway of a republic or a sovereign as has been the case with France and Italy .... with the utmost bitterness he sets down his opinion that the church alone has prevented the union of Italy. \$\$\$\$

Dit is dus duidelik dat alhoewel Machiavelli skynbaar agting vir die Opperwese en vir Sy kerk in ideële sin gekoester het, hy vir die heersende kerk van sy tyd wat selfs oor die staat wêreldlike heerskappy gevoer het geen grasia

....38/... gehad nie.....

\$ Machiavelli : a.w. p. 79.

\$\$ Murray R.H. : Dr. The History of Political Science, p. 120. From Plato to the Present. Cambridge. 1926.

\$\$\$ Murray. R.H. : a.w. p. 117.

\$\$\$\$ Murray R : a.w. p. 120.

gehad nie en dat hy in sy staatsfilosofiese stelsel aan die kerk alleen 'n plek van volslae onderhorigheid aan die staat toegeken het.

Machiavellisme was ook 'n verbreking van die hele stelsel van korporatiewe selfstandigheid van liggame in die gedifferensieerde staatslewe van die Middeleeue.

Die kenmerk van hierdie tydvak was juis sy veelvuldigheid van gildes, broederskappe, universiteite, munisipaliteite, ^{en ander groeperinge} elk waarvan in 'n kleiner of groter mate interne outonomie en erkenning opgeëis het en wat in 'n kontrakverhouding tot die hoogste politieke gesag gestaan het.

Machiavellisme in al sy konsekwensies was 'n meedoënlose verloëning van al hierdie korporatiewe regte en vryhede van die volk.

Die ingrypende konsekwensies van Machiavelli se staatsfilosofie is deur Meinicke treffend geskilder waar hy sê :- "If Machiavellism was to hold sway over the full compass of national life without any restriction, then every existing condition, every right and every vital interest would be called in question. The thought inherent in it that the achievement of political purposes could if necessary overstep any bounds, had the appearance of a corrosive poison." §

Die kenmerke van gesentraliseerde absolutisme soos dit deur Machiavelli voorgestaan is en uit sy leerstellings byvoorbeeld in die droewige gebeure van die St. Bartholomeusnag tot openbaring gekom het, is dus dat die koning vir hom absolute mag kon toeëien en soewereiniteit oor alle aangeleenthede, insluitende geloof en godsdiensoefening in sy gebied vir homself kon opeis. Dit was ook 'n verbreking van die nog heersende sisteem van korporatiewe assosiasies wat sy ontstaan in die Middeleeue gehad het.

.....39/.. II BODINUS

§ Meinicke F : a.w. p. 51.

II   B O D I N U S.
(1630 - 1696).

In die Middeleeue is nie gevra „wat is die staat en hoe is dit ingestel nie" maar „wie is die regeerders en wat is hulle magte"?

Selfs Machiavelli wat op so 'n oorspronklike wyse die staat beskou het as bestaande in en uit homself sonder inagneming van enige hoëre mag of doel, het nie hierdie vraag gestel nie.

Bodinus, wat in die Machiavelliaanse gedagterigting van 'n gesagstaat voortbeweeg het, het egter met die bogenoemde vraag geworstel.

Hy hou hom nie meer besig met die tydelike en geestelike magte nie - met die kerklike en die sekulêre regeerders nie - maar met die wese van die gemenebes, - La Republique, - as sodanig.

Sy insig in die wese van die gemenebes was dan ook sodanig dat skrywers na hom, hulle ook vanself met die gemenebes as sodanig besig gehou het.

Die eerste sinsnede van sy Magnus Opus verraaai dan ook hierdie oorspronklike doel (plan) van die hele werk. Hy begin deur die gemenebes te definieër as "The rightly ordered government of a number of families and of those things which are their common concern by a sovereign power." §

In 1576 het Jean Bodinus sy beroemde Six Livres de la République gepubliseer. In verband met die staatsfilosofiese stelsel wat hy daarin uitgewerk het val die volgende 'n mens op :-

(1) DIE DOEL. Die doel wat hy met sy stelsel van gesentraliseerde absolutisme nagestreef het was volgens Meinicke om die staat en die belange van die staat vry te maak van die oorheersing van die Kerk. §§ Hy het geglo dat 'n suiwere gesentraliseerde absolutisme 'n redmiddel vir die destydse siek staat sou wees.

....40/.... Hierdie .....

§ Bodinus J : The Six Books of a Commonwealth;
Transl. by ich. Knolles. London 1606. p. 1.
§§ Meinicke F : a.w. p. 57.

Hierdie opvattinge van Bodinus het ingetree by wyse van reaksie teen die Middeleeuse patroon wat gevolg is op politieke en sosiale gebied, naamlik dat daar destyds geen staat in die moderne sin van die woord bestaan het nie; en dat dwingende magte oor individue of groepe van individue of oor enige landgebied deur verskillende outoriteite gedeel was naamlik Keisers en konings, feudale here, die kerk, gilde, ensovoorts. Nie een van hulle het eksklusiewe outoriteit uitgeoefen nie.

(2) DIE METODE wat hy gevolg het was om op streng juridiese grondslag en langs suiwere geregtelike weë te werk te gaan. §

Sy hele stelsel was juridies gekonstrueer. Hy het volhardend gesoek na universele en absolute standarde van die staatslewe as uitdrukking van 'n vaste geregtelike en morele basis temidde van al die vloeibare en veranderlike probleme van die staat.

Anders as Machiavelli wat alles vir onmiddellike magsgewin en ter bereiking van sy hoofdoel om die handhawing van "virtu" in die staat, opgeoffer het, was dit Bodinus te doen om 'n suiwer juridies-geordende staatsfilosofie op te bou.

(3) SOEWEREINITEIT. In sy beroemde reeds aangehaalde werk het Bodinus die soewereiniteitsbegrip tot grondslag van sy staatskonsepsie gemaak en hierdie soewereiniteit as "Summa in cives ac subditos legisbusque soluta potestas" gedefinieer.

In sy vasstelling van die regseienskappe van die absolute staatsmag het Bodinus dus op epogmakende wyse tot die konsepsie van soewereiniteit, dit is „die oppermag oor onderdane“, onafhanklik van wette, gekom.

„Ten opsigte van soewereiniteit het Bodinus in een van sy passasies dit gestel dat dit tot die wese van soewereiniteit behoort om geen bondgenootskap met enige mag te hê nie, selfs nie eers met die wet nie en dat dit vir niemand moontlik is om verpligtinge op hom te lê deur wette wat hyself gemaak het nie.“ §§

.....41/... Volgens....

§ Meinicke F : a.w. p. 57.
§§ Meinicke F : a.w. p. 59.

Volgens Bodinus behoort dit tot die wese van soewereiniteit dat dit ondeelbaar moet wees. "Just as a Kingdom loses its name if it is dismembered and broken up into pieces, so also the rights of majesty will perish if they are shared with the subjects."§

In verband met genoemde ondeelbaarheid van soewereiniteit het Bodinus egter nie rekening gehou met die belangrike vraag omtrent die verskil tussen die regte van die soewereine staat as sodanig en die regte van die soewereine vors as uitvoerende amptenaar van die staat nie.

Om 'n verenigde beleid van Raison d' Etat te kan handhaaf is dit noodsaaklik dat die verskillende dele van die staatsgesag verenig moet wees en dat ook die staatswil een en ondeelbaar moet wees.

Vir hierdie konsepsie van soewereiniteit het die oorspronklike sisteem van Middeleeuse gedagtegang geen ruimte gehad nie want dit was deurtrek van die idee dat elke aardse mag, selfs die hoogste, 'n verantwoordelike betrekking was wat direk of indirek van God ontleen is en wat binne wetlike perke uitgevoer moes word. §§

Maar soos reeds aangetoon is, is reeds sedert die 12de eeu die ou begrip van die regeerder se betrekking onderdruk of ten minste gemodifiseer geraak deur die rysende gety van die absolutisme wat 'n "plenitudo potestatis" dit wil sê 'n "Volheid of kompleetheid van mag vir die Keiser in die ryk net soos vir die Pous in die kerk opgeëis het."\$\$\$

Hierdie monargale oppermag was inderdaad meer en meer bekleed met al die eienskappe van soewereiniteit.

Terwyl Machiavelli se staatsleer reeds baie sterk, in die rigting van soewereiniteit gestuur het, was die teoretiese konstruksie van die staat deur hom nog onaangeroerd gelaat en het dit nog op die Aristoteliaanse staatsbeskouing bly rus. Dit was egter Bodinus wat nie alleen die idee van soewereiniteit of die Jus Majestatis geformuleer het in die strenge sin van "Summa in Cives ac subditos legibusque soluta potestas" nie, maar dit ook tot al sy konsekwensies deurgevoer het.

....42/ .. 4. DIE .....

- \$ Meinicke F : a.w. p. 59.
- \$\$ Von Gierke : The Doctrine of Popular sovereignty (the Development of Popular Theory by O. v. Gierke. Tr. by Frey, p. 152.
- \$\$\$ Von Gierke. a.w. p. 152.

4. DIE SOEWEREINE REGEERDER. By sy leer van soewereiniteit het Bodinus die ou Romeinse stelling Princeps legibus solutus est handig ingepas en sodoende nuwe stugkrag aan laasgenoemde begrip gegee.

Uitgaande van 'n beeld wat al deur Sokrates en Plato gebruik is naamlik dat die hoof van 'n gemenebes aan wie gehoorsaamheid betoon moet word as enigste outoriteit vergelyk kan word by 'n stuurman aan boord van 'n skip, het Bodinus geleer dat die wette van 'n staat net so onderhewig aan die diskressie van die regeerder moet wees as wat "die stuur van die skip in die hande van die stuurman" moet wees.

Sy opvatting was dat "if Kings were to be bound by the edicts of assemblies and plebiscites, then their power and their Royal title would be worth nothing." \$

Alhoewel hy geleer het dat 'n grenslose ambisieuse magsbeleid en stryd skerp te veroordeel is, het hy ook geleer dat mag onontbeerlik is vir die staat en daarom ook vir die soewereine vors of Raad.

"To the true Monarch the sovereignty is conveyed completely, permanently and unconditionally; he is dispensed from every human law and can by his own act annul the privileges of the whole community, of individuals and corporations; for him the resolutions of a parliament can be more than mere advice; there is no possible right of resistance against him for alleged tyranny." \$\$

Waar Bodinus beweer dat die vors verhef is bo alle menslike wette wil dit egter nie sê dat hy nie deur die Goddelike wet en die natuurwet gebind is nie. Bodinus het beweer dat die soewereine staatshoof ook deur internasionale reg gebind is maar dat hy veral gebind is deur die Goddelike wet en die natuurwet, "as constituting the bounds of state will". Verder sê Bodinus "It is not permissible for the ruler to upset the bounds which God Himself, whose living and breathing image he is, has established through the everlasting law of nature." \$\$\$

5. REGSVORMING. As eerste en vernaamste uitvloeisel

...43/... van die .....

- \$ Meinicke F : a.w. p. 140.
- \$\$ Von Gierke O. a.w. Vert. deur Freydt. p. 159.
- \$\$\$ Meinicke F : a.w. p. 161.

van die soewereiniteitsbegrip, het die wetgewende mag volgens Bodinus geen ander oorspronklike bevoegdheid tot regsforming langs hom verdra nie.

"Het souvereiniteitsbegrip houdt in de absolute en enig oorspronkelijke competentie tot rechtsforming binnen het grondgebied van de Staat". §

Die alleenreg op die gebied van regsforming wat oorspronklik in die absolutistiese Bisantynse tyd deur die Romeinse Keisers vir hulleself opgeëis is, is hier as uitvloeisel van Bodinus se soewereiniteitsleer tot wesenskenmerk van elke staat wat met die owerheid vereenselwig is, geproklameer.

6. TOEGEWING AAN MACHIAVELLISME. Bodinus se opvatting was dat die soewereine vors werplig was om op konsensieuse wyse te bly by alle ooreenkomste wat hy met sy eie onderdane sowel as met vreemdes aangegaan het. Ja, selfs met rowers moes hy sy woord hou. Immers, die fondamentsteen van alle ware geregtigheid is opregtheid. State sowel as die hele volksgemeenskap is daardeur gebind. Selfs God is gebind deur sy eie beloftes. Aangesien die reggeerder die staatswet waarborg en hom oor die verbreking daarvan wreek moet hy des te meer onkreukbaar wees in sy opregtheid ten opsigte van die handhawing van die wet en ooreenkomste wat aangegaan is.

Op die absolute reël van die getroue nakoming van ooreenkomste het Bodinus, wat andersins die morele indifférentisme van Machiavelli vermy het, tog enkele uitsonderings toegelaat, byvoorbeeld waar die staat dreig om tot 'n val te kom kan die onderdaan gevrywaar word van die nakoming van 'n ooreenkoms as dit bewys kan word dat sodanige ooreenkoms kragtens die natuurwet onregverdig was of dat dit nie moontlik was om dit uit te voer nie. §§

Hierdie uitsonderinge wat Bodinus in streng regtelike sin toegelaat het, is tog deur persone wat in dié opsig Machiavelliaans georiënteerd was uitgebuit om alles toe te laat wat "bevorderlik vir die Staat" is.

....44/... Sy opmerking ...

§ Dooyeweerd H : De Stryd om het Souvereiniteitsbegrip in de Moderne Rechts- en Staatsleer. pag. 5. Amsterdam. 1950.

§§ Meinicke F : a.w. p. 63.

Sy opmerking dat niks as ontërend beskou kan word wanneer die heil van die gemenebes daarvan afhang nie, is ook baie verder gevoer en kon ook baie verder gevoer word as wat Bodinus ooit sou verlang het dat dit gedoen moet word. \$

7. BODINUS EN KORPORASIES. In die derde boek van Bodinus se beroemde Six livres de la Republique, skrywe hy oor korporasies, assosiasies en gilde op 'n wyse wat dit vir ons noodsaaklik maak om daarby stil te staan. Omdat ons selfs oorseë ondervind het dat vertalings van hierdie magistrale werk van Bodinus uiters skaars is, \$\$ en omdat ons nie skrywers teëgekom het wat aan bogenoemde aspek van Bodinus se werk reg laat geskied nie, beskou ons dit van besondere belang om hierdie saak nader toe te lig en wil ons dit graag doen deur breedvoerige aanhalings uit Bodinus se standaard werk soos dit in 1606 deur Knolles vertaal is.

Hy begin sy derde boek deur te skrywe :-

"Having discussed the family and its members, sovereign powers and magistrates, let us now consider corporations, associations and guilds beginning with their origins, proceeding to their powers and privileges and concluding by deciding whether their existence is dispensible to the commonwealth". \$\$\$

Met verwysing na die familie as die oorsprong van alle korporatiewe assosiasies in die gemeenskap skrywe hy:-

"A society or a community is rooted in mutual affection, that sacred flame which first springs into life with love between husband and wife, then between parents and children, then between brothers and their kindred till it includes all those belonging to or allied to the family group. But it would have flickered out had it not been kept alight and fed by alliances, communities, corporate associations and guilds, instituted by all sorts of people who knew no form of commonwealth, and were ignorant of the nature of sovereign power. This is illustrated in the book of Judges, where we read that the Hebrews were long ...45/.. without ...

\$ Meinicke F : a.w. p. 64.

\$\$ Na 'n vrugtelose soektog in Europa na 'n Engelse vertaling van hierdie standaardwerk van Bodinus het ons daarin geslaag om 'n outoriatiewe vertaling wat reeds in 1606 gedoen is in die Biblioteek van die Universiteit van Cambridge op te spoor.

\$\$\$ Bodinus J.: The Six Books of a Common Weale. Transl. by Richard Knolles. London. 1606. Bk. III. p. 361.

without princes or magistrates, each living as he chose, according to his own good please, in perfect freedom. But they were bound into communities of families and of tribes, and when harassed by their enemies, gatherings of the tribes met and chose a leader, whom God had inspired, to whom they gave sovereign authority. Many families and tribes thus united together by a sovereign power formed a commonwealth." \$

In sy geesdriftige regverdiging van die korporatiewe lewe van die gemeenskap sê Bodinus.\$ \$ "All the inhabitants of a village, a district, or a province have the right of association and can, together with the guilds and communities assemble as Estates. Each of these can have its particular regulations, statutes and privileges.", maar dan kom sy absolutistiese neigings op die voorgrond waar hy skrywe :- "We can therefore say that a corporate association or a guild is a legal right of communal organization, subject to sovereign power. The word legal implies that it is authorised, by the sovereign, for without his permission no guild can be instituted."

Met verrassende instemming verwys hy na die korporatiewe instellings van die Grieke en Romeine in die outyd en, van sy eie tyd, sê hy :- "Nowadays this is better observed among the Swiss than any other people in the world. In every town the fraternities and craft guilds have their guildhalls where they hold frequent banquets and festive meetings. The smallest village never lacks a communal hall for such purposes." \$ \$ \$

Omtrent die regte en voorregte van die korporasie het Bodinus geskrywe :- "Each of these can have its particular regulations, statutes and privileges. We can therefore say that a corporate association or a guild is a legal right of the communal organization, subject to sovereign power." \$ \$ \$ \$

Volgens Bodinus impliseer die woord "wettig" dat die korporasie deur die vors geoutoriseer is asook dat dit 'n konstitusie van sy eie besit. \$ \$ \$ \$ \$

...46/... Wat die .....

\$	Bodinus : a.w. p. 362.
\$ \$	Bodinus J : a.w. p. 365.
\$ \$ \$	Bodinus J : a.w. p. 364.
\$ \$ \$ \$	Bodinus J : a.w. p. 365.
\$ \$ \$ \$ \$	Bodinus J : a.w. p. 365.

Wat die gesag van die korporasie betref het Bodinus as absolutis, eweneens 'n byna onverstaanbaar grootmoedige houding ingeneem. Hy skrywe byvoorbeeld :- "The colleges of Judges and magistrates are the most influential bodies amongst corporate associations and guilds in any commonwealth. They not only have authority over the minority of the college considered collectively, and over each in particular, but also over persons who are not members of the college, but subject to its jurisdiction. The peculiarity of colleges of this type by comparison with all others is that whereas guilds are established in general to regulate what is common, colleges of judges and magistrates are instituted chiefly for the purpose of regulating the affairs of outside persons and even other colleges, and correcting them if they do anything contrary to their laws and statutes.

An upright man should be concerned first to be just in himself, before he starts administering justice to others, whence the Hebrews had a proverb that charity begins at home if it is to be true charity. Colleges of judges therefore, should first establish a just order within their own ranks, before dispensing it to other people. It is therefore pertinent to consider whether it is better that colleges of magistrates should punish their own members or submit the case to outsiders. To be brief, one must make a distinction. If the college is one of vicious men, the correction of their own vices should not be left to them. But if they are upright men there is no doubt that colleagues are better judged by the college than by other judges. There are imponderable values in each college which cannot be properly understood or judged except by the members of that body, moreover this re-inforces the bond of union among the colleagues. For this reason the Emperor Adrian permitted a Roman Senator only to be tried by the Senate.

As to other corporate associations and guilds, although they are not instituted for the purpose of justice or command, they nearly always have a limited power of coercion under their statutes and privileges. At times they even have unlimited powers, and correction is left to the prudence and discretion of the guild or its head. Such power should be exercised with the moderation that a farther shows his son." §

.....47/.. Bodinus.....

§ Bodinus J : a.w. p. 367.

Bodinus het verdere status en gesag aan die korporasie verleen deur te beweer :- "The majority considered as a corporate whole, still more the entire college, cannot be bound by their own statutes, any more than can the Prince by his own law, the Testator by his own Will or private individuals by their contracts, since they can be dissolved by common consent. Thus two-thirds of the guild can repeal an ordinance made by the whole guild. This is a general rule applying to all communities, corporate associations and guilds." §

Baie interessant was ook vir ons Bodinus se standpunt ten opsigte van die status van die korporatiewe gemeenskappe waardeur die gemenebes self saamgestel is en wat volgens hom gelyke magte saam met die andere besit.

"But in an assembly of estates made up of several corporate associations such as the Diets of the Empire and the Estates of other commonwealths, which are composed of the three orders of clergy, nobles and people, two of them cannot do anything to the prejudice of the third. Bodin, deputy for the third estate at Blois, (These Estates met in December / January 1576 - 77 a few months after the publication of the "Six Books of the Commonwealth". The passage was added in all editions after 1577. The point of the measure was to secure that the proposals of the Estates should be swamped. Bodin moreover objected on principle to dictation by Estates to the King,) .... protested against the other two estates, with many forceful arguments, that the appointment of a body of thirty-six judges to examine bills of recommendation presented by the Estates, was prejudicial to the interests of the Kingdom.

Whereupon the Archbishop of Lyons, President of the estate of the clergy, argued that the estate of the clergy and of the nobility had already settled the matter by so resolving. Bodin protested that from earliest times each of the three estates had jealously guarded its right not to be liable to coercion against its will by the other two. This principle had been accepted without question at the Estates of Orleans, and was the established practice in the Estates of the Empire of England, and of Spain.

He therefore prayed the other two orders to forgive him if he opposed the proposal, since he represented the

§ Bodinus J : a.w. p. 368. ....48/.. interest..

interest of the third estate. This led forthwith to the matter being debated, and the estate of the nobility and the estate of the clergy changed their minds. That same day the King said in the presence of the Bishop of Angers and others seigneurs that Bodin had made the Estates dance to his tune." \$

In hierdie verband kan daarop gewys word dat dit Bodinus se standpunt is dat in die geval van korporatiewe assosiasies en wettige gemeenskappe in die gemenebes die reël gehandhaaf moet word dat sodanige liggame reëls en wette mag maak wat hulle vir hulself geskik ag op voorwaarde dat sodanige wette nie in stryd is met die wette van die gemenebes nie.

Bodin's opvatting was ook dat korporatiewe liggame wat wette maak ook die reg het om toe te sien dat hulle uitgevoer sal word en ook straf sal kan toepas vir die verbreking van sodanige wette.

"An ordinance has no force if there is no punishment for ignoring it". \$\$

Ook langs hierdie weg het Bodinus besondere erkenning aan die korporasie binne die gemenebes verleen.

Die vraag omtrent die onontbeerlikheid van die korporasie in die gemenebes is beslis bevestigend deur Bodinus beantwoord. Daaromtrent sê hy :-

"So to ask whether communities and corporate associations are necessary to the Commonwealth, is to ask if the Commonwealth can subsist without fellowship, which even the world itself cannot do. I insist on this point because there have been those who think that corporate associations and guilds ought to be prohibited, forgetting that the family and the commonwealth itself are nothing but communities. It is an error that men of the best minds very often fall into. Because of some inconvenience attendant on a particular custom or ordinance, they want to abolish the whole thing, without considering what good it would do". \$\$\$

Op 'n latere stadium spreek Bodinus hom weereens soos volg sterk uit ten gunste van wettige en deugsame korporasies in die gemenebes en wys hy daarop hoedat absolutistiese

.....49/..se tiranne...

\$ Bodinus J : a.w. p. 368.
\$\$\$ Bodinus J : a.w. p. 369.
\$\$\$ Bodinus J : a.w. p. 369.

se tiranne altyd vyandig teenoor korporatiewe assosiasies in die gemenebes gestaan het.

"Therefore in answer to the question whether it is a good thing to have estates and colleges, or whether the commonwealth can well dispense with them, I hold that there is nothing that contributes more to the security of popular states and the ruin of tyrannies, for these two types of commonwealth, contrary in themselves, owe their preservation or destruction to contrary conditions. Similarly aristocracies and rightly ordered monarchies are preserved by a moderate provision of Estates, corporate associations, and wellregulated communities.

Popular estates therefore encourage all forms of guilds and corporate associations, as did Solon when he set up a popular state in Athens. But the tyrant tries to eradicate them altogether, knowing full well that unity and bonds of friendship among his subjects spell his inevitable ruin. The good King Numa was the first to institute guilds of craftsmen. Tarquin the Proud was the first to suppress them and prohibit assemblies of the people. He even tried to get rid of the Senate by compassing the death of individual Senators without making any new nominations. But immediately he was expelled popular assemblies were restored, the ranks of the Senate filled, the suppressed craft guilds revived. This policy was continued until they had reached a total of about five hundred, and had become so powerful as practically to rule the State, when the Senate abolished them. Nevertheless Claudius the Tribune, who renounced his title to nobility, and got himself adopted by a simple merchant, in order to qualify for the Tribune's office, restored and enlarged the guilds and fraternities in order to balance the nobles by the people. But the moment Caesar was made dictator he abolished them to enhance his own power and overthrow theirs. Once Augustus was secure in power however, he restored them by express edict. Nero the tyrant suppressed them again. For tyrants have always hated popular associations and alliances.....

But a just monarchy has no more secure foundations than the support of popular Estates and the communities of the realm. For whenever there is occasion to raise money, assemble the armed forces, or defend the state against the enemy these things can hardly be compassed by means of Estates-Generals, or Estates of each province, town or community.

.....50/.... Even those ....

Even those who wish to abolish Estates haven't any recourse save to them in times of necessity, for once assembled together, the people will find the will and the strength for the defence and safety of their princes. This is especially so when an Estates General of all the people is assembled in the presence of the Sovereign. Matters touching the whole body of the commonwealth, and each of its members, are there made public. There the just complaints and grievances of poor subjects, which otherwise would never reach the prince's ears, are heard and attended to. There the frauds, depredations, and usurpations committed in the prince's name, but entirely without his knowledge, are discovered. It is extraordinary what satisfaction subjects get from seeing their prince preside in their assemblies, how proud they are to appear in his presence. If he hears their complaints and receives their petitions, even though he must frequently refuse them, they are exalted by the mere fact of having had access to their prince. This practise of holding Estates is better observed in Spain than anywhere else in the world, for they meet every two or three years. This is also the case in England, for the people will not give up their control of taxation, so Parliament must meet. I have said that moderation, which is in all situations a virtue, ought to be observed with regard to all kinds of associations and guilds in aristocracies and royal monarchies. To abolish all such societies is to embark on a barbarous tyranny and so ruin the state. But it is also dangerous to permit all sorts of assemblies and fraternities whatsoever. They are often a cover for conspiracies and illicit monopolies, of which we have had only too many examples. This is the reason why it has been found necessary from time to time to abolish fraternities, by express edict, though such edicts have been very ill-observed. It is better, however, to get rid of abuses only, rather than root out good and bad alike". §

Bodinus het dus op rondborstige wyse erken dat tiranne altyd eerbare korporasies en assosiasies gehaat het, maar

.....51/... dat ....

§ Bodinus J : a.w. p. 383.

dat eerbare monargië geen stewiger fondamentstene gehad het as dit nie en ook "to abolish all such societies is to embark on a barbarous tyranny and so ruin the state." Met hierdie en ander uitsprake het Bodinus onteenseglike bewyse gelewer dat hy, wat dit betref, nog net die "volgende stap" moes neem om pluralis te geword het.

Sy monistiese en Grieks-naturalistiese opvattinge omtrent die totstandkoming van die Staat, sowel as sy kragtige oortuigings omtrent die ondeelbaarheid van soewereiniteit en dat dit noodwendig in die soewereine hoof van die Staat moet setel, het hom egter verhoed om dit te word.

Soos ons sal sien het veral sy standpunt teenoor die kerk as moontlike potentat in die gemenebes sy absolutiese inslag duidelik verrai, en van hom in die praktyk veral in die tyd van, Rooms Katolieke oorheersing van die gemenebes, 'n absolutis gemaak.

8. BODINUS EN DIE KERK:

Waar Bodinus eervolle plekke aan korporasies in die gemenebes toegeken het, geld dit ook vir die kerk.

In dié verband skrywe hy :- "All colleges and companies are ordained either for religion or for policie". \$

Hy ken aan die kerk nie alleen bestaansreg toe nie maar ook wette en jurisdiksie waar hy skrywe :-

"Colleges ordained or made for religion or for public devotion are grown into number almost infinite differing as we see in laws, manners, life, attire, orders, fashions and apparell. \$\$\$

Bodinus het aan korporasies en dus ook aan die kerk, 'n natuurlike maar ook goddelike oorsprong toegesê.

"We said at first, men everywhere to be, and always to have been desirous of the society and company of men: and so out of families and natural society by little and little to have grown into a college, into a corporation, into a community, and so at length into a city. And so to have made these empires and kingdoms, which we here in the world see, having no surer foundation whereupon to rest (next to God) than the love and amity of one of them towards another: which can in no wise be maintained but by alliances,

....52/... societies..

\$\$ Bodinus J : a.w. p. 364.

\$\$\$ Bodinus J : a.w. p. 364.

which he liketh not (except it be by the hand and power of the Almighty supported) and that by keeping the maintainers thereof from all preferments and places of command, and by showing himself in deeds rather than in words to abhor that religion which he desireth to have extinguished. For the manner of men is to love such things as their princes embrace. §

Hierdie woorde lewer bewys dat Bodinus die vors teen die „disintegrerende“ tendense van godsdienstige korporasies wou beskerm.

By sy onloënbare waardering vir die waarde van korporasies en ook van die kerk as Goddelike instelling bly hy in die praktyk in die eerste instansie Staatsabsolutis al is dit dan in die beste sin van die woord.

Afsluitend wil ons daarop wys dat die historiese belangrikheid van Bodinus se werk in verband met die staatsfilosofie nie daarin geleë is dat hy die leer van soewereiniteit geskep het nie want vroeëre eksponente daarvan soos Dante, Du Bois, Marsiglio von Padua, het dit al aanhangig gemaak maar wel daarin dat hy baie duidelik en presies die konsepsie van die unieke en omvattende outoriteit van die gemenebes beklemtoon en vasgelê het en wel gedurende die opkoms van die gesagstaat na die Middeleeuse verval van die pluralistiese staatsgedagte. Bodinus het hierin sy geesverwante gehad wat op sy grondslae voortgebou het.

Saam met hom het manne soos Hobbes, en Austin die gemenebes met sy uitsluitlike en onbeperkte mag tot regshandhawing as 'n essensiële instelling in die volkslewe beskou omdat kragtens hierdie mag die gemenebes vir mense met botsende belange dit moontlik maak om vreedsaam en gelukkig saam te kan lewe.

Tussen hierdie moniste en pluraliste het daar geen verskil van mening bestaan omtrent die belangrikheid van die gemenebes as sodanig nie maar die verskil in opvatting tussen hulle het gegaan oor die vraag omtrent die verhouding van die gemenebes teenoor ander korporasies in die samelewing en die wet. Van hierdie klassieke monistiese staats-teorie het ons die volgende dinge geërwe :-

...54/ (1) Die ....

§ Bodinus: . . a.w. p. 382.

(1) Die noodsaaklikheid van 'n eenheidsorganisasie in 'n gekompliseerde samelewing waar die onderlinge verhouding tussen individue en groepe in die samelewing so-iets noodsaaklik maak.

(2) Die vereiste dat sodanige koördinerende organisasie met uitvoerende en dwingende magte beklee sal wees om sy taak doeltreffend te kan uitvoer.

Die Monis se standpunt kom dan eenvoudig hierop neer dat die staat as 'n wetgewende en regshandhawende organisasie verhef en oppermagtig bo alle sosiale groepe in sy gebied is en dat dit ook nie onderworpe kan wees aan die wette wat hy gemaak het en besig is om toe te pas nie.

Teenoor hierdie monistiese eenheidsgedagte en oppermagtigheid van die staat in die staatsfilosofiese denke het die pluralistiese skrywers beweer dat die gemenebes as instelling nie voorrang geniet bo ander belangrike instellings in die samelewing nie. Die mens se gemeenskapsdrang vind uiting in 'n menigte groeperings van allerlei aard soos byvoorbeeld, geestelik, professioneel, ekonomies, sosiaal, politiek, kunssinnig, ensovoorts.

Pluraliste hou vol dat die tradisionele soewereiniteitsleer verkeerdelik die standpunt huldig dat die verskillende nie-politieke korporasies in die samelewings deur die gemenebes in die lewe geroep is; hulle voortbestaan aan die welbehag van die gemenebes te danke het **en dan** ook alleen sodanige magte uitoefen as wat deur die gemenebes aan hulle verleen is.

Volgens pluralistiese oortuigings het die ander korporasies in die samelewing hulle ontstaan op natuurlike en spontane wyse gehad en het hulle op ewe onafhanklike wyse en sonder toedoen van die gemenebes hulle besondere funksies, aard en roeping ontvang. Kragtens hulle onafhanklike oorsprong en funksionering kan hierdie instellings, waarvan die kerk baie belangrike is, as newegeskik aan die staat beskou word maar nie in enige belangrike opsig as ondergeskik nie.

So kan en mag die gemenebes ook nie in enige belangrike opsig as soewerein bo die ander instellings verhef word nie.

Die pluralistiese staatsopvatting in teenstelling met gesentraliseerde absolutisme het, soos ons sal sien, baie van sy impetus en momento van manne soos Otto von Gierke, F.W. Maitland, Neville Figgis, Ernest Barker en andere ontvang. Hulle opvatting was dat die verskillende korporasies in die

...55/.. samelewing....

samelewing 'n onafhanklike en natuurlike ontstaan gehad het, en dat elke korporasie 'n eie kollektiewe bewussyn en wil het afgesien van die van die individuele lede waaruit die korporasie saamgestel is. Elke korporasie ontwikkel volgens sy eie aard ook sy eie wette.

Die kerngedagte in al hierdie besprekings in verband met die sosiale funksie van assosiasies is die feit dat die gemenebes ook soos deur Bodinus erken en aanvaar word immer gekonfronteer word nie alleen met losstaande individue in die samelewing nie, maar ook met ander assosiasies wat onafhanklik ontstaan het; wat essensiële sosiale take verrig; wat besondere lojaliteit van hulle lede geniet en wat as gevolg van hulle eksklusiewe lidmaatskap en spesiale vorm van organisasie en metode van optrede, beter toegerus is as die gemenebes om verskeie sosiale take te verrig.

Hierdie eeu-oue probleem het Bodinus en ander Moniste probeer oplos deur 'n stelsel waarvan die grondmotief aan die ou Griekse staatsopvatting ontleen is en wat die tydelike samelewing oplos in 'n skema van die geheel tot sy dele.

"The difference between the family and the corporate association, guild, and the latter and the commonwealth, is the difference between the part and the whole." §

Konsekwent deurgevoel het hierdie staatsfilosofie van Machiavelli, Bodinus, Hobbes en andere die opkomende gety van gesentraliseerde absolutisme gevorm wat mettertyd Europa oorstroom het.

Soos Machiavelli met die oog op die unifikasie van Italië die konsentrasie van mag in die hande van die vorste voorgeskrywe het, so het Bodinus in sy soewereiniteitsleer 'n soortgelyke konsentrasie van mag in die hande van die vors in Frankryk gegroeper, iets wat saamgeval het met die wydverspreide opvatting in daardie tyd dat die Koning nie aan die Pous onderdanig was nie maar dat hy wette kon maak vir die hele volk en ook die wette mag toepas deur sy offisiere. §§ Dit alles het daartoe meegewerk dat byvoorbeeld voor die Franse Rewolusie in 1789 begin het, byna elke land in Europa deur 'n Vors geregeer was wat oppermagtig was. §§§

.....56/... In Frankryk .....

- § Bodinus J : a.w. p. 361.
- §§ Krabbe H : The Modern Idea of the State. London 1930 p. XIX. Inleiding.
- §§§ Oberholster J : (en andere) Geskiedenis vir die Senier Sertifikaat p. 2. Uitgewers Nasionale Boekhandel, Kaapstad.

In Frankryk byvoorbeeld het die Konings uit die Huis van Bourbon absolute en onbeperkte magte besit. Volgens hulle oortuiging was hulle as verteenwoordigers van God met volstreckte mag oor hulle onderdane bekleed.

Lodewyk XIV was die vernaamste voorbeeld in hierdie verband. Alle staatsmag was in hom gekonsentreer en tydens sy magsbewind het die absolutisme hoogty gevier en het die volk hoegenaamd geen deel in die regering van die land gehad nie.

Met hierdie uiterste konsentrasie van mag in die hande van een persoon het die gesonde ewewig tussen staatsgesag en volksvryheid geheel en al versteurd geraak en verlore gegaan. So 'n uiterste heerssug van die kant van die despoot beteken die verknegting van die volk - 'n toestand wat geensins die hoogste goed vir die volk kan meebring nie en wat nie kan beantwoord aan die vereistes wat die hoogste waarheid in die verband stel nie. „Die kapitale sonde, waaraan reeds die hiërargie van die Middeleeue gely het, was sy heerssug. §

Teen opsigte van die absolutisme geld in besondere sin die bekende woorde van Jean Jac. Rousseau in die eerste sin van sy Contrat Social :- „Die mens is vry gebore maar oor al vind ons hom in boeien."

In teenstelling met die gesentraliseerde absolutisme wat soos aangetoon is tot slawerny lei, handhaaf ons die vryheidsbeginsel van die pluralisme waarvolgens erkenning verleen word aan die innerlike eie-aard van die samelewingsverbande soos dit in die skeppingsorde veranker is en handhaaf ons ook op staatkundige gebied die veelvoudigheidsbeginsel wat beteken dat alle gesag nie op die staat gesentraliseer sal word nie maar dat daar ruimte gelaat moet word vir plaaslike en provinsiale outonomie en dit wel omdat die toets van 'n goeie regering nie in die eerste plek doeltreffendheid is nie maar vryheid van sy samelewingsverbande wat binne die perke van regsordering en regshandhawing val.

§ Reitsma J : Geschiedenis van de Hervorming en van de Hervormde Kerk van Nederland. p. 4 8 Dele Groningen. 1893.

HOOFSTUK IV.

DIE KORPORASIE IN DIE GEMENEKES.

In ons studie van die pluralisme op staatkundige gebied en pluriformiteit op kerklike gebied moet 'n uiteensetting van die teoretiese stryd van die korporasie teen die soewereine staat 'n besondere plek inneem. Daaromtrent moet die volgende vrae beantwoord word :-

- (i) Hoe ontstaan die korporasie?
- (ii) Wat is die status van die onafhanklike korporasies met hulle eiesoortige doelstellings in die gemenebes?
- (iii) Is korporatiewe assosiasies essensiële faktore in die ontwikkeling van volksverskeidenheid?
- (iv) Verbreek korporasies nie die volkseenheid nie?
- (v) Was daar ten opsigte van die selfstandigheid van korporasies in die gemenebes 'n wesenlike verskil van opvatting by manne soos Thomas van Aquinas, Bodinus, Calvyn, die Versetskrywers, Von Gierke, Maitland, Barker, Dooyeweerd en andere?

Ten opsigte van die probleem van die ontstaan van korporasies kortliks die volgende :-

Vryheid is die vermoë by die mens om as redelike wese sy godgegewe aanleg te ontwikkel en sodoende sy godgegewe stemming te bereik. Ware vryheid beteken egter ook verband, want ware vryheid vind in die vryheid van die ander mens sy begrensing. Howard Beale skryf :- "Everyone will agree that there must be some limits of freedom, else freedom itself will be destroyed for any one man by unrestrained action of other men." § Hierdie onderlinge verbande tussen mense lei weer tot samelewingsverbande soos, byvoorbeeld, die korporasie wat net soos die afsonderlike individu ook vry en selfbeskikkend is en moet wees.

Vanaf die vroegste tye was daar by die mens die drang om te assosieer, te groepeer en bande, soos byvoorbeeld, familiebande te smee; daarin was sy veiligheid geleë. "The unattached person during the Middle Ages was either condemned to exile or doomed to death. If alive, he immediately sought

....59/... to attach .....

§ Howard K. Beale : "Are American Teachers Free.
(Charles Scribners Sons, New York, 1936 - p. 761).

Maitland skrywe:- "There seems to be a genus of which state and corporation are species. They seem to be permanently organised groups of men; they seem to be group units; we seem to attribute acts and intents; rights and wrong to those groups and to these units." \$

Al hierdie organismes van 'n groot verskeidenheid van korporasies het deel uitgemaak van die groot organisme van die samelewing en die volkslewe. Van hierdie organisme sê Mumford.\$\$ "The leading ideas of this organic order may be briefly summed up :- First: The primacy of life, and of autonomous but perpetually inter-related organisms as vehicles of life. Each organism has its own line of growth, that of its species, its own curve of development, its own span of variations, its own pattern of existence."

Die selfstandigheid van elke organisme wat so karakteristiek is van sy groei en voortgaande vernuwing lei nie tot isolasie nie want dit vorm deel van die groot organiese geheel. "Every living creature is part of the general web of life; only as life exists in all its processes and realities from the action of the bacteria upward can any peculiar unit of it continue to exist. \$\$\$

In ons behandeling van die teoretiese stryd van die korporasie teen die soewereine staat en die status van die korporasie in die gemenebes wil ons as basiese uitgangspunt neem die woorde van Mumford waar hy sê :-

"While the power state, on its own premises, is jealous and intolerant of any subordinate groups or corporations or regional associations that claim autonomous functions, the service state, to perform its services effectually must accept these realities of communal life at full value. Its own functions indeed, are seriously handicapped if the regional units of initiative administration and control, are paralysed or have failed through some original deficiency, to develop."\$\$\$\$

Nou moet ons onself afvra wat is, staatsteoreties gesien, die ideale verhouding tussen die gemenebes en die net-

.....61/... werk van ...

\$ Von Gierke, O. - Political Theories of the Middle Ages. Trls. by F.W. Maitland. Intr. p. IX. Cambridge. 1951.

\$\$ Mumford L : a.w. p. 301.

\$\$\$ Mumford L : a.w. p. 302.

\$\$\$\$ Mumford L : a.w. p. 355.

werk van groepe of korporasies binne die gemenebes? Met ander woorde, as tweede vraagstuk moet ons behandel die status van die onafhanklike korporasies met hulle eiesoortige doelstellings in die gemenebes.

Soos algemeen bekend handel die staatsfilosofie met die volgende drie hoofsaake :-

1. Die aard van die samelewing en die proses van sy aktiwiteite;
2. Die aard van die staat as 'n wetlike assosiasie en met die voornemens en prosesse van sy regtelike aktiwiteite;
3. Die verhouding van die samelewing tot die gemenebes en van die gemenebes tot die samelewing met sy veelvuldigheid van korporasies.

Ten opsigte van punt lll wat vir ons doel in hierdie hoofstuk van besondere belang is, wy ons besondere aandag aan Von Gierke wat een van die hoofexponente van die korporatiewe gedagte in verband met die samelewing en die staatslewe was.

Von Gierke wat vir ons 'n beskrywing gegee het van die status van die korporasie teen die einde van die Middeleeue voordat die soewereine gemenebes ontstaan het, het gesê :- "Vitally important to a nation.... socially, politically, religiously important.... the theory of corporation is." \$ Von Gierke se konsepsie van die verhouding tussen die gemenebes en die samelewing word uitgedruk deur die woord "gesellschaft". \$\$ Dit sluit in die groot totaal van menslike assosiasies en die samevattende expressie daarvan.

Volgens hierdie opvatting is die gemenebes een van die vorms van die "gesellschaft" : 'n sirkel in 'n reeks konsentriese sirkels.

'n Ander gesigspunt wat skynbaar oorheersend in Von Gierke se beskouing is, is dat die staat na die sentrum van die volkslewe beweeg. Al die ander groepe is gerangskik volgens hulle verhouding tot die staat.

Hieruit volg nou Von Gierke se beroemde uitspraak, naamlik dat daar groepe is wat in die staat is en sommige wat

...62/... langs die .....

\$ Von Gierke. Natural Law and the Theory of Society : Transl. and introduction by E. Barker. Cambridge, 1934. Intr. XXV.

\$\$ Von Gierke. (Trl. E. Barker) Opus Cit. Intr. p. XXII, XXIII - XXIV.

hoods - such things are indigenous in the Hercynian forest." \$

Tacitus beskrywe hierdie tipe van samelewing wie se onderdane so geheg was aan hulle leier en aan mekaar, dat hulle in tye van bittere neerlaag gewillig was om rondom hulle leier te sterwe. \$\$

Ook die volk self het sy genootskappe en broederskappe, sy familie-groepe, godsdienstige en liefdadigheidsgroepe gehad.

"Morris has celebrated fellowship most highly in words that have often been quoted, - 'fellowship is heaven, and the lack of fellowship is hell. Fellowship is life and the lack of fellowship is death; and the deeds that you do upon the earth, it is for fellowship's sake that you do them, and the life that is in it shall live on for ever, and each one of you part of it.' \$\$\$

In sy verwysing na die ou Romeine, met hulle hegte familie-groepbewustheid, toon Von Gierke egter aan dat hulle mentaliteit in dié opsig veel anders was as die van ander volke wat die lug van die Teutoniese passie vir gemeenskap ingeadem het. Die Romeine was "Absolutistic in its conception of the State; individualistic in its treatment of the members of the State." \$\$\$

Von Gierke beskou die plaaslike gemeenskap as 'n mikrokosmos van die hele volk en stel die vraag waarom die volk as gehaal 'n bestaanreg het en 'n realiteit is en nie die plaaslike gemeenskap nie?

Hy pleit verder daarvoor dat die nuwe staatsfilosofie sal teruggaan na die verlede en sê : "Ancient realities must again be revealed; the being, the mind, the person of the group; the local community, the fellowship must be awakened from their long slumber." \$\$\$\$\$

"You who live to the west of the Rhine, with your democratic states which themselves seem to rest on a basis of contract, may talk of groups in general - not only your state, but also your churches and colleges and all sorts of unions - as the products of freedom of contract. We live to the East of the Rhine, and we live in our own German world. Our State is interpreted to us as a mind and a personality; and if we do not ascribe to our groups ..... 65/ some.....

\$ Barker E : Transl. of Von Gierke's Natural law and the Theory of Society. Cambridge, 1934. Intr. p. LIX.

\$\$ Barker E : a.w. p. LIX.

\$\$\$ Barker E : a.w. p. LIX.

\$\$\$\$ Barker E : a.w. p. LIX.

\$\$\$\$\$ Barker E : a.w. p. LXI.

some mind and personality, where will they be, in the face of this great spiritual Leviathan? We have no protecting screen of trustees to shelter our groups and the heat of the State is a fiery heat. Unless we make them real in the same sort of way as our state is interpreted in being real, they will hardly survive at all. Our German form of liberalism must be the vindication of, the reality of the group: That is our one way of saving some sort of liberty, other than the liberty of the state to be what it likes and to do what it will. For this reason we can claim the sympathy, and expect the support of you who are western liberals. Surely you will recognise that our groups must have real personality if they are to have any real liberty; any power of owning funds and pursuing policies and moving at large as free agents in the general world of action." \$

Terwyl Von Gierke die eie identiteit en vryheid van die assosiasies of korporasies in die gemenebes sterk beklemtoon het, het hy gesê : "Associations, it may be said, are something more than a liberty of individuals to associate : They are entities in themselves or at any rate they become such entities in the course of their development. To explain their freedom by the freedom to associate with one another is to leave them without either body or animating soul : it is to dissolve their life into a lifeless nexus of contractual relations between the associated members, and to forget the pulsation of a common purpose which surges, as it were from above, into the mind and behaviour of the members of any true group. " \$\$\$

'n Korporasie kan as een van drie moontlikhede aangesien word : (1) 'n Realiteit (2) 'n Organisme, en (3) 'n Persoonlikheid. Die eerste en tweede moontlikhede beantwoord nie aan die werklikheid nie en sal ons in elk geval te vêr voer op die pad van die metafisika en die biologie onderskeidelik.

Ons het hier met 'n menslike samelewing te doen en daarom moet ons die taal van die menslike samelewing praat. Die term "persoonlikheid" word in verband met die sielkunde, die etiek en die wet gebruik, en terwyl die staatsfilosofie met hierdie wetenskappe te doen het, kan die term persoon-

...66/.... likheid.....

\$ Barker E : a.w. p. IX11.
\$\$\$ Barker E : a.w. p. IX1.

likheid ook op die gebied van die staatsfilosofie diens doen.

Om die vraag te kan beantwoord in hoeverre 'n staat, 'n kerk, 'n universiteit, 'n liefdadigheidsvereniging, 'n besigheidsgenootskap, ens. aan die benaming „persoonlikheid“ beantwoord, moet hierdie begrip deeglik ondersoek en gedefinieer word. Hierdie ondersoek is van belang want alleen 'n korporasie met persoonlikheidseienskappe kan van enige belang in 'n pluralistiese gemeenskap en staatslewe wees. 'n Blote samekoms van individue het geen groepspersoonlikheid nie en gevolglik ook geen status as korporasie nie.

Op die begrippe van morele en psigologiese „persoonlikhede“ hoef ons nie in te gaan nie want dit geld alleen vir individue afsonderlik. § Die begrip „regspersoonlikheid“ is egter ook van toepassing op 'n groep individue wat in regtelike sin 'n eenheid of korporasie vorm.

Die staat as 'n wetlik georganiseerde assosiasie vorm 'n entiteit op homself wat regte besit en dit uitoefen en om die rede moet die staat as 'n assosiasie met regspersoonlikheid gesien word. §§ Ook ander groepe in die samelewing wat op hulle eie terrein en volgens hulle eie aard regskapasiteite besit moet met regspersoonlikheid bedeel word.

'n Regspersoonlikheid veronderstel nie net 'n groep individue of 'n menslike samelewing nie maar ook 'n wetlik-georganiseerde gemeenskap. Von Gierke sê van die konsepsie van Regspersoonlikheid die volgende :- "It is a mental construction or juristic creation, i.e. a legally created capacity of sustaining rights and duties which are also legal creations themselves." \$\$\$

Volgens hierdie opvatting bestaan daar in die aard van dinge self so-iets as 'n groepspersoon wat wesenlik dieselfde is as die persoonlikheid van die individue waaruit dit saamgestel is - „dit kan wil en handel“ - op dieselfde wyse as wat die individue kan wil en handel.

Soos daar 'n ware regspersoonlikheid is met die individue as agtergrond, so is daar ook 'n groepregspersoonlikheid met die groep as agtergrond. Hierdie siening van die saak verklaar vir ons die feit dat daar nie alleen gepraat

...67/.. word van ...

§ Barker E : a.w. p. LXXIV.
§§ Barker E : a.w. p. LXXV.
\$\$\$ Barker E : a.w. p. LXXVI.

word van sosiale liggame met hulle lede of van 'n volk met sy lede nie, maar waarom daar ook sprake is van 'n volksiel, 'n volksgevoel, 'n volksgewete, 'n volkswil. "A profound folk-emotion serves Von Gierke as evidence of the existence of a spiritual reality or personality, which transcends the individual." \$

'n Vraag wat ook beantwoord moet word is hoe so 'n regtelike groeps persoonlikheid tot stand kom of gekonstitueer word? Hierop antwoord Von Gierke :- "It is a common and continuing purpose, continuously entertained by a continuing body of persons, which owns the capacity and constitutes a legal person." \$\$

Barker gebruik in dié verband 'n treffende voorbeeld waar hy daarop wys dat die "persone" wat vandag die besitters is van die eiendom van die Universiteite van Oxford en Cambridge nie die stigters is nie want hulle het al heengegaan - en dat dit ook nie hulle lewende opvolgers is nie. "It is the purpose which animates the founder and which continues (it may be as we shall see in a new and modified form) to animate their successors."

Omtrent hierdie uitdruklik erkende en aanvaarde doel in verband met 'n groep of assosiasie sê Von Gierke :- "The essence of the unity of a group is its expressed purpose and legal personality belongs to that essence." \$\$\$

Die essensie van 'n universiteit is byvoorbeeld sy opgesette en aanvaarde doel; daarin setel ook sy regs persoonlikheid. Die lede van 'n universiteit wat hierdie "doel" nastrewe en uitlewe doen dit gedeeltelik as een van die baie lede van die universiteit; hulle streef die doel ook maar tydelik na want hulle verblyf is tydelik.

Volgens hierdie opvatting van Von Gierke kan daar in verband met so 'n universiteit wat eeue lank kan voortbestaan dus geen sprake wees van reële persoonlikhede of persone wat die essensie of wese van die universiteit moet beliggaam nie. Daar kan alleen sprake wees van 'n algemene

....68/... doel wat....

\$ Barker E : a.w. p. LXIV.

\$\$ Barker E : a.w. p. LXXIV.

\$\$\$ Barker E : a.w. p. LXXXVI.

doel wat die lede van die universiteit voortdurend nastrewe en waardeur hulle voortdurend geïnspireer word.

'n Belangrike vraag wat hom nou voordoën is wat die verhouding van die staat moet wees ten opsigte van die doelstellings van groepe of korporasies wat hulle wese en eenheid bepaal; Met ander woorde, dit kom neer op die vraag wat is die plek van die korporasie met sy eiesoortige doelstellings in die staat? Is dit geoorloof vir korporasies om doelstellings^{te hê} in die staat? Is dit geoorloof vir korporasies om doelstellings te hê wat radikaal bots met die soewereine algemene doelstellings van die staat of moet die staat kritiek kan uitoefen op die doelstellings en strewes van die groepe in die volkslewe?

Von Gierke se kontensie is : "All partial common purposes must be set alongside the general purpose of the state, and must be compatible with the attainment of that sovereign common purpose. This is not to say that the state should or can exercise an ubiquitous supervision of groups. It is only to say that it can never abrogate a duty of constructive criticism and sympathetic adjustment." §

In 'n ryk gedifferensieerde volkslewe is dit wenslik dat groepe met hulle eie spesifieke doelstellings sal vermenigvuldig, want sodanige selfstandige groepe is 'n essensiële faktor in die ontwikkeling van volksverskeidenheid; anders kan die lewe van 'n volk volgens Barker die eentonigheid van 'n "woestyn" vertoon. Maar aan die ander kant - as groepe in die staat weer ongehinderd toegelaat sou word om volksvreemde rigtings in te slaan, kan die volks- en staatslewe in plaas van in 'n woestyn, in 'n toestand van chaos ontwikkel.

Daarom sê Von Gierke :- "If we desire to escape both wilderness and chaos, we must leave room both for the free clustering of groups round freely formed purposes, and for the criticism and adjustment of such purposes by the State \$\$\$

In verband met Von Gierke se leer van die regs persoonlikheid van samelewingsverbande, kom hy tot die volgende gevolgtrekking wat ons nou van naderby wil beskou, hy sê:-

"At the end of our argument we are left with a legal world in which there move two sorts of legal persons - the individual legal person, with a legal personality based on

.....69/... the ....

§ Barker E : a.w. p. LXXX.
\$\$\$ Barker E : a.w. p. LXXX.

the power of purpose which contributes the essence of an individual, and the group legal person, with a legal personality based on the permanent purpose which constitutes the essence of a group. The two sorts of persons differ in as far as the basis of the one is a power of indeterminate purpose and the basis of the other is a declared and determinate purpose. But it is not an absolute difference, and both sorts of persons can move easily in the same world." \$

Dit is tog opvallend dat Von Gierke in sy behandeling van die groepe in die samelewing met persone agter hulle, nie ook logies konsekwent redeneer wat betref die staat nie. As die teorie van die ware persoonlikheid van die groepe konsekwent deurgevoer word dan is ons verplig om agter die staat wat die grootste en reëlste van alle groepe is, die persoonlikheid van die volk te sien.

As die eise van die groot nasionale groep wat beliggaam is in die staat harder begin roep as die eise van die ander groepe in die staat, dan is sekere vorms van absolutisme nie uitgesluit nie. As Von Gierke se leer van groepspersoonlikheid geldig is vir die verskillende korporasies in die staat, dan moet dit ook waar wees van die staat en van die staat bo alles.

Die volk wat in 'n nasionale staat ge-organiseer is, is onteenseglik 'n groot groep wat ewe-eens 'n persoon agter hom moet hê. Barker sê :-

"If we make groups real persons, we shall make the national state a real person. If we make the state a real person with a real will, we make it indeed a Leviathan." \$\$

Hierdie soewereine staat met sy lewende persoonlikheid se superwil kan 'n oppermag word wat nie alleen ander groepe kan uitskakel of verswelg nie, maar dit kan verder gaan as sy eie bevoegdheid, naamlik dié van regshandhawing ensovoorts.

Die volgende uitsprake van Von Gierke wys trouens reeds in die rigting van absolutisme waarvoor die uiterste konsekwensie van sy leer van groepspersoonlikheid skynbaar die weg gebaan het :- "The State is elevated above all groups by its sovereign plenitude of power. " \$\$\$ en "The authority

70/..... of the .....

\$ Barker E : a.w. p. LXXX.
\$\$ Barker E : a.w. p. LXXXVI.
\$\$\$ Barker E : a.w. p. LXXXIII,

of the State is the highest right upon earth." \$

In teenstelling met Von Gierke se leer van die groeps- persoonlikheid wat logies konsekwent ook tot by die staat uitgebou moes word, beklemtoon Barker die groot belangrikheid van die aspek van die doelstelling omdat die doelstelling van groepe hulle hele wese uitmaak. Dit verskaf dan ook aan die potensiele magstaat met sy oorheersende wil sy begrensde teenoor die ander groepe met hulle eiesoortige doelstellings. Barker sê :- "The state on our general theory of purpose is not an ultimate or absolute person which can do or omit to do what it chooses as it wills. It is a group or association, and it stands on the same footing as other groups or associations. Its essence or being consists in its purpose, just as the essence or being of all other groups consists in their purpose. Not only is purpose the essence of the groups contained in the State. It is also the essence of the State itself. \$\$

Hierdie doel van die staat as eiesoortige groep staan in verband met die wet en regshandhawing.

Die verhouding van die staat teenoor die ander outonome groepe is dan 'n kwessie van die verhouding waarin die betrokke doelstellings tot mekaar staan.

Soos reeds gesê, mag hierdie verskillende groepe se doelstellinge nie radikaal met mekaar bots nie. Volgens hierdie opvatting moet die doelstellings van die groepe waarmee die staat te doen kry, nie met die soewereine wil van die staat in ooreenstemming gebring word nie, maar in ooreenstemming met die eiesoortige doelstelling van die staat.

Die staat is met ander woorde net so 'n dienskneg van sy aanvaarde lewensdoel as wat die ander groepe dit is van hulle eiesoortige doelstellings.

"Only if we make the State like every other group, a common purpose, and not a real group person, shall we escape the tyranny of mere will. Purpose is something specific, and if we are face to face with a State which is specific purpose, we are face to face with the finite. In a word, we see and accept the sovereignty of law, -- both the

...71/ law.....

\$ Von Gierke : Das Wesen der Menschlichen Verbände;
p. 28 - soos aangehaal deur Baker in a.w. p. 30.

\$\$ Barker E : a.w. p. LXXXVII.

law of the constitution, which expresses the fundamental purpose on which the state is based, and the ordinary law of the courts duly made in accordance with the constitution which expresses that purpose in detail, through the various ranges of human life in all the area of external conduct amenable to its control. " §

'n Ander saak wat uigemaak moet word, is die vraag of daar ten opsigte van die selfstandigheid van korporasies in die gemenebes 'n wesenlike verskil van opvatting tussen die pluralistiese en absolutiese skrywers was. Ons het reeds daarop gewys dat terwyl die gesagstaat naywerig en onverdraagsaam teenoor korporasies is wat outonomie opeis, die pluralistiese staat juis in die veelvoudigheid van selfstandige korporasies sy volle ontplooiing gesoek en gevind het.

Waar Aquinas en Bodinus soos ons daarop gewys het albei op tipies Aristoteliaanse wyse \$\$\$ die korporasie en die gemenebes sien in 'n verhouding van die deel tot die geheel, daar verskil hulle daarin van mekaar dat Bodinus aan sommige korporasies jurisdiksie toeken en Aquinas nie. Bodinus het in teenstelling met ander absolutistiese skrywers aan korporasies toegeken "their particular regulations, statutes and privileges." \$\$\$\$ Dit sou van Bodinus se korporasies outonome liggeme gemaak het as hy nie op paradoksale wyse daaraan toegevoeg het :- "We can therefore say that a corporate association or a guild is a legal right of communal organisation, subject to sovereign power. The word legal implies that it is authorised by the sovereign, for without his permission no guild can be instituted." \$\$\$\$

Volgens pluralistiese oortuiging het die ander korporasies in die samelewing hulle ontstaan op natuurlike en spontane wyse gehad en het hulle op ewe onafhanklike wyse en sonder toedoen van die staat, hulle besondere funksies, aard en roeping ontvang.

Die Pluralistiese staatsopvatting het, soos ons reeds daarop gewys het, baie impetus en momento aan manne soos Otto von Gierke en F.W. Maitland te danke gehad. Hulle opvatting wat dat die verskillende korporasies in die samelewing 'n onafhanklike en natuurlike ontstaan gehad het en

...72/... dat hulle ....

\$ Barker E : a.w. p. LXXXvll.

\$\$ Aristoteles. Politics. p. 29.

\$\$\$ Bodinus J : a.w. p. 365.

\$\$\$\$ Bodinus J : a.w. p. 365.

dat hulle almal wesenlike groeppersoonlikhede besit. Elke korporasie het ook sy eie kollektiewe bewussyn en wil afgesien van dié van die indiwiduele lede waaruit die korporasie saamgestel is. Elke korporasie ontwikkel volgens sy eie aard ook sy eie wette - 'n standpunt wat soos ons reeds aangetoon het baie sterk ondersteun is deur Calvyn en wat, soos ons in 'n volgende hoofstuk sal aantoon, ook sterk gepropageer is deur die skrywers van die Vindiciae en Beza en Hotoman.

Dit ~~is~~ ons mening dat volgens die opvatting van Bodinus sowel as van die pluraliste korporatiewe assosiasies essensiële faktore in die ontwikkeling van volksverskeidenheid is en geensins die volkseenheid verbreek nie maar dit juis bevorder.

H O O F S T U K   V.

DIE STATUS VAN DIE KERK IN DIE

G E M E N E B E S.

- I.   Historiese aspek.
  - (1)   Die Grieks-Romeinse Totalitarisme.
  - (2)   Die Gaesaropapisme.
  - (3)   Die „Geestelike“ staat.
  - (4)   Reaksie.

- II.   Die Staatsfilosofiese aspek.
  - (1)   Die feit van 'n korporatiewe persoonlikheid van die Kerk.
  - (ii)   Die newe geskiktheid van die Kerk aan die Staat.
  - (iii)   Die essensiële vryheid van die individu.

- III.   Die Gereformeerd-Christelike aspek.
  - (1)   Die Skeppingsbeginsel.
  - (2)   Die Vryheidsbeginsel.
  - (3)   Opsomming.

---oOo---

DIE STATUS VAN DIE KERK IN DIE GEMENE BES.

Die probleem van die verhouding van die kleinere gemeenskappe in die gemene bes teenoor die „communitatus communitatum“ en die vraag of hulle 'n eie inherente bestaansreg het dan wel of hulle blote skeppinge van die owerheid is, het ons in die vorige hoofstuk behandel.

Omdat Von Gierke die kerk so pertinent aangedui het as die enigste voorbeeld van 'n korporatiewe liggaam in die gemene bes wat langs die staat staan, daarom is dit van belang om vas te stel wat die status van die kerk in die gemene bes is en in die besonder wat die verhouding van die kerk teenoor die gemene bes is.

Bewyse moet aangevoer word waarom die kerk as outonoom teenoor die staat beskou moet word.

As uitgangspunt wil ons die ingrypend-belangrike woorde van Phyllis Doyle \$ neem wat daarop neerkom dat die konsepsie van die kerk as 'n aparte, selfstandige assosiasie langs die staat of die konsepsie van 'n „vrye kerk in 'n vrye staat“ beskou moet word as die oorspronklikste en belangrikste kontribusie wat die Christendom aan die Staatsfilosofiese denke besorg het.

Om die probleem reg en suiwer te benader moet dit eers kortliks histories bepaal word en dan behandel ons

(1) DIE GRIEKS-ROMEINSE TOTALITARISME

Die Griekse Staatsidee was totalitêr in sy oorsprong en wese. Kragtens sy vorm-materie grondmotief eis die Griekse staatsopvatting die volle mens in al sy lewensfere op of beter gesê : „Die mens word volgens dié beskouing eers ten volle mens wanneer hy 'n aktiewe, vrye staatsburger word.

Die hele lewe moet aan hierdie burgerskap diensbaar gemaak word want dit is eers die staatsburgerskap wat die Goddelike „Kultuurvorm“ op die menslike bestaan afdruk.“ \$\$\$

Geestelike en tydelike dinge was vir die Grieke nie van mekaar geskei nie. Die Godsdiens was 'n aanhangsel van die politiek. Dit het in die politiek opgegaan.

Die Grieke het 'n byna afgodiese verering vir die Staat

...74/ gehad.....

\$ Doyle, Phyllis - History of Political Thought
p. 41. London, 1933.

\$\$\$ Dooyeweerd H : Vernieuwing en Bezinning om het
Reformatorisch Grondmotief. pag. 21. Zuthen. 1959.

gehad. "Nothing stands out as more characteristic in Greek political feeling than the almost religious attachment to the State." §

Ook die staatsopvatting van die ou Romeine was totalitêr.

Oor 'n tydperk van sowat duisend jaar vanaf 700 v. C tot 300 n. C was die grondslag van die volkslewe in die Grieks-Romeinse beskaafde wêreld in politieke belangstelling geleë. Die lewenseenheid is in die politiek gevind. Die staatsopvattinge was in wese totalitêr en onder die latere Romeinse Keisers het dit absolutisties geword, dit wil sê, die mag van die staat het dié van 'n allesomvattende absolute mag geword wat die oorsprong van alle wette was en wat sonder enige tussengangers oor die groot massas van individuele onderdane geheers het. Dit bring ons tot die tydperk van

(2) DIE GESAROPAPISME.

Dit was die tyd van absolute oorheersing van die Godsdienste en die kerk deur die vors. In ruimer sin het die term beteken alle magsaanmatiging van die staat oor die kerk. Hierdie optrede was inherent aan die heidense keiserskap van die Romeine.

Die Romeinse Ryk het geen verskil gemaak en geen verskil toegelaat tussen die gemeenskap, die volk en die staat nie. Staat en gemeenskap was één in die Romeinse Ryk soos dit een was in die Griekse Polisstaat. Die Godsdienst was alleen een van die departemente van die staat en die Keiser het met yserse hand ook daarvoor geheers.

Veral nadat Constantyn na die Christendom oorgegaan het en Theodosius die Grote in 380 n.C die kerk tot staatskerk verhef het, het die Keisers gaandeweg hulle in allerhande kerklike sake ingemeng en hulle aangematig om selfs oor geloofsake beslissinge te vel.

Ten spyte van besware van die kant van manne soos Athanasius, Basilius en Chrysostomos het hierdie magsmisbruik oor die kerk voortgeduur en onder Justinianus (527 - 565) sy hoogtepunt bereik. Die wil van die Keiser is as die

....76/ hoogste wet .....

§ Murray R.H. : The Theory of Political Science. p. 1. from Plato to the present. Cambridge. 1926.

76 -
hoogste wet beskou ook, ten opsigte van die kerk.

(3) DIE „GEESTELIKE“ STAAT.

Met die kragtige opkoms van die Christelike godsdiens wat in die vierde eeu „Staatsgodsdiens“ geword het, sou daar ten spyte van die nog heersende gesentraliseerde absolutisme mettertyd 'n geweldige kragmeting tussen kerk en gemenebes plaasvind.

Hierdie botsing tussen die konsepsies van kerk en gemenebes met die einduitslag van die verrysenis van die „geestelike“ staat van die Rooms-katolieke kerk word mees-terlik saamgevat deur Barker waar hy skrywe :-

"When the Christian conception and practice of the Church emerged, a profound question - perhaps the profoundest in history - thus arose. What was to be the relation of this conception and practice of the Church to the community-state or State-community? - the integrated body which was both these things in one? It was not a possible answer to this question that the idea of the community should be disengaged from that of the state, and that the Church should take its place in community as a part of its federal system and a vanguard and a leader in the play of its federal life.

In the conditions of the fourth century when the Church took its place by the old system it could not become a part of the community. There was no real community there of which it could become a part. Neither could it constitute itself as another world; a whole other world over against the existing world of the community state. That would have been an impossible dualism. What could be done and what was done, was that the Church should formally permeate and Christianize the existing world of the community-state, and made it a single integrated community-state-and-church.

In other words, the universal empire could, and did, become also, and at the same time, a universal or Catholic Church. One body of men had henceforth two aspects : in one aspect it was a community-state and in another it was a Church." \$

...77/... So.....

So het die kerk as wêreldgodsdienst 'n algemene Godsdienstige eenheidsgrondslag vir die wankelende staatseenheid geword en so is 'n nuwe kerklike Keiserryk opgebou wat die opperste primaatskap aan die Pous sou gee; 'n Christelike gemenebes is gevorm wat 'n keiserryk sowel as 'n kerk geword het. Die lewenseenheid is toe weer in die Godsdienst en in die kerk gevind.

Die beslissende invloed wat Augustinus in bogenoemde verband gehad het moet ter ontwikkeling van ons argument tot oplossing van die probleem van die posisie van die kerk in die gemenebes kortliks nader toegelig word en dan wys ons daarop dat die probleem van die verhouding tussen kerk en gemenebes vir Augustinus feitlik nie bestaan het nie; in elk geval nie soos die probleem hom in latere tye voorgedoen het nie. In „die Godstad“ van Augustinus kom daar niks voor van byvoorbeeld die stelsel van „Concordat“ tussen kerk en gemenebes of dat die gemenebes deur die kerk in die lewe geroep is of van die opperheerskappy van die sacerdotum oor die regnum of van die „Sleutelmag“ van die kerk nie. Volgens Augustinus is die kerk 'n pelgrimtog met die uitsig van die pelgrim in die rigting van die hiernamaals.

Die kerk erken die gemenebes as 'n Goddelike instelling en bestaan langs hom op aarde maar soos een wat sy oë op die ewige Godstad gevestig hou, beweeg die kerk immer soos 'n pelgrim by die glorie en die grootsheid van die teenwoordige wêreld van die gemenebes verby.

Wat het 'n pelgrim immers met 'n koning te doen behalwe om hom te erken as koning en om hom in sake van tydelike aard te gehoorsaam!

Tegelykertyd kan dit ook gesê word dat Augustinus se opvattinge in verband met die kerk ernstige gevolge vir die staat van die toekoms ingehou het. Van die totalitarisme van die ou Romeinse staatslewe sou die leerstellings van Augustinus mettertyd die swaartepunt na die opperheerskappy van die kerk verskuiwe. Die pelgrim na die ewigheid sou ook 'n heerser op die gebied van tydelike dinge word. Hiertoë het staatkundige ontwikkelinge in die tyd van Augustinus kragtig meegewerk.

Totalitarisme op die gebied van die Romeinse ryk gedurende daardie jare het die Civitas Romana met sy politieke sowel as sy godsdienstige aspekte in een sekulêre raamwerk verenig terwyl die Romeinse Keiser met Goddelike verering vereër is.

In die tyd van Augustinus het hierdie raamwerk

in duie begin stort en was die tyd ryp vir die leerstellings van Augustinus wat beklemtoon het dat daar groter dinge is as aardse koninkryke en dat die aardse samelewing eintlike in 'n hoëre samelewing moet ontwikkel. "Rome het geval : Christus het verrys." § en toe Augustinus as dienskneg van die kerk in sy episkopale gebied self regspraak begin doen het in verband met baie sake en so die gebied van die gemenebes begin betree het, het dit duidelik begin word dat wat hierdie groot gees onder die mense betref, die tyd vir die verheffing van die kerk bo die gemenebes aangebreek het.

Hierdie toestand van sake is ook in die hand gewerk deur 'n algehele sielkundige metamorfose wat die Westerling, met die opkoms van die Christendom en die beklemtoning van die mistieke sy van die lewe, ondergaan het.

Die eensydige oorbeklemtoning van die gemenebes het oorgegaan in 'n eensydige oorbeklemtoning van die geestelike aspek van die lewe en so is die lewenseenheid wat vir die monis as 'n sine qua non gegeld het, weer in die kerklike en geestelike lewe gevind . Dit het so gekom :-

Die Grieke en Romeinse samelewing was opgebou op die konsepsie van die onderworpenheid van die individu aan die gemeenskap en van die onderdane aan die gemenebes. Dit het beteken dat die veiligheid van die gemenebes bo dié van die individu verhef was.

Met hierdie onselfsugtige ideaal is individue opgevoed en die gevolg was dat onderdane van die gemenebes dan ook hulle lewes aan die publieke diens gewy het en ook bereid was om dit vir die algemene welsyn van die volk af te lê.

Met die opkoms van die christelike Godsdiens uit die ooste het daar 'n groot kentering gekom. Die Christendom het naamlik die gemeenskap van die siel met God en sy ewige saligheid beskou as die enigste sake waarvoor dit die moeite werd is om te lewe en waarteenoor die welvaart en selfs die voortbestaan van die gemenebes van nul en gener waarde ge-ag word nie.

Hierdie benadering van die saak het tot gevolg gehad dat lede van die aardse gemenebes meer en meer geneig was om hulle van die diens van die volk en die gemenebes te onttrek en hulle aandag op hulle geestelike belange te ves-

...79/... tig terwyl....

§ Barker E : a.w. p. 267.

tig terwyl hulle die aardse lewe selfs verag het en dit bloot as 'n oefenskool vir die toekomstige lewe beskou het.

Die Kloosterling wat minagting teenoor die tydelike lewe gestaan het, en ekstasies kon raak oor die hemelse, is bewierook geraak deur die gewone mense en so het hy in die estimasie van die volk die plek ingeneem wat die vaderlander en die volksheld vroeër beklee het. Die aardse koninkryk is in die skadu gestel teenoor die hemelse koninkryk en die twee is teenoor mekaar afgespeel.

Daar het 'n klemverskuiwing ingetree en dit het tot gevolg gehad dat die aardse koninkryk nie alleen veel verloor het nie maar gedisintegreer geraak het. Familie- en staatsbande het losgeraak; die hele samelewingstruktuur het verbrokkel in onsamehangende individuele elemente; en aangesien 'n samelewing tog alleen florerend en 'n hegte eenheid kan wees deur die aktiewe samewerking van al sy lede en deur hulle gewilligheid om hulle belange aan die welsyn van die gemenebes as sodanig te onderwerp, kon die nuwe toestand van sake alleen tot agteruitgang lei.

In hulle oorbeklemtuning van die geestelike aspek van die lewe was mense gewillig om die tydelike en selfs hulle voortbestaan as geslag op te offer.

Hierdie toestand van sake het duisend jaar lank voortgeduur. \$

Hierdie konsepsie van 'n eenheidsamelewing - 'n eenheid wat beurtelings in die politiek en in die godsdiens gesoek is, het kragtig deurgewerk in die middeleeue maar soos Maitland dit duidelik gestel het :- "Along with the idea of a single community comprehensive of mankind the severance of this community between two organised orders of life, the spiritual and the temporal, is accepted by the Middle Ages as an eternal Counsel of God,"\$\$\$ en so het die lig van die pluralisme begin deurskemer.

Kragtens die tweeledigheid van die menslike natuur en bestemming is die twee ordes aanvaar. Die een om in die tydelike en wêreldse behoeftes van die mens te voorsien en die ander om in sy geestelike en ewige behoeftes voorsiening te doen. Hierdie twee ordes is dan uiterlik van mekaar

...80/.. geskei....

\$ Sir J.G. Fraser : The Golden Bough : Adonis Attis Osiris; Studies in the history of Oriental Religion 2nd edition. (London 1907 McMillan. p.p. 251-3. Soos aangehaal deur Toynbee in The Study of History - Abridgement of Volume VII - X p. 78, by D.C. Somervell, Royal Institute of International Affairs, Oxford. 1945

\$\$ Von Gierke, O : Political Theories of the Middle Ages vert. deur F. Maitland. p. 11. Cambridge, 1951.

geskei en word beheer deur hulle eie wette en regerings.

Die konflik tussen hierdie opvallende tweeledigheid en onderliggende eenheid het mettertyd aanleiding gegee tot diepgaande spekulatiewe redenasies in verband met die verhouding tussen kerk en gemenebes.

Daar is ernstig na 'n oplossing gesoek. "The ecclesiastical party found a solution of the problem in the sovereignty of the Spiritual power." \$

Die mensheid is 'n eenheid waarvan Christus die hoof is, maar as die eenheid van die mensheid op aarde gerealiseer moet word "then His Celestial Kingship must have a terrestrial presentment." \$\$ Die Pous is die Koning en die Priester. Ook die wêreldse en tydelike mag en die staat het God verordineer, "but the Emperor, and likewise all others rulers, derive their offices but mediately from God, and immediately from the Church's Head, who in this matter as in other matters acts as God's vice-regent." \$\$\$

Dit het die algemene opvatting van die Roomse Kerk geword.

Dit is dus begryplik dat die Grieks-Romeinse totalitêre Staatsopvatting waarvan ons aan die begin van die hoofstuk melding gemaak het, mettertyd op die Roomse Kerk instituut oorgedra is sodat die kerk tot totaal-gemeenskap van die Christelike lewe geproklameer is. En so het 'n kerklike absolutisme ingetree wat potensieel net so despoties was as die gesentraliseerde absolutisme.

REAKSIES.

Gedurende die Middeleeue is alleen sporadies openlik teen hierdie kerklike absolutisme opgetree.

Oekham en Marsilius van Padua was byvoorbeeld middeleeuse bestryders van die Pouslike supremasie. "In het beroemd geworden boek Defensor pacis kwamen Marsilius en Johannes van Jondun op voor de volksoevereiniteit, de suprematie van de wêreldlyke macht over de kerk, de opperhoogheid van het Concilie over de Pous en de gelykheid van alle bisschoppen." \$\$\$\$

Volgens Maitland is daar deur die eeue heen in stilte geveg vir die waarheid dat die Gemenebes sowel as
.....81/... die Kerk....

- \$ Barker E : a.w. p. 37.
- \$\$\$ Von Gierke O : a.w. p. 12.
- \$\$\$ Von Gierke O : a.w. p. 16.
- \$\$\$\$ Christelyke Encyclopedie. Deel IV p. 597.
Kampen. 1959.

die kerk deur God ingestel is en van God afhanklik is, met ander woorde, dat die gemenebes nie van die kerk afhanklik is nie en ook dat die kerk deur God verorden is as 'n bloot Geestelike ryk. §

Geleidelik is daar veld gewen deur diegene wat geprotesteer het, nie alleen teen die toenemende verwereldliking van die kerk nie maar ook teen die hele onhoudbare opvatting van 'n „geestelike gemenebes“.

Dit sou egter aan Wycliff en Hus gegun word om baie beslis te eis dat die kerk as 'n geestelike ryk beskou sal word en wel as 'n vergadering van die uitverkorenes. Sodoende sou Wycliff en Hus die kerkhervorming antisipeer wat juis in hierdie opsig radikaal sou breek met die middel-eeuse eenheidsgedagte, en kerklike sowel as gesentraliseerde absolutisme.

Na die vrede van Augsburg kon die kerk nie meer met die Romeinse Ryk geïdentifiseer word nie. Die konsepsie van twee apartstaande assosiasies was aan die opkom. §§

Op hierdie stadium het nou 'n uiters interessante kentering met verreikende gevolge begin intree. Die eenheidsgedagte wat geslinger het tussen die totalitarisme van die Grieke, die gesentraliseerde absolutisme of Caesarpapisme van die Romeinse Ryk en die „Geestelike“ eenheidstaat van die Rooms-katolisisme het uiteindelik geblyk onhoudbaar te wees en moes die vlag stryk voor die triomfantlike opkoms van die konsepsie van die twee apartstaande assosiasies van kerk en gemenebes oftewel die eg-Bybelse en Christelike konsepsie van „'n vrye kerk in 'n vrye staat.“

Hierdie gedagterigting is pragtig opgebou langs die weg van die pluralistiese staatsfilosofiese denke en deur die kerkhervorming van die sestende eeu onder Johannes Calvin en sy geesverwante en dit moet nou nader toegelig word.

1. DIE STAATSFILOSOFIESE ASPEK.

Op die filosofiese sy van die bewysvoering van die selfstandigheid van die korporasie in die gemenebes het ons in die vorige hoofstuk ingegaan. Dieselfde argumente geld vir die kerk as die belangrikste korporasie in die gemenebes.

...82/ By wat .....

§ Von Gierke O : Opus Cit. p. 17.

§§ Figgis F.H. : Churches in the Modern State. p. 230
London. 1913.

By wat ons in die vorige hoofstuk genoem het net die volgende. Ten opsigte van die vraag omtrent die outonomie van die kerk in die gemeenbes wat nou uitgemaak moet word beklemtoon Figgis :- \$

"Now the State did not create the family, nor did it create the churches; nor even in any real sense can it be said to have created the club or the trade unions; nor in the Middel Ages the guild or the religious order; hardly even the universities or the colleges within the universities : they have all risen out of the naturel associative instincts of manking and should all be treated by the supreme authority of having a life original and guaranteed to be controlled and directed like persons" en "The State may recognise and guarantee the life of the societies - the family club, the union, the college, the Church; but it no more creates that life than it creates the individual though it orders its birth to be registered."

II DIE FEIT VAN 'N KORPORATIEWE PERSOONLIKHEID VAN DIE KERK.

Die korporatiewe persoonlikheid waarvan Figgis melding maak, is iets wat op natuurlike en onkeerbare wyse ontwikkel in assosiasies van mense wat doelbewus verenig is. Ook die kerk het dan so 'n eie identiteit met 'n eie doelstelling.

Met verwysing na die ou Teutoniese denkrigting wat streng pluralisties, die regte verhouding tussen individu en samelewing en tussen die kleinere assosiasies en die geheel beklemtoon het en met verwysing na die geweldige ontwikkeling van die korporatiewe lewe in die middeleeue het Figgis volgens sy beskouing dan gaandeweg tot die essensie van die regte verhouding tussen kerk en gemeenbes deurge-
dring naamlik:- "We have seen that the essential minimum of any claim we make for the Church must depend on its recognition as a social union with an inherent original power of selfdevelopment, acting as a person with a mind and will of its own. All other matters between Church and State are questions of detail; and there is room for mutual concession." \$\$

...83/... III DIE .....

\$ Figgis J.N. : Churches in the modern state, London.
1913. p. 48.

\$\$ Figgis J.N. : Opus Cit. p. 99.

III DIE NEWEGESKIKTHEID VAN DIE KERK

AAN DIE STAAT.

Kerk en Staat mag volgens Figgis nie gesubordineer wees, die een aan die ander nie; hulle moet gekoördineer wees met mekaar.

Alhoewel kerk en staat dan uit dieselfde eenhede mag bestaan; alhoewel elke persoon sy eie plek in albei organisasies mag hê, is die twee organisasies tog uitmekaar geleë. Die staat het sy hoof, sy wette, sy regshandhawing, sy raê, sy howe, sy regters. Ook die kerk het sy raê, sy wette, sy regshandhawing, sy taak, ensomeer. Hierin word hy ondersteun deur Maitland wat sê :-

"That the Church is in any sense below the State no one will maintain; that the State is below the Church is a more plausible doctrine; but the general conviction is that the two are independent; that neither derives its authority from the other. \$

Dit is onmoontlik dat die kerklike lewe in die staatslewe opgelos sal word want dan sal dit ophou om 'n Goddelike instelling te wees. Dit mag ook nie onderworpe wees aan die gemenebes nie want dan sal dit alleen maar 'n dienskneg van die mens wees om te handel volgens die sin en wil van die staatkundige leiers. Die kerk moet ook nie geheel en al afgeskei wees van die staat nie anders sal dit juis een van sy invloedrykste sfere in die lewe vir sy opheffende invloed verloor.

Fairbairn \$\$ noem, ter ondersteuning van Figgis se standpunt, 'n treffende beeld ter illustrasie van die regte verhouding tussen kerk en staat.

Soos die Gees en die liggaam van die mens die mens uitmaak, so konstitueer kerk en gemenebes ook een samelewing- verskillend in funksie maar onafskeidbaar in wese. Sonder gemenebes sou daar vir die kerk geen medium wees om in te werk nie. Daar sal geen liggaam wees wat die siel kan verlewendig nie. Sonder die kerk sal daar geen hoër wet wees as die van doeltreffendheid om die gemenebes te ...84/ regeer nie..

\$ Maitland F : Lectures on Constitutional History.
p. 101 - 102. Soos aangehaal deur Figgis a.w. p. 224.

\$\$ The Cambridge Modern History. (Artikel, deur Fairbairn,)
p. 370. London, 1933.

regeer nie. Daar sal geen hoër idealisme as Staatskundige idealisme en geen hoër lewe as die Staatslewe wees nie.

Kerk en gemenebes is dus albei nodig vir die goeie inrigting van die menslike lewe.

"All human authority was the creation of God; His will had formed the state to care for the actual man who was temporal and the church to care for the ideal man, who was immortal. Each had the same cause or root; and without both life could not be so ordered as to realise Eternal Will." \$

IV DIE ESSENSIELE VRYHEID VAN DIE INDIWIDU.

In die vryheidstryd, ook die van die plaaslike kerk teenoor die oppermagtige gemenebes en pouslike supremasie, was die korporasie deurgaans van die uiterste belang beskou omdat terwyl die vryheid van die mens nog nooit in die individu self geleë was nie, die vryheid juis in die korporasie of samestelling van selfstandige individue geleë is.

Alleen in die vorming van vrye korporasies in die kerklike, staatkundige en sosiale lewe kon die vryheid en veiligheid van individue gehandhaaf en verdedig word. Die sterkste, knapste, welvarendste en vroomste individu is magteloos op homself. Sy veiligheid en vryheid is alleen in gemeenskap, in groepvorming, in korporatiewe samewerking geleë.

Omdat die korporasie dan die pleitbesorger en waarborg van die individu se vryheid is, het Figgis geskrywe :- "More and more it is clear that the mere individual's freedom against an omnipotent State may be no better than slavery; more and more it is evident that the real question of freedom in our day is the freedom of smaller unions to live within the whole." \$\$\$

As voorbeeld noem hy hoedat dit in die sewentiende eeu nie die geïsoleerde individu was wat die stryd van vryheid van denke en van Godsdienst gevoer het nie maar die religieuse en ander assosiasies met die hartstogtelike beklemtoning van hulle bestaansreg. Hulle het mettertyd verdraagsaamheid van die kant van die staat verkry.

\$ Fairbairn p. 370.
\$\$ Figgis J.N. ; a.w. p. 101.

....85/..... Die weg .....

Die weg tot vryheid is desentralisasie, dit wil sê, die erkenning van groepspersoonlikheid en dit lei weer tot indiwiduele vryheid.

Die Probleem is egter nie een van indiwiduele vryheid alleen nie. "The fight for individual freedom is of no avail, since on the one hand it puts the individual against the state and on the other hand, even if gained, without corporate liberty, it is ineffective in practice since self-realization is achieved in groups. " §

Ook terwille van die vryheid van die indiwidu is vrye, selfstandige korporasies in die staatslewe dus gebiedend noodsaaklik.

Die newegeskiktheid van die kerk en staat word ook soos ons in 'n vorige hoofstuk duidelik aangetoon het, duidelik toegelig deur Von Gierke se bekende definisie van die kerk as 'n groep wat langs die staat sy plek inneem.

Die eg-Bybelse en Christelike konsepsie van 'n „Vrye Kerk in 'n vrye staat" is deur die kerkhervorming van die, sestiede eeu en veral deur Johannes Calvyn en sy geesverwante sterk op die voorgrond gebring.

Met die beklemtoning van die feit dat die kerk in teenstelling met die staat as 'n geestelike ryk - 'n vergadering van gelowiges aangesien behoort te word het die hervormers radikaal gebreek met die middeleeuse eenheidsgedagte en met kerklike- sowel as gesentraliseerde absolutisme.

Om die juistheid van die stelling van 'n „Vrye kerk in 'n vrye staat" te motiveer wil ons veral aan die hand van Calvyn die volgende redes daarvoor aanvoer :-

(1) DIE SKEPPINGSBEGINSEL.

Die probleem van die onafhanklikheid van die kerk teenoor die staat voer ons terug tot die religieuse grondmotief van die Christendom, naamlik die van skepping, sondeval en verlossing deur Jesus Christus in die gemeenskap van die Heilige Gees. Hierdie skeppingsmotief omvat alles wat geskape is en dring deur tot die wortel van die geskape werklikheid.

Met hierdie skriftuurlik-gefundeerde opvatting berus, volgens die Hervormers en veral volgens Calvyn, die veel-
...86/ heid....

§ Magid Meyers : English Political Pluralism : p. 17. New York 1941

heid van werklikheidsaspekte op die worteleenheid van die skeppingsprinsipe en daarom mag volgens Calvin geen deel van die werklikheid verabsoluteer word nie. „NiKs wat geskep is mag verabsoluteer word nie.“ \$

Omtrent hierdie skeppingsmotief skrywe Dooyeweerd \$\$ „het dryft ons denken er steeds weer toe uit, de innerlike eigenaard en de juiste onderlinge verhouding en samehang aller aspecten van de door Godgeschapen werkelykheid in het oog te vatten. Zodra dit motief volledig in uw bewustzijn gaat doorwerken, zult gij Gods schepping steeds ryker gaan zien in de grote pluriformiteit en veelkleurigheid harer aspecten.“

Hierdie groot verskeidenheid van aspekte in die geskape werklikheid vergelyk Dooyeweerd, soos ons reeds daarop gewys het, by die veelkleurige rykdom van sonlig nadat dit deur 'n prisma gegaan het en die kleureglans van 'n reënboog vertoon.

Die ongebroke lig is die wortel-eenheid waaruit die onderskeie kleurnuanseringe te voorskyn kom en as gevolg daarvan mag een van die kleure nie verabsoluteer word nie maar moet die ware innerlike aard en eie-wetlikheid van elkeen erken en eerbiedig word.

God het alles na sy eie aard geskape en daarom is die onderskeie aspekte van die werklikheid in hulle onderlinge verhouding nie tot mekaar te herlei nie, maar besit hulle teenoor mekaar 'n soewereiniteit in eie kring soos Dr. Kuypers dit genoem het. \$\$\$

Basies vreemd aan die gedagte-wêreld van die Grieke, is die idee van soewereiniteit in eie-kring gegrond op die Christelike opvatting dat elke tydelike samelewingskring van God slegs één gesagsfeer en een taak wat na sy innerlike aard begrens is, ontvang het. Hierdie taak en gesagsfeer moet in die onderlinge verhouding van die kringe eerbiedig word en daarom mag geen enkele tydelike lewenskring, ook nie die staat nie, die mens na alle lewensfere opeis of omvat nie.

Die beginsel van soewereiniteit in eie-kring verkondig dus die onderlinge onherleibaarheid van individuele totaliteite soos dinge, gebeurtenisse, handeling en samelewings-

.....87/ vorme...

\$ Calvin J : Opera 11. 1,96 - XL1 : 25.

\$\$ Dooyeweerd H : a.w. p. 41.

\$\$\$ Dooyeweerd H : a.w. p. 41.

forme, by name die gesin, die staat, die kerk, die skool en die bedryf, ensomeer. Die één mag ook nie ten koste van die ander verabsoluteer word nie.

Ook die samelewensvorme van kerk en staat is dus selfstandige totaliteite omdat elkeen na sy eieaard ingestel is; sy eie taak en roeping en sy eie wette het.

Terselfdertyd is dit ook waar dat kerk en staat op mekaar aangewese is en hulle eie-aard en eie-wetlikheid slegs openbaar in die onlosmaaklike samehang met mekaar kragtens hulle instelling deur een en dieselfde Skepper.

Omdat die konsepsie van soewereiniteit in eie-kring dus aan elke lewenskring 'n eie innerlike aard en lewenswet waarborg en daarmee ook 'n oorspronklike gesags- en bevoegdheidsfeer wat nie aan die gesag van een van die ander kringe maar regstreeks aan Gods soewereine gesag ontleen is, daarom is die kerk ook inderdaad soewerein in eie kring teenoor die staat.

Volgens Calvin was elke geskape ding na sy eie aard en wese en met 'n eie wet en struktuur geskape en daarom het hy hom op godsdienstige gebied ten doel gestel om die eie-aard van die mens, die maatskappy en elke geskape ding in die lig van die Heilige Skrif vas te lê sodat elkeen volgens sy eie aard en wese kan funksioneer. Hierdie stryd van Calvin wat om die behoud van die wesenlike aard van die geskape ding gegaan het, het die vryheid en die onafhanklikheid van die geskape werklikhede van mekaar geïmpliseer. Calvin het die gemenebes en die staatsmasjienerie volgens die patroon van die middeleeuse meervoudigheid van korporasies binne die landsgrense probeer inrig om sodoende die vryheid en onafhanklikheid van die geskape werklikheid in die samelewing op die doeltreffendste wyse te waarborg.

Vir Calvin was dit dus 'n onomstootlike feit dat kerk en gemenebes deur God verorden en ingestel is, en wel as instellings wat albei soewereiniteit in eie kring besit en gevolglik gelykwaardig is. \$ Dit wil sê dat die gesag in die onderskeie lewenskringe bepaal en beperk word deur die aard en bestemming van die betrokke lewenskring. Kerk en staat is dus soewerein in eie kring. Die ideaal wat Calvin in dié verband nagestreef het, kan met ander woorde bestempel word as „'n Vrye Kerk in 'n Vrye Staat" - vry in die sin dat albei vry is van alle onnatuur-

..... 88/ like ....

like gebondenheid aan mekaar maar ook gebonde is aan die goddelike verordeninge vir hulle onderskeie terreine en roepingsgebiede.

In verband met Calvyn se bekende opvatting van eenheid te midde van verskeidenheid onderskei hy tussen kerk en staat sonder om hulle te skei en hy doen dit na aanleiding van 'n baie bekende beeld uit die middeleeue naamlik, dat die burgerlike mag en die geestelike magte op aarde is soos die oë en arms van dieselfde liggaam. §

Dit is dus onteenseglik duidelik dat volgens die beskouinge wat ons geopper het, die kerk as 'n volwaardige korporasie in die gemenebes aangeteken moet staan. •

(2) DIE VRYHEIDSBEGINSEL.

Om op die grondslag van wedersydse vryheid samewerking in belang van die staats- en volksgemeenskap moontlik te maak, is die positiewe skeidingsbeginsel tussen gemenebes en kerk en ander lewensverbande gebiedend noodsaaklik. Dit beteken vrymaking van kerk en gemenebes om mekaar in vryheid en elkeen in eie bevoegdheid en op eie manier te ontmoet, te erken en te waardeer.

Hierdie skeidingsbeginsel bring nie verbreking van bande tussen kerk en gemenebes teweeg nie; dit eis alleen dat die onontbeerlike samewerking in vryheid sal plaasvind en op 'n wyse waarlangs oor en weer die soewereiniteit van die gemenebes as hoogste aardse mag en die geestelike gesag van die kerk as draer van die heilsboodskap, in beginsel en bedoeling bevestig sal word in plaas van aangetas te word.

Die beginsel van differensiasie tussen kerk en gemenebes met ander woorde die erkenning deur die gemenebes van die eie aard en wese van die kerk is bereken om tot gevolg te hê die goeie verhouding en samewerking tussen kerk en staat op die grondslag van vryheid.

Omdat die Kerk sy grondslag en Goddelike roeping van sy Stigter ontvang het, is die kerk as gevolg daarvan in sy ordening, doelstelling en werkzaamheid aan God en aan Sy Woord alleen onderworpe en daarom is die kerk vry teenoor die staatsinstelling van God.

Van sy kant af erken die kerk ook weer die gemenebes as 'n vrye instelling van God en eerbiedig hy hom waar hy

...89/... geroep.....

§ Calvyn : Opera XXXVI : 81.

geroep is om in geregtigheid die wêreldlike gesag uit te oefen.

Om dié rede verlang die kerk ook erkenning en eerbiediging van die kant van die staat. Teen die agtergrond van bogenoemde uiteensetting, wil ons graag die volgende grondbeginsels in verband met die konsepsie van 'n "Vrye Kerk in 'n Vrye Staat" poneer :-

(1) Dat kerk en staat nie tot die oorspronklike instelling van die menslike geslag behoort het nie. As die eerste mens volhard het op die pad van reg en geregtigheid dan sou daar nie 'n selfstandige instituut van die kerk of 'n selfstandige instituut van die staat gewees het nie. Alleen die vaderlike gesag het uit die Skepping opgekom; die owerheidsgesag is van latere oorsprong. Dit kan ook so uitgedruk word dat die patriargale en maritale gesag wat daarmee saamhang organies van natuur is en uit die skepping opgekom het maar nie die kerk en die gemenebes nie want hulle het meganies vanweë die sondeval van die mens ingetree.

(2) Die owerheid en die kerk bestaan as gevolg van die sonde. Die sondige verbreking van Gods wet deur die mens het die institute van die owerheid en die kerk noodsaaklik gemaak. Dit is die sondige karakter van die lewe van enkele persone en groepe van persone wat die optrede van afsonderlike instellings sowel in kerklike as politieke vorm vandag nog noodsaaklik maak.

(3) Kerk en owerheid het albei 'n Goddelike oorsprong gehad. Die owerheid het sy ontstaan aan die algemene genade van God te danke terwyl die kerk sy ontstaan weer aan die besondere genade van God te danke het.

(4) Kerk en staat verskil van mekaar :-

(a) In Taak: Die kerk het 'n geestelike en die owerheid 'n burgerlike taak.

(b) In Omvang: Die kerk het alleen oor sy lede seggenskap; die staat het seggenskap oor alle burgers.

(c) In doel: Die kerk se doel is die ewige saligheid van siele; die owerheid se doel is welstand vir die tydelike lewe.

(5) Kerk en owerheid is albei selfstandig op eie terrein. Die kerk is nie maar 'n private vereniging waarmee die owerheid op die publieke lewensterrein geen rekening hoef te hou nie; dit dra dieselfde publiekregtelike karakter en kan op dieselfde publiek-regtelike erkenning aan-

spraak maak as die staat want albei is selfstandige instellings van Goddelike oorsprong.

(6) In 'n Christelike land is die openbaring van God in die Skrif en in die natuur die bron van kennis en die riggsnoer van die lewe beide vir die gemenebes en die kerk. Vir sy taak en sy wetgewing moet ook die Christelike gemenebes sy lig aansteek by die ligbakens van Gods Woord.

(7) Omdat kerk en owerheid selfstandige Goddelike instellings is, moet die kerk gevrywaar wees van elke bemoeienis van staats- en owerheidswêë of van elke buitekerklike instansie ten opsigte van inrigting, ordening, erediens, opleiding van geestelike ampsdraers, prediking en uitbreiding van die Christelike Godsdiens (ook deur middel van die radio, die skool, die pers, die film, ensovoorts), asook ten opsigte van opvoeding, onderwys, verenigingslewe, ensovoorts.

„In de Evangelien en in de Apostolische brieven, in de Handelingen en in de Openbaring van Johannes, wordt niet met één enkel woord op plicht tot inmenging van de overheid in de kerkelijke aangelegenheden gedoeld of gezinspeeld. Veeleer worden in geheel het Nieuwe Testament de sfeer der zelfstandige Kerk, als twee in aard, karakter, bestaanswijs en doel geheel onderscheiden sferen, voorgesteld. Het woord van Jezus tot Pilatus is hier beslissend : „Mijn koninkrijk is nie van dezen wêreld. Indien mijn koninkrijk van deze wêreld ware, zoo zouden mijne jongeren voor mij gestreden hebben, maar nu is mijn koninkrijk niet van hier.”

Wel worden plichten aan de belijders van Jezus jegens de Overheid opgelegd, maar met niet één woord eene verplichting aan de Overheid tot het zich partij stellen, wat voor het kerkelijk terrein aangaat. Wel wordt in sterke bewoordingen ons aangezegd, dat de Overheid de ware belijders van Jezus vervolgen zal; nergens dat ze deze met haar gezag heeft te dekken. Voor all beroep op de Heilige Schrift ten deze, verwijst men dan ook uitsluitend naar het Oude Testament; en juist wat deswege in het Oude Testament voorkomt, kan onder de bedeeling des Nieuwen Verbonds op de kerk als zelfstandig instituut niet van toepassing zijn.” §

(8) Tot eer van God en tot heil van die mense is kerk en staat ingestel. Op sy eie wyse dien elkeen God en die
...91/ mense; die ....

mense; die owerheid deur dwang en die kerk deur oortuigingskrag en geestelike invloed. „Beide zyn gebonden aan den geopenbaarden wil van God, gelyk die kenbaar is uit de natuur, de geschiedenis, uit de Heilige Schrift en uit de verlichting des Heiligen Geestes doch elk gebonden aan de wil Gods, gelyk die geopenbaard is voor haar eigen lewens-terrein." §

(9) Dat die gemenebes vanweë die pluriformiteit en die verdeeldheid van die kerke nie geregtig is om aan een bepaalde kerklike instituut voorkeur te gee en hom as bevoorregte kerk te beskou en te behandel nie. Die Christelike gemenebes is geroepe om die Christelike Godsdiens te bevorder deur die verskillende kerke met hulle organisasies, besittings en samekomste wettiglik te beskerm en alle hindernisse vir die wye ontwikkeling van die kerke en die voortgang van die evangelie uit die weg te ruim.

(10) Met die benoeming van staatsamptenare mag die kerkverband van applikante nie deurslaggewend wees nie.

(11) Kerk en gemenebes moet oorleg pleeg en reëlings tref in verband met die sogenaamde „gemengde probleme" waarby kerk en staat albei betrokke is soos die onderwys, die huweliksreg, godsdiens oefeninge, in die leer, in publieke gestigte, hospitale, skole, gevangnisse, ensovoorts.

(12) Die staat sal ook erkenning verleen aan die kerklike regswese as 'n eiesoortige korporatiewe regstelsel, wat nie binne die gewone privaat- of publiekregtelike kader val nie en wel omdat dit nie op die gebied van die staatsordening ingestel is nie.

.....92/.. Hoofstuk VI.....

H O O F S T U K   V l .

R E G S O E W E R E I N I T E I T

A S G R O N D S L A G   V A N   D I E

P L U R A L I S M E .

1.   Die oorsprong van die wet of die reg.
2.   Die wese van die wet of die reg.
3.   Regsoewereiniteit - historiese en prakties gesien.
4.   Pluralisme en die konsepsie van Regsoewereiniteit.
5.   Regsoewereiniteit en kontrakverband.
6.   Regsoewereinitiet en die moderne gesagstaat.

1. REGSOEWEREINITEIT.

As die grondslag van die absolutisme in staatkundige sin die verabsoluttering van die wil en die mag van die soewereine regeerder is of as dit volgens Bodinus, die oppermag van die vors oor die onderdane sonder beperking deur die wet is, dan verrys die vraag wat die grondslag van die pluralisme of die meervoudigheidsbeginsel in die gemenebes is? Is die grondslag van die pluralisme nie op sy beurt weer die soewereiniteit van die reg sonder die oppermag van die vors nie?

Om dit te probeer vasstel wil ons begin met 'n verwysing na die bekende woorde van Aristoteles toe hy gevra het of regering deur die wet nie verkiesliker is as die regering deur 'n persoon nie.

As hierdie woorde van Aristoteles impliseer dat die willekeurige oppermag van 'n vors antities teenoor regs-oewereiniteit in die staatslewe staan dan moet vasgestel word :-

1. Wat die oorsprong van die reg of die wet is;
2. Wat die wese van die reg of die wet is;
3. Wat regsowereiniteit is;
4. Hoe dit by die pluralisme aanpas, en
5. In hoeverre regsowereiniteit as grondslag vir die pluralisme dien.

Ons behandel dan kortliks :-

1. DIE OORSPRONG VAN DIE WET OF DIE REG:

Volgens duidelike uitsprake van die Bybel soos, b.v. Ps. 37:31 "Die wet van God is in sy hart" en Hebr. 8:10 "Ek sal My wette in hulle verstand gee en dit op hulle hart skrywe"; en Jes. 51:7 "Luister na My, julle wat die geregtigheid ken, volk in wie se hart my wet is" - is die wet en die reg van Goddelike oorsprong.

Treffend het Cicero ook hiervan getuig :-

"The law behind all the positive ordinances of human society, a law which is written in the hearts of all men drawing them to good, forbidding them to do evil, a law which is itself the expression of the reason and nature of God himself and that from this all the true laws of men are derived.... The law of nature springs from God is in-born in all men, is older than the ages, is everywhere the

same and cannot be in any wise altered or repealed ... The law of nature stands serene above them all (The jus gentium, jus civile etd.) eternal, unchangeable, needing no human authority to support it. \$

Ten opsigte van die oorsprong van die reg of die wet in die lewe van mense moet noodsaaklikerwys gelet word op die belangrike uiteensetting van die vroeg-Christelike filosoof, Augustinus, in dié verband. Sy bekende woorde: „U het ons vir U geskape en ons harte bly onrustig totdat, hulle rus vind in God," \$\$\$ dui daarop dat die mens se natuur op God aangewese is en daaruit lei hy af dat die mens sedelik verplig is om God lief te hê en Hom gehoorsaam te wees.

Hierdie sedelike verpligting impliseer vryheid en dis juis ten opsigte van hierdie konsepsie van sedelike vryheid wat Augustinus bokant die grootste Griekse wysgere uittroon.

Plato was, byvoorbeeld, ook van mening dat die menslike siel wat tydens hierdie lewe in die liggaam gekerker is na die Algoeie, na God, verlang \$\$\$\$ en dat dit in God alleen sy volmaakte ewewig en geluk kan vind maar by hom en die ander Griekse denkers soek 'n mens tevergeefs na die metafisiese konsepsie van 'n ware, sedelike verpligting. In die Griekse wysgerige denke asook in die Griekse literatuur kom die geloof in die Goddelike wette duidelik tot openbaring maar die konsepsies van morele verpligting en verantwoordelikheid ten opsigte van die uitvoering van die wette het in die Griekse filosofie nie tot openbaring gekom nie.

Die rede hiervoor is dat die skeppingsidee wat so eie is aan die Skrif en die Christendom nooit in die gedagte van die nie-christelike wysgere opgekom het nie. Volgens hulle het materie net soos God 'n ewige bestaan en in hierdie uitgangspunt het hulle radikaal van die ou testamentiese en latere christelike denkers verskil. Calvin wat Aristoteles, byvoorbeeld, bestempel het as „die filosoof wat in skerp-sinnigheid en geleerdheid al die ander oortref het" het tegelykertyd daarop gewys dat Aristoteles met sy leer van die ewigheid van die skepping onmiskienbaar gedwaal het. \$\$\$\$

.....95/... Hierdie.

- \$ Murray R.H. : History of Political Science from Plato to The Present, Cambridge, 1926. p. 134.
- \$\$ Augustinus : Konfessies X : XXVII. I. 1.
- \$\$\$ Delfgaauw. Dr. B : Beknopte Geschiedenis den Wysbegeerte, Amsterdam. 1950. Deel I. p. 37.
- \$\$\$\$ Calvin J : Opera XX : p. 118. „Quin summus philosophus, qui et acumine et eruditione reliquos omnes antecelluit mundum aeternum esse disputans quidquid habebat solertiae huc applicuit ut Deum sua gloria fraudaret"

Hierdie leer van die „ewigheid van die Skepping“ impliseer dat God hoegenaamd geen absolute mag oor die natuur het nie en ook geen wetgewende gesag oor mense in die samelewing het nie. In teenstelling hiermee is die begrippe van God as Skepper en soewereine wetgewer juis fundamentele begrippe in die Christelike wêreld- en lewensbeskouing. In die Ou Testament het God Hom geopenbaar as die absolute, soewereine Wese wat uit niks die hemel en die aarde en alles wat daarin is geskape het. Alle soewereiniteit en gesag op aarde daal van Hom af. As die hoogste soewereinitiet dan by Hom berus en van Hom afdaal en as Hy alle dinge „volgens hulle eie aard“ met korresponderende wetmatigheid geskape het dan is ook Sy wette as uitdrukking van Sy skepperswil soewerein.

Die mens het Hy na Sy beeld en gelykenis geskape en reeds in die tuin van Eden het God Hom onder die heerskappy van Sy wet geplaas toe Hy hom beveel het om nie te eet „van die boom van die kennis van goed en kwaad nie“ §§.

Later het God Sy bevele aan die aartsvaders dikteer en uiteindelik die dekalog op die berg Sinai gepromulgeer,

In die evangelies het God Sy nuwe boodskap en verlossing en die ewige lewe gebring en ook dit het nuwe goddelike voorskrifte bevat. Al hierdie wette is ware wette wat gewetensplig op die harte van mense geplaas het.

Die grondslag van die sedelike wet is dus die ewige wet van God; en aangesien God die absolute wet is beteken liefde vir God ook liefde vir die wet. Deug kan dus as die uitvloeisel van die wet van die liefde bestempel word. \$\$\$

Dat wet en orde nie alleen van God kom maar ook grondliggend van die hele skepping en van die lewe van individue en volkere is, het Augustinus soos volg laat skrywe :-

"God, who has everywhere impressed on nature regularity, beauty and order, who has done everything in the physical world according to number, weight and measure - who has left neither heaven nor earth, nor angel nor man, not even the entrails of the smallest and meanest living creature, the feather of a bird, the little flower of a plant, or the

.....96/ leaf of a ....

\$ Calvin J : Kommentaar oor Gen. 1 : 24,25.

\$\$\$ " Komm. Gen. 1 : 17.

\$\$\$ Augustine, A monument to Saint - Essays on some aspects of his thought, written in commemoration his 15th centenary London M.C.M. XXX p. 238.

leaf of a tree without its exquisite harmony of parts, cannot have left the course of human affairs, the growth and decay of nations, their victories and defeats unregulated by the laws of His Providence." \$

Van die Goddelike oorsprong van die wet of die reg getuig ook Dooyeweerd \$\$ waar hy skrywe :- "We have seen, that in this transcendental ground-idea the lex is recognised as originating from God's holy creative sovereignty."

Net soos daar in die fisiese wêreld bekende wette is so is daar ook in die wêreld van die menslike gees wette wat deur die Skepper in die hart van die mens gelê is.

2. DIE WESE VAN DIE WET OF DIE REG.

As ons kom by die wese van die wet en van die reg dan moet ons aandag skenk aan wat Thomas van Aquino daaromtrent geleer het. Van hom en van sy insig in die wese van die wet het Lindeboom geskrywe :

"Weliswaar kenden de oudere Christen-predikers, kerkvorsten en Theologen die leer van het natuurrecht nog niet in de uitgewerkte diep-doordachte vormen, waarin latere Christelyke denkers, vóór allen de grote Thomas van Aquino in de 13de eeuw haar hebben gekleed. \$\$\$

Die duidelikste en grondigste uiteensetting van die konsepsie van die reg of die wet in sy verskillende vorme gedurende die middeleeue is onses insiens dan ook deur hom gegee.

Hy het daarna gestrewe om 'n sin vir verantwoordelikheid en pligsbesef by mense op te wek deur die menslike, ewige en natuurlike wette saam te voeg in een groot en samehangende regsfilosofie. Hy het dit beklemtoon dat die mens geen wette kan maak of skep nie. Al wat hy kan doen is om tot die besef te kom dat bevele wat in ooreenstemming met die bekende beginsels van die natuurwet tot hom kom, uitgevoer moet word.

Hierdie argument van Aquinas was van diepgrypende aard want as die mens geen wette kan maak of skep nie dan

....97/ beteken .....

- \$ St. Augustine : De civitate Dei V p.65. Trl. J. Healey. London. 1945.
- \$\$ Dooyeweerd Dr. H : A New Critique of Theoretical Thought. Trl. by D H. Freeman - and W.S. Young - Vo. 1. p. 108. Amsterdam. 1953.
- \$\$\$ Lindeboom Prof Dr. J : Cultuurgeschiedenis van het Christendom Deel 11. p. 412. 'S Gravenhage.

betekén dit dat die vors ook nie wette kan skep nie en as hy geen wette kan skep nie dan kan hy ook nie oppermagtig bokant die wet wees nie.

Dan is hy 'n dienskneq van die wet en nie 'n heerser bokant die wet soos Bodinus beweér het nie. In hierdie opvatting het Aquinas kragtige ondersteuning gevind in die soortgelyke eeueue beskouing van Plato in dié verband. §

Hierdie argument van Aquinas sny dus die absolutisme by die wortel af en bring die konsepsie van regsowereniteit sterk op die voorgrond.

Die regsfilosofie van Thomas Aquinas is die kanaal waardeur die leerstellings van Aristoteles, die Stoisyne, Cicero, die Romeins-Imperiale Juriste en Augustinus in een groot stroom van regswese saamgevloei het en aan moderne tye oorgelewer is.

Net soos Cicero het hy in die ontwikkeling van sy regsisteen by die begrip wet (lex) begin.

Die wet het hy gedefiniëer as "an ordinance of reason for the common good, promulgated by him who has the care of the community, §§ en ook "Law is nothing else than a reason and rule of action and therefore it is reasonable that to those alone a law be given, who know the reason of their action. §§§

In sy Summa Theologiae behandel hy die begrip Wet onder twee hoofde :- (1) Die redelike aspek, en (2) Die Juridiese aspek.

1. Die Redelike Aspek.

Omdat, volgens Aquinas, die hoof eienskap van die wet bevelend en verbiedend is en dit dinge is wat tot die rede behoort daarom is die wet iets wat op die rede betrekking het. Dit is die rede wat die regte rigting aandui.

2. Die Juridiese Aspek.

Die juridiese aspek van die wet behandel hy onder vier hoofde :-

(a) Die ewige wet: Omdat die heelal deur die Goddelike rede regeer word daarom het hierdie ratio gubernationes

...98/ 'n juridiese..

§ Dunning : Political Theories, Ancient and Mediaeval
p. 192. New York. 1902.

§§ Plato : Laws IV p. 715.

§§§ Aquinas, Thomas : The summa Contra Gentilis. Trl.
by the English Dominican Fathers. London. Volume
111 : Part (11) page 95.

'n juridiese karakter. Omdat die doel van die Goddelike regering God self is en omdat Gods wet nie iets anders kan wees as God self nie daarom is die wet ewig. Hierdie Lex aeterna is die kontrolerende plan van God agter die heelal soos dit bestaan in die gedagte van God.

(b) Die natuurwet. Die natuurwet hou verband met die ewige wet. Alles wat onderworpe is aan die Goddelike voorsienigheid word natuurlik deur die ewige wet regeer maar die mens in wie se hart die wet van God gelê is en wat as redelike wese die onderkoning in die heelal is en deel het aan die Goddelike werk van voorsiening, interpreteer in sy deelname aan die werk van voorsiening die ewige wet van God vir homself en vir andere sodat hy kan onderskei tussen wat goed en kwaad is en hierdie geïnterpreteerde wet waaraan die mens as redelike wese deel het word genoem natuurwet.

(c) Die Goddelike wet. Thomas vat die tweevoudige wet van God in die Ou- en Nuwe Testament saam deur die term Goddelike wet. Omdat die mens nie net 'n kind van die tyd maar ook kind van die ewigheid is en omdat die einddoel van die mens bo die rede uitstyg en die menslike oordeel feilbaar is en omdat die menslike wette alleen die uiterlike dade van die mense kan beoordeel en nie innerlike gesindhede en motiewe van die hart nie, daarom het God sy Goddelike wet in Sy Woord geopenbaar en dit is vir die mens om dit na te kom.

"Dit weerspreek nie die natuurlike wet nie maar dit word bygevoeg by die natuurlike wet sodat die mens ook op 'n hoë vlak in die ewige wet kan deelneem." §

(d) Die Positiewe Wet. Die positiewe wet is 'n skepping van die praktiese rede want die praktiese rede van die mens moet die algemene voorskrifte van die natuurwet interpreteer en by spesiale omstandighede laat aanpas.

Thomas onderskei hier tussen :-

1. Die jus gentium dit wil sê die wette wat as algemeen-geldende reëls vir die mensheid se harmonieuse saamlewe uit die natuurwet gehaal en afgelei word. Die lex naturae vorm die kiem vir die jus naturale waaruit die wette van die menslike gemeenskap voortkom. Op die oorsprong van

...99/... die positiewe....

§ Carlyle: R.W. & A.J. : A History of Mediaeval Political Theory in the West. Vol. V & VII p. 40.
Edinburgh & London. 2nd Ed. 1927 - 28.

die positiewe wet wat ons nou net kortliks behandel het, het Aquinas ook deeglik ingegaan. Hy kom tot die interessante gevolgtrekking dat die tradisies, gewoontes of gebruike van 'n volk die grondoorsake van die ontstaan van die positiewe wet is. \$

Ter staving van sy standpunt haal hy die woorde van Isidore van Seville aan, naamlik : "The race of manking is ruled by two things, by natural law and by custom." \$\$\$

2. Die jus civile, dit wil sê landswette wat deur enige staat as prakties en nuttig vir sy besondere omstandighede uit die natuurwet geneem en afgelei is. Menslike wette wat teenstrydig met die natuurwet is, is onregverdig en teenstrydig met reg en geregtigheid en is om dié rede waardeloos.

3. REGSOEWEREINITEIT - HISTORIESE EN PRAKTIES GESIEN.

Die konsepsie van die onpersoonlike regsoewereiniteit is 'n baie ou leerstelling. Van Aristoteles het ons reeds die gevleuelde woord wat bevrugterend op die latere staats-filosofiese denke ingewerk het, naamlik „dat regering deur die wet, verkiesliker is as regering deur 'n persoon." \$\$\$\$

Dit impliseer dat waar persone regeer, hulle dit beter sal doen as hulle voogde en diensknegte van die wet is. Vir Aristoteles was dit noodsaaklik dat 'n vors, as hy nie 'n supermens is nie aan die wet onderworpe sal wees. Regering deur die wet is van die grootste belang want alhoewel 'n sekere vors alles kan wees wat wenslik is, kan 'n ander een weer alles wees wat onwenslik is.

Vir Aristoteles was dit van die grootste belang dat mense onder erkende wette sal lewe maar hoe sal dit moontlik wees as wette te enigertyd deur die willekeur van 'n vors verander kan word? So 'n toestand van sake moes die vryheid van die volk bedreig. Daarom het hy gesê:-

"Where there is no constitution, there is no law. Where there is no law, there is no liberty." \$\$\$\$

Aristoteles het ook in 'n ander beroemde passasie gesê :- „Die generaliteit behoort soewerein te wees."

Hierdie mening het hy gebaseer op die argument dat die samekoms van die generaliteit as't ware 'n kollektiewe persoonlikheid vorm wat 'n kollektiewe kapasiteit vir oor-

...100/ deelvelling of.....

\$ Carlyle : a.w. p. 45.

\$\$ Carlyle : a.w. p. 46.

\$\$\$ Aristoteles : Politica lll. 16. 3-4.

\$\$\$\$ Murray R : a.w. p. 28.

deelvelling of wetgewing besit.

Hierdie twee sienswyses het opgang gemaak in die middeleeue en die gevolg was dat die volk mettertyd beskou is as die outeur van die wet deur die krag van sy kollektiewe persoonlikheid en die wet wat langs die weg tot stand gekom het is beskou as die finale soewereiniteit.

Ook by Plato het die gedagte aan die onpersoonlike regsoewereiniteit as regeerder sterk op die voorgrond getree. Plato se Republiek probeer om 'n organisasie van klasse te beskrywe waarin reg en geregtigheid gerealiseer word.

In ooreenstemming hiermee kom Krabbe trouens tot die gevolgtrekking dat daar in die Griekse Staatsfilosofie skaars so-iets bestaan het as 'n soewereine vorm wat met 'n inherente, onafhanklike outoriteit bekleed was. \$

Met die totale verlies van hulle politieke onafhanklikheid nadat Griekeland in die tweede eeu voor Christus 'n Romeinse provinsie geword het, het die intellektuele belangstelling van die Grieke wat altyd meer bepaald in die politiek gekonsentreer was, oorgegaan in die kanale van die Stoïcisme, Epicurisme en Scepticisme.

Veral die Stoïcisme met sy belangstelling in die natuurwet het die Grieke se aandag begin boei. Hulle het hulle filosofiese aandag op die natuur begin toespits en so het hulle te midde van politieke onsekerheid, troos en standvastigheid vir menslike instellings in die stabiliteit van natuurwette gevind.

In hulle teleurstelling het hulle tot die besef gekom dat politieke belangstelling nie meer die enigste weg was om die mens tot die hoogste in die lewe op te voer nie. Veeleer behoort die mens aan die mensheid in die algemeen deur sy onderworpenheid aan die wet van die natuur wat oor alle mense bewind voer. \$\$

Bogenoemde twee sienswyses van Aristoteles wat met hierdie lewensopvatting van die Grieke ooreengestem het, het gedurende die middeleeue soveel opgang gemaak dat die volk mettertyd beskou is as die skepper van die wet deur die krag van sy kollektiewe persoonlikheid.

...101.... Die wet .....

\$ Krabbe H : The Modern Idea of the State. Trl by G.H. Sabine & W.J. Shepherd. London & New York 1930. p. 15.
\$\$ Doyle P : History of Political Thought. London 1933. p. 43

Die wet wat langs dié weg tot stand gekom het is gaandeweg weer beskou as die finale soewereiniteit. \$ Soos ons later sal sien het hierdie opvatting van Aristoteles geweldig baie bygedra tot die latere uitbouing van die leerstellings van volksoewereiniteit en regsoewereiniteit.

Ook ander uit die Griekse oudheid het besliste beskouings in verband met die soewereiniteit van die reg gehuldig : Murray noem b.v. in dié verband die name van Herodatus en Sokrates. \$\$\$

Die ou Romeine as regeerders het hulleself verplig gevoel om in die praktyk 'n regstelsel uit te werk.

Die Romeinse magistrate het die beginsel van reg en geregtigheid, wat hulle by vreemdelinge sowel as hulleself opgemerk het geneem en die beginsels gaandeweg in 'n regsprosedure opgebou wat hulle die jus gentium, die wet van die mensheid, genoem het.

Die konsepsie van regsoewereiniteit het reeds ook in die middeleeue sterk na vore getree. Dit is immers onmoontlik om die politieke gedagtegang van die middeleeue te begryp sonder die besef dat daar destyds net een hoofgesag in die staatslewe erken was en dit was die gesag van die wet. Hiermee het die politieke skrywers van die 9e tot die 12e eeue saamgestem. \$\$\$ Die staatswet is gegrond op die natuurwet of die wet van God en daaraan was die staatswet onderworpe.

Vryheid en orde was vir die middeleeuse mense uit die wet gebore. Die ware middeleeuse opvatting omtrent regsoewereiniteit\$\$\$\$ was dat elke daad van 'n vors wat die grense oorskrei het wat deur die natuurwet vasgelê was, van nul en geen waarde was nie. Van nul en geen waarde was ook elke onwettige dekreet wat uitgevaardig is en elke statuut wat opgestel is, al het dit ook van die Pous of die Keiser gekom.

Om die begrip regsoewereiniteit reg te kan verstaan moet 'n mens dus terugryp na die verlede en veral na die middeleeue en dan moet gelet word op die uitstaande feit dat daar vir hulle net een oppergesag in die gemenebes was

...102... en dit....

\$ Barker E. Sir : Political Thought of Plato and Aristotle. London. 1906. p. 105.

\$\$\$ Murray R : a.w. p. 131.

\$\$\$ Carlyle : a.w. p. 36.

\$\$\$\$ Maitland : a.w. p. 84.

en dit was nie die Koning of die Keiser nie maar die wet. \$

Agter die wette van die gemenebes was daar natuurlik die wet van die natuur of die wet van God waaraan eersgenoemde onderworpe was. .

In die gemenebes en altyd onderhewig aan hoër gesag was die wet oppermagtig. Die wet was die beskermheer teen anargie en tirannie. Ware vryheid was nie in teenstelling met die wet gevind nie maar juis in die wet.

Carlyle wat beweer dat die staatkundige skrywers van die 9e, 11e, 12e eeue almal ooreenstem wat betref die oppergesag van die wet haal byvoorbeeld die volgende woorde van Bracton aan, naamlik „Laat die Koning in die wet dieselfde gesag raaksien wat die wet aan hom gee, want daar is geen koning waar die blote wil regeer en nie die wet nie! \$\$

Ons het aangetoon hoedat, behalwe in gevalle van afwykinge onder despote, die wet wat positief gestabiliseer is deur die eeue heen erken en oppermagtig gehandhaaf is, nie alleen as die oorsprong van die regte en verpligtinge van die burgers nie maar ook as die basis van die sogenaamde regte en die pligte van die vors.

Dit is wat onder die konsepsie van regsoewereiniteit verstaan moet word.

Regsoewereiniteit in die staatkundige lewe staan teenoor gesentraliseerde absolutisme aangesien Bodinus, wat medeverantwoordelik was vir die opkoms van die gesagstaat, soewereiniteit gedefiniër het as „die oppermag oor onderdane wat onbeperk is deur die wet.“ \$\$\$

4. PLURALISME EN DIE KONSEPSIE VAN REGSOEWEREINITEIT.

Soos ons in 'n vorige hoofstuk daarop gewys het daal alle soewereiniteit en gesag op aarde van God af. As die hoogste soewereiniteit nou by Hom berus en van Hom kom kan is ook Sy wette, as uitdrukking van Sy Skepperswil, soewerein.

Die wette van God oefen gesag uit maar aangesien God volgens Calvyn alle dinge volgens hulle eie-aard met korresponderende wetmatigheid geskape het, oefen die wette alleen gesag uit binne die bepaalde eie-soortige kringe

...103 ... waaroor....

\$ Carlyle : a.w. p. 36.

\$\$ Carlyle : a.w. p. 37.

\$\$\$ Bodinus J : De Republica. Lib. 1. Cap. Vlll.

waaroor hulle gestel is.

Hierdie eiesoortige wetmatigheid beteken regsmeervoudigheid en waar pluralisme eenheid te midde van meervoudigheid beteken spreek dit vanself dat daar te midde van die veelheid van wetskringe ook die eenheid van 'n konsoliderende wetmatigheid sal wees wat in die konsepsie van regsoewereiniteit sublimeer.

Waar die wette as uitdrukking van God se Skepperswil soewerein is in die verskillende wetskringe, daar is ook die algemene beginsel van reg en geregtigheid soewerein in die eenheid te midde van die verskeidenheid en dit bring ons tot die beginsel van regsoewereiniteit wat die grondslag is van die pluralisme.

Uit die aard van die saak kan die grondslag van die pluralisme dus nie wees die wil of mag van een enkele mens soos in die geval van die vors van 'n absolutistiese staat nie omdat pluralisme juis verdeelde gesag veronderstel, dit wil sê die gesag van verteenwoordigers van 'n veelvoudigheid van onafhanklike korporatiewe liggame of samelewingsverbande wat almal volgens hulle eie-aard en eie-wette in die lewe geroep is. Die uitoefening van sodanige gesag deur 'n liggaam van verteenwoordigende persone kan gevolglik nie gegrond wees op die insig, wil of mag van een mens nie maar op 'n onpartydige konsoliderende mag van buite wat reg en geregtigheid sal laat geskied, met ander woorde, dit moet berus op die beginsel van wat ons graag wil noem Regsoewereiniteit, dit wil sê die beginsel waarvolgens „regering deur die wet verkiesliker is as regering deur 'n persoon.”

Met sy leerstelling dat God alle dinge volgens hulle eie-aard en met eie-wetlikheid geskape het, het Calvyn die weg gebaan vir sekere geesverwante van hom om in hulle stryd om die handhawing van godsdiensvryheid in die politieke orde van die 16e eeu, ook 'n prinsipiële stryd om die handhawing van die beginsel van regsmeervoudigheid op alle terreine van die lewe te voer.

Ons bedoel hier die bekende versetskrywers van die sestiende eeu, naamlik Francois Hotoman, Theodorus Beza en die outeure van die Vindiciae in hulle werke, die Franco-Gallia, die De Jure Magistratum en die Vindiciae respektiewelik.

Terwyl hierdie geskrifte by wyse van reaksie teen die gebeure van die St. Bartolomeusnag in Parys hulle ontstaan

gehad het en dus ter verdediging van die Protestantse geloof geskrywe is, het hulle ontstaan ook diepliggende oorsake gehad.

Teen die magspolitiese rigting van Machiavelli in het versetskrywers sake soos die reg van verset, beperking van die vorstelike mag, administratiewe desentralisasie en pluralisme, regsoewereiniteit, ensovoorts, sterk bepleit en gepropageer.

Prof. Murray vat dit kernagtig saam waar hy sê :-
"The political writings of the Reformation may be said to be one long polemic against the new political science associated with the name of Machiavelli in its theory and its application in which politics is severed from ethics and expediency and power are the driving and guiding considerations. The authors of our trilogy knew that the massacre had brought the long ideological struggle to a head. " §

Die wil van die vors het nou die plek van die wet ingeneem en absolutisme die plek van die vryheid van die volk.

Frankryk het 'n tydperk van magsoorheersing binnegetree.

Die kontrakverband tussen koning en volk met die historiese reg tot verset wat daaruit voortgevloei het is vervang deur die supremasie van die regerende vors.

Die hoogste regerende outoriteit sou nou die uitvoerder van sy eie wette wees en nie meer soos vroeër as uitvoerder van die wette van die volk en as beskermheer van die regte en vryhede van die volk optree nie.

Regsoewereiniteit en pluralisme waarvolgens selfstandige korporasies in die volkslewe die balans tussen die magte van potestas en libertas in die regering bewaar is, was bedreig deur 'n beleid van sentralisasie in administrasie en absolutisme wat die wet betref.

Ons behandel hier kortliks genoemde skrywers se standpunte ten opsigte van die probleem van die handhawing van die beginsel van regsoewereiniteit teen die agtergrond van Machiavelli se gepropageerde absolutisme. Die vraag is

.....105.. hoe ....

§ Murray, A.H. : Studies in Political Pluralism No. 3.
The Franco Gallia of F. Hotoman p. 7 & 8, Capetown.
1954.

hoe hulle die probleem benader het en hulle oplossing daaromtrent uitgewerk het.

Prof. Murray het oortuigend aangetoon hoe Calvin se versetleer volg uit sy regsmeervoudigheid en die beginsel van regsoewereiniteit. \$ In hierdie beginsel is volgens hom die waarborg vir die behoud van die vryhede en regte van 'n bevolking teenoor uitbuiting deur die hoogste politieke mag geleë.

Die gevaar wat Calvin in die popularisering van Machiavelli en andere se „nuwe politiek“ geantisipeer het, het vir bogenoemde versetskrywers tydens die Hugenotemoord 'n werklikheid geword.

Hotoman, wat sterk op die identiteit en die historiese kontinuiteit van die Galliese bevolking ingestel was, het in sy beroep op konstitusionalisme deur middel van sy Franco-Gallia hom beywer vir die handhawing van die status quo waarvolgens elke korporasie of lewensverband sy eie wet gehad het en ook sy eie wet was. \$\$\$

Na hierdie wet en regte van die bevolking verwys die vertaler van die Franco-Gallia in 1705 waar hy sê:— "Our Constitution is a Government of Laws, not of persons." \$\$\$\$

In hierdie fundamentele regte en wette van die bevolking was sy aard en karakter geleë. Op voerspoor van Calvin \$\$\$\$ het Hotoman geleer dat God kragtens sy skepping aan elke ding sy identiteit gegee het, dit wil sê die wet waaraan sy bestaan onderworpe is. Die skeppingsorde wat aan elke geskape wese sy eie aard en wet gegee het, is dan 'n regsorde en aangesien daar 'n meervoudigheid van geskape wesens en dinge is, is daar dan ook 'n meervoudigheid van regsfeere.

Hierdie meervoudigheid van regte van die bevolking moes nie alleen deur die verteenwoordigende Algemene Raad van Stande gehandhaaf word nie maar hulle moet ook teenoor die tiran verdedig word. \$\$\$\$ Hotoman se standpunt in die verband is 'n pleidooi vir regsmeervoudigheid en regsoewereiniteit gebaseer op die skeppingsmotief.

...106/ Vir Beza .....

\$ Murray A.H. : Prolegomenon to South African Political Theory: The Franco-Gallia of Francois Hotoman 1573 in Bulletin of the Department of Phil. Univ. of Capetown. No. 3. Oct. 1954 p. 15.

\$\$ Murray A.H. : Bulletin No. 3. p. 15.

\$\$\$ Murray A.H. : Bulletin No. 3. Nota 33. a. Volgens Dr. Murray het Moleworth dit vertaal in die tyd van die stryd teen absolutisme in England.

\$\$\$\$ Calvin : Institusie IV : 20:16 en 11. 8:1.
 \$\$\$\$ Hotoman F : Franco Gallia. Eng. Uitg. p. 63.

Vir Beza wat in sy geskrif *De Jure Magistratum* hom ten doel gestel het om die tiranniese owerheid te bestry, was tirannie niks anders as gesag wat homself teenoor die wette van die bevolking gestel het nie. §

Volgens hom het elke bevolkingsgroep immers sy wette gehad wat die reg van die samelewingsverbande beskrywe en beskerm het.

Hierdie meervoudigheid van regs- en wetskringe moet deur die gekose volkverteenvoordigers teen die moontlike aggressie van 'n tiran beskerm word.

In sy bestryding van die tiranniese owerheid het hy die gesagsorgane wat tot verset in werking gestel kan word, beskrywe. Afgesien van die private burger wat nie teen 'n wettige vors, hoe tirannies ookal, mag optree nie, én ook afgesien van die amptenare in die landsbestuur, het Beza ter bestryding van die tirannie van 'n vors besonder klem gelê op die *magistratus inferiores*. §§

Hierdie *magistratus inferiores* wat gekose verteenwoordigers van die volk op voetspoor van die gesagsdraers in die ou Romeinse Ryk, naamlik die "*Praesides provinciarum*, die *Praetores*, die *Consules*, ensovoorts, wat deur die volk of die senaat gekies was."

Volgens Beza is hierdie manne onder eed verplig om die wette van elke bevolkingsgroep wat hulle verteenwoordig te beskerm en te verdedig. Die verskillende bevolkingsgroepe of samelewingsverbande besit dus 'n meervoudigheid van reg- en wetskringe wat elkeen sy beskermers teen die moontlike aggressie van 'n tiran besit.

Beza het ook geskrywe :- „Die verpligting wat tussen hoogste en ondergeskikte magistrate bestaan is wederkerig. \$\$\$

Hierdie verpligtinge is wetlik vasgelê en daarom moet die magistrate en ook die vorste in ooreenstemming met die wet regeer.

In hierdie wetmatigheid waaronder God elke samelewingsverband of korporasie gestel het, wortel die gesagsmeervoudigheid wat antiteties teenoor die absolutisme staan.

Volgens Beza is tirannie niks anders as 'n mag wat in botsing met wette kom nie. \$\$\$\$

....107.. As 'n vors ...

§ Beza : *De Jure Magistratum*, van H.L. Jouin. p. 29.
Capetown. 1956.

§§ Beza : *Opus Cit.* p. 6 & 41.

\$\$\$ Beza : *Opus Cit. Trl. Gonin.* p. 40.

\$\$\$\$ Beza : *Opus Cit. Trl. Gonin.* p. 29.

As 'n vors dan sou afwyk van die wetlike voorwaardes waarvolgens hy met goedkeuring van die volk koning geword het dan is die volk onthef van sy verpligting van getrouheid aan die vors en dan mag en moet die Magistratus Inferiores die regte van die volk verdedig en hulle verset teen die verdrukking wat ingetree het.

Beza se besinning oor die wet kom vir ons op die volgende neer en kan soos volg ingedeel word :-

- (1) Dat God die bron van die wet is.
- (2) Dat kragtens die skeppingsmotief elke lewensverband sy eiesoortige wette het;
- (3) Dat die wetsmeervoudige samelewing sy eie wette teen Absolutisme moet verdedig;
- (4) Dat Beza erkenning verleen aan die natuurwet maar dan alleen as die wet van God vir die natuur.

Volgens die Vindiciae § is die soewereiniteit van God onbeperk en het Hy hemel en aarde aan wette onderwerp. God beveel die koning aan om sy wette te onderhou en om hierdie wette te loën beteken tirannie en verwoesting van die volk want hierdie wette is nie net die Dekaloog en die sedewette nie maar dis Goddelike wette wat ten grondslag van die aard van afsonderlike dinge en van mense in hulle verbande lê; dis wesenskenmerke van korporasies wat aan sulke strukture hulle diepste fundering van die reg en mits dien ook 'n godgegewe gesag gee. §§

Die Vindiciae leer verder dat die bevolking in sy natuurlike gemeenskappe of veelsoortige korporasies gesien moet word en wel sodat elkeen die locus van sy eie wette en regte is.

God is die soewereine wetgewer. Onder hierdie wette staan elke bevolkingsgroep. Elke bevolkingsgroep het sy eie verkose verteenwoordigers en elk goeie vors weet dat elke verteenwoordiger of magistratus net "in lewende, sprekende wet" is. \$\$\$

.....108/ As sodanig..

§ Die volle titel is: Vindiciae contra Tyrannos: sive, De Principis in Populum, Populique in principum, legitima potestate, Stephano Iunio Bruto Celta, Auctore. Vir die eerste maal in 1579 gepubliseer. Engelse Vertaling. 1689. o.a. A.H. Murray in Bulletin No.3, hierbo genoem.pp.6, 34 (nota 22). Vgl. A.H. Murray in Bulletin of the Department of Philosophy, University of Cape Town, No. 5. March 1956, p.3. Van Schelven: Het "Heilige Recht van Opstand." p. 14.

\$\$\$ Vindiciae : Eng. Uitg. p. 147.

\$\$\$ Vindiciae : Eng. Uitg. p. 117.

As sodanig het die Magistratus Inferiores die wette van hulle korporasies, tot wie se beskerming hulle gekies is, met hulle „meegeneem“. In hulle het die Goddelike wil uitdrukking gevind en daarvolgens moes die koning regeer.

Hier kom die gesag en funksie van die magistratus inferiores te pas. Die outeurs van die Vindiciae skryf :

„Slegs hulle wat hulle gesag van die bevolking ontvang, naamlik die magistratus inferiores (magistrate ondergeskik aan die koning) vir wie die bevolking gekies of daargestel het, as't ware as gemale ("consorts") in die ryk, en ephore by die koning ("with a kind of tribunitial authority, to restrain the encroachments of sovereignty") en om die hele liggaam van die bevolking te verteenwoordig. Ons verstaan ook die "Comitia" wat niks anders is as 'n uittreksel ("Epitome") van die Ryk nie, en na wie alle openbare aangeleenthede verwys word. S6 was die sewentig (oudstes) in die koninkryk van Israel." §

Deur hulle as „lewende en sprekende wette“ het die Goddelike wil uitdrukking gevind en in ooreenstemming daarmee moes die vors regeer. In dié verband verwys die Vindiciae dan ook na die woorde van Spreuke 8:15, -- „Deur my regeer die konings en stel die maghebbers vas wat reg is.“

Die owerheid regeer dus voorwaardelik.

„Die hele volk is bo (magtiger) as die koning. Die volk stel die koning aan as dienaar van die gemenebes.“ §§

Hieruit blyk ten duidelikste die verwerping van die gesentraliseerde absolutisme en dat dié verwerping op die handhawing van regsmeervoudigheid en regsowereiniteit gebaseer is.

5. REGSOEWEREINITEIT en KONTRAKVERBAND.

Waar die konsepsie van kontrakverband op sigself 'n te wye studieveld uitmaak om in hierdie studie gedek te word, maar waar die skrywers van die „Trilogie vir Vryheid“ of die bekende Monarchomachi, 'n besondere verhouding tussen regsowereiniteit en kontrakverband in hulle stryd teen die absolutisme gehandhaaf het, wil ons graag kortliks daarop wys hoe dit gedoen is.

...109/.. Hier moet ....

§ Vindiciae : Eng. Uitg. p. 97.

§§ Vindiciae : Eng. Uitg. p. 124.

Hier moet dan as uitgangspunt daarop gewys word dat die gebeure van die St. Bartholomeusnag die implikasie gehad het dat die Franse Koning op absolute mag aanspraak gemaak het, ook oor geloof en godsdiensoefening. Dit het nie alleen die verloëning van die korporatiewe selfstandigheid van 'n veelheid van lewensverbande meegebring nie maar ook die verontagsaming van die kontrakverhouding waarin korporasies tot die hoogste politieke gesag gestaan het, \$ en wat bindend vir albei partye was.

Die versetskrywer Beza het dan ook sy argumente ter stawing van die versetreg van die stande teen tirannie eksplisiet op regsoewereiniteit en kontrakverband baseer.

So beweer hy dat geregtigheid en die wet van die natuur dit eis dat kontrakte wat deur wedersydse ooreenstemming aangegaan is nie meer bindend is nie, wanneer die essensiële voorwaardes in verband daarmee verbreek word.

Hy grond hierdie standpunt van hom op die feit dat die koning volgens wetlike voorwaardes waarvolgens hy spesifiek as koning erken en goedgekeur is, aangestel is, \$\$ en dat hy en ook die magistratus majores en inferiores in ooreenstemming met wette moet regeer. \$\$\$

As die koning dan van die voorwaardes waaronder hy aangestel is afwyk dan onthef dit die magistratus inferiores van hulle eed van getrouheid aan hom en dan kan en moet hulle hulle verset teen die koning se verdrukking van die koninkryk. So beklemtoon Beza dan die handhawing van regsoewereiniteit (die reg soos gefundeer in die wet van God vir elke saak of korporasie) en so verbind hy regsoewereiniteit en kontrakverhouding met mekaar in sy stryd teen die absolutisme.

Wat die Vindiciae in dié verband betref is dit aksiomaties dat God absoluut gehoorsaam moet word en ook konings op die uitdruklike voorwaarde dat hulle nie sal beveel wat teen Gods wet indruis nie. Konings staan dus in kontrakverband tot die volk onder die wet van God.

"If the idea of contract is the most important of the contribution bequeathed by the Romans to the thought of mankind, Mornay inherits not a little of this legacy."\$\$\$\$
.....110/ Vir die....

\$ Murray A.H : Bulletin No. 3. 1954. p. 8.
\$\$ Beza : Opus Cit. p. 51.
\$\$\$ Beza ; Idem.
\$\$\$\$ Murray R.H. : Opus Cit. p. 65.

Vir die Vindiciae berus alle suiwere regering op 'n drievoudige kontrak, naamlik :-

1. Dié tussen God en die volk;
2. Dié tussen God en die koning; en
3. Dié tussen die koning en die volk en alle politieke gesag berus op twee kontrakverhoudings naamlik die een tussen God, koning en volk sodat die volk en koning aan God gewyd sal wees en tussen koning en volk sodat die volk getrou en gehoorsaam sal wees aan die koning en die koning regverdig sal regeer. \$

Die kontrakverband tussen koning en volk lê volgens die Vindiciae op die koning die verpligting om nie net die beginsel van regsmeervoudigheid te erken nie maar ook om dit te handhaaf.

"Nie alleen die hoofde van die stamme nie maar ook al die hoofde oor duisend, hoofde oor honderd en magistratus inferiores moes bymekaar kom elkeen in die naam van sy stad, om afsonderlik met die koning te kontrakteer." \$\$\$

Foster wys daarop dat toe die Nederlande in opstand gekom het teen Philip van Spanje, Mornay die "Staten" van Nederland deur middel van korrespondensie met Willem van Oranje aangemoedig het in hulle stryd op grond van die feit dat Philip die kontrak met die volk en die regte van die bevolking geskend het. \$\$\$

In 1582 het Mornay ook die Plakkaat van Verlatinge regverdig met die grondredes wat vir die opstand aangegee is.

"The reciprocal obligation between prince and subject rested on divine as well as on natural right, since nature is only God's handwork." \$\$\$\$

Uit wat gesê is is dit duidelik dat volgens die Vindiciae die magistratus inferiores as die "lewende en sprekende wette" van die volk die koning "binne die perke van die rede (of redelikheid) dit wil sê die natuurwet as uitdrukking van Gods wysheid, die Hoogste Rede) moet hou. \$\$\$\$\$

Uitgaande hiervan beklemtoon die Vindiciae die wederzijdse kontrakverband tussen koning en volk soos volg :-

...111/ Die koning.....

\$ Vindiciae : Eng. Uitg. p. 71.

\$\$\$ Vindiciae : Eng. Uitg. p. 175.

\$\$\$ Foster H.D. : The Political Theories of Calvinists before the Puritan Exodus to America. New York. 1916. p. 495.

\$\$\$\$ Foster H.D. : a.w. p. 497

\$\$\$\$ Vindiciae : Eng. uitg. p. 201.

"Die Koning belowe onvoorwaardelik; die volk voorwaardelik; as die koning die kontrak nie nakom nie dan skeld dit die volk regmatiglik, vry van alle verpligtinge." §

Dat die volk ook suiwer sal staan onder die wette van God wanneer hy deur sy verteenwoordigers met die koning kontrakteer is vir die Vindiciae ewemeens gebiedend noodsaaklik. §§

In die eerbiediging deur die volk van die wet van God lê dan ook vir die koning die vrywaring teen willekeurige uitlewering van die kant van die volk.

Die betekenis van die Vindiciae vir daaropvolgende eeue se besinning oor vryheid van regering, is deur Prof. A.H. Murray kernagtig saamgevat. \$\$\$ Die Vindiciae is anti-absolutisties. Die doel van regering is nie slegs om vrede en veiligheid te skenk nie, maar om regte en vryhede te waarborg. Daarom is die hoogste politieke gesag 'n trust en nie die wesenskenmerk van die staat nie. Die Vindiciae het dus op die volgende punte van die opkomende nuwe politiek van sy tyd verskil : (a) dit het helder onderskei tussen regering en die gemenebes; (b) sy teorie van administrasie is dié van beheer en ewewig (check and balance) tussen die vryhede van die bevolking en die hoogste politieke gesag; (c) sy teorie van regering was dat dit die taak van die regering is om 'n ewewig tussen die bevolkingsgroepe te bewaar; sy funksie is om te medieer, nie domineer nie.

Voorts handhaaf die Vindiciae die beginsel van regsoewereiniteit. En dit volg hieruit dat die Vindiciae helder ingesien het dat die staatkundige verhoudings nie die hoogste menslike waardes beliggaam nie, maar dat die menslike ervaring hoër waardes behels. En so volg die reg tot verzet uit hierdie standpunt omdat die owerheid of openbare organisasie bemiddelend van karakter is.

Soos bekend het Hotoman in sy Franco-Gallia die historiese identiteit en kontinuiteit van die Galliese bevolking tot uitgangspunt geneem.

...112/... Soos Karel....

§ Vindiciae. Eng. uitg. p. 175.

§§ Vindiciae : Eng. uitg. p. 117.

\$\$\$ Bulletin of Department of Philosophy, University of Cape Town. No. 5. March 1956. p. 54 - 5.

Soos Karel die Grote in die agste eeu tydens sy bewindsaanvaarding van die Merovingiese Staat deur eedswering die beskermer van die regte en vryhede van die volk geword het so was volgens Hotoman ook die konings van latere tye gebonde om die volk volgens die landswet te regeer, \$ In mag wat volgens kontrakverband aan hom „toevertrou" was. Die kontraktuele ooreenkoms dat die koning volgens die landswet sou regeer verbind die volk tot gehoorsaamheid aan hom.

Hierdie kontrakverband wat op regsoewereiniteit berus het en deur wedersydse eedswering tot stand gekom het, het die koningskap in die lewe geroep. \$\$ Hiervan het ons die historiese voorbeeld van dié van Aragon wat deur die versetskrywers aangehaal word.

„Ons wat van gelyke waarde as u is, en meer kan doen as u, kies u om ons koning te wees, op sulke en sulke voorwaardes. Tussen u en ons is een met groter gesag as u."\$\$\$

Op grondslag van bogenoemde kontrakverband of konstitusionele ooreenkoms het Hotoman sy reg tot verset teen die destydse gevaarlike sentralisasie van owerheidsgesag in die persoon van die koning heftig bestry. \$\$\$\$

Uit bogenoemde sien ons dus duidelik hoedat by die skrywers van die „Trilogie" regsoewereiniteit en kontrakverhouding in noue verband met mekaar gestaan het in hulle stryd teen die absolutisme van hulle tyd.

6. REGSOEWEREINITEIT EN DIE MODERNE GESAGSTAAT.

Waar in antieke tye en gedurende die middeleeue die wet as oppergesag en ook as onafhanklike bron van gesag beskou was, daar verrys die vraag hoe en waarom die gesag van die vors gaandeweg met die gesag van die wet vereenselwig is en die positiewe wet later heeltemal oorheers het. Verder moet ook aangedui word hoe die gesag van die wet in die moderne gesagstaat weer sy ereplek, soos hy dit in Middeleeue en in antieke tye bekleed het, herower het.

Ons het reeds daarop gewys hoe Machiavelli, Bodinus en Hobbes se staatsbeskouings die grondslag vir die komende gesagstaat gelê het. In 1567 het Jean Bodinus die eerste

...113/... beskrywing .....

- \$ Hotoman: Frânco - gallia. 1573. Eng. vertaling. p. 31.
- \$\$ Hotoman : a.w. Eng. uitg. p. 100 - 108.
- \$\$\$ Hotoman : a.w. Eng. uitg. p. 71.
- \$\$\$\$ Hotoman : a.w. Eng. uitg. p. 53.

beskrywing van 'n gesagstaat met soewereiniteit as basis en essensiële kenmerk gegee. Volgens hom was die gesagstaat saamgestel uit burgers wat aan die soewereine mag van die vors onderhewig was.

Soewereiniteit was gevolglik deur hom gedefinieer as „die oppermag oor onderdane wat onbeperk is deur die wet.” §

Dit het beteken dat die vors bo die wet verheue was en volgens Bodinus was hy ook die oorsprong van die wet. Volgens Bodinus het die oppermag gesetel in die persoon van die absolute vors as verteenwoordiger van die gemenebes. Soos dit deur Krabbe §§ duidelik aangetoon word het die invloed van Bodinus en sy geesverwante gaandeweg begin deurwerk en het daar 'n ingrypende verandering begin intree tussen die vors en die volkswil of wet ten gunste van die gesag van die vors.

Terwyl die vors naamlik meer en meer geïntegreerd geraak het in die wyduiteenlopende belange van die volk het sy bevele en dekrete begrypklarer wys vermeerder en op dié manier het die sogenoemde publieke reg of koningswet 'n vat begin kry op die algemene reg of wet en so het dit die regerende mag of wet in die samelewing geword.

Dit is vanselfsprekend dat dit uitsluitlik die wil van die vors was wat geldigheid aan hierdie „publieke wet” verleen het.

Dat die wet 'n produk van die rede was, was 'n opvatting wat baie veld gewen het in die 18de eeu en omdat die rede eerder by die vors as by die volk gesoek kon word is die oorsprong van die wet in die vors gelokaliseer.

En toe die soewereine gesag wat vroeër in die ou historiese persone en groepe gekonsentreer was, oorgeplaas is in die hande van die volk self, is die neiging om die vors aan te sien as die oorsprong van die wet verder versterk deur die teorie van volksoewereiniteit waarin die wet van die volk en die wet van die vors vereenselwig was.

Op dié manier is die alleenheerskappy van die positiwewet as uitdrukking van die soewereine wil gestabiliseer en mettertyd het die soewereine wil die verpersoonliking

.... 114/... van ....

§ Bodinus J : De república Lib 1. cap. VIII.
§§ Krabbe : a.w. p. 4.

\$ byvoorbeeld die woorde van die volgende denkers aan:-

1. Maurenbrecher wat gesê het dat die mag van die staat onweerstaanbaar, onfeilbaar en heilig is;
2. Otto Meyer wat van die ongekondisioneerde oppermag van die staat se gesag gespreek het.
3. Jellinek wat van die staat se reg tot afforsering van sy wil op andere gewag gemaak het, en
4. Laband wat die regeeramp as die spesiale prerogatief van die staat beskrywe het.

Al hierdie karakteriserings van die staatsgesag het hulle oorsprong gehad in die konsepsie van staatsabsolutisme soos dit deur manne soos Machiavelli, Bodinus, Hobbes en andere voorgestaan is.

Met die kom van konstitusionalisme het die wetgewende mag uit die hande van die vors in die hande van die parlement oorgegaan en waar die parlement deur die volk gekies word, impliseer dit dat die parlement die orgaan van die volk se sin vir reg is en dit word uitgedruk deur die term positiewe wet (reg).

Op dié manier het 'n nuwe basis vir die gesag van positiewe reg te voorskyn gekom. \$\$

Die regsoortuiging van die volk soos uitgedruk in die positiewe reg verleen gesag aan die positiewe reg.

Hierdie regskrag van die positiewe reg het die heerser aan die positiewe reg onderwerp. In die nuwe Regstaat het die positiewe reg van stap tot stap erkenning gekry.

1. Eers het dit alleen 'n beperking van die mag van die vors behels.
2. Daarna het dit daartoe gelei dat die blote wil van die vors daardeur vervang geraak het.
3. Uiteindelik het dit gelei tot die onvoorwaardelike oorwinning van die reg met uitsluiting van alle koninklike gesag. \$\$\$

Die moderne staatsidee het sy beslag daarin gekry dat die volk nie meer onder die heerskappy van persone,

.....116/... natuurlike ...

\$ Krabbe H : a.w. p. 6
\$\$ Krabbe H : a.w. p. 7.
\$\$\$ Krabbe H : a.w. p. 8.

natuurlike of fiktiewe wetlike persone, geleef het nie, maar onder heerskappy van die norme van geestelike kragte.

Die moderne staatsidee staan dus absoluut teenoor die soewereiniteitsidee met sy postulaat van 'n mag wat buite en bo die wet staan.

Rousseau se positiewe opvatting hieromtrent was dat die volk of gemeenskap en nie die vors nie mag uitoefen oor sy lede deur middel van die positiewe wet terwyl volgens hom daar geen hoër gesag as hierdie wet is wat in die wil van die volk uitgedruk word nie. Hierdie positiewe teorie van Rousseau bevat onteenseglik die beginsel van die moderne staatsidee. §

Dat die denkbeelde van manne soos Calvyn, Brutus, die Huguenoteskrywers en Althusius wat teenwoordig was by die ontstaan van die moderne, wêreldlike magstaat en hulle verset het teen oorheersing van die volksvryheid, 'n duidelike invloed op Roussaau en sy geesverwante gehad het getuig seker die bekende woorde van Rousseau waar hy omtrent Calvyn geskrywe het :- "Solank as die vryheidsgees by ons voortbestaan, sal die naam van hierdie man by ons geseën wees."

Hierdie opvatting van die nuwe staatsidee het gaandeweg ontwikkel wat ons genoem het konstitusionalisme. Die ou historiese konsepsie van soewereine gesag wat in die vors gesetel het, is vervang deur die daarstelling van 'n orgaan wat deur en vir die volk gekies is en wat met die beginsel van 'n verteenwoordigende Raad van die volk 'n ander gesag as die gesag van die vors, in die lewe geroep het.

Sonder om verder in direkte kontrakverbinding met mekaar te staan vorm vors en gemeenskap nou twee entiteite wat as twee elemente van dieselfde konstitusie permanent teenoormekaar staan.

Die wet of konstitusie het nou die bindende faktor tussen die elemente geword en albei elemente deel nou in die regshandhawing.

"As soon as the idea of the sovereign is thus transformed and comes not to consist in a right to command, but

...117/.... rather....

rather in the task of sharing in legislation, there appears the new idea of the state." §

Volgens hierdie staatsgedagte is die regeermag eksklusief geleë in die imperatiewe mag van die wet en dan wel die wette wat deur die offisiële, verteenwoordigende volksvergadering gemaak is omdat die volksvergadering sy waarde en betekenis ontvang van wat hy verteenwoordig naamlik die nasionale sin vir reg. In teenstelling met die soewereiniteitsidee, dit wil sê die idee van 'n onafhanklike geldige reg om te beveel en te heers, het daar nou die konsepsie van regsoewereiniteit ingetree.

Waarom het eersgenoemde voor laasgenoemde geswig? Die antwoord moet gesoek word in die feit dat met die opkoms van konstitusionalisme die gemeenskap sy orgaan vir regspleging teruggevind het in die vorm van die verteenwoordigende raad van die volk (Parlementarisme). §§

Soewereine persoonlike leierskap het baie vir die volkere beteken maar dis 'n feit dat namate daar onder die volkere 'n hoër beskawingspeil ontwikkel het, hulle meer en meer van 'n regsgevoel bewus geword het wat nie selde in rewolusies en reformasies uitgebreek het nie. Regsoewereiniteit het gaandeweg uitgebrei namate wetlike oortuigings ook in die laer strata van die volkslewe ontwikkel het en toe daar gevolglik met die regsbesef van groter volks-groepe rekening gehou moes word.

Onpersoonlike mag het in die plek van 'n persoonlike outoriteit gekom.

Gedurende die 18de eeu het die vorstelike outoriteit sy hoogtepunt bereik toe die wet as sinoniem met die wil van die vors aangesien is.

Sedert die Franse Rewolusie het daar egter 'n verandering ingetree nadat 'n wetgewende liggaam as 'n aktiewe orgaan in die gemeenskap begin optree het.

Stelselmatig het hierdie wetgewende orgaan die outoriteit van die wet weer herstel teenoor die idee van die oppermag van die vors.

...118/.. So is....

§ Krabbe : a.w. P. 30.
§§ Krabbe H : a.w. Inl. p. XXXIX.

So is gaandeweg die reg weer tot die vernaamste beginsel in die regswese verhef.

Hiervolgens is die staat andermaal aan die wet onderworpe gemaak. Die welbekende uitspraak van Laband in die verband lui dan ook : „Dat die staat niks kan doen en niks kan verhoed nie; dat dit aan sy onderdane geen regtelike opdrag kan gee en hulle ook niks kan verbied nie, behalwe op die basis van 'n regtelike voorskrif nie". §

Hierdie toestand van ~~sake~~ het nietemin tot 'n dualisme van botsende magte gelei naamlik dié van die staat en dié van die gereg want die praktyk, en ook die staatsfilosofiese denke kon tot vandag toe nie daartoe kom om aan die staat 'n minderwaardige posisie teenoor die wet toe te ken en af te sien van die ou opvatting van die staat as 'n openbaring van mag en outoriteit nie.

Die moderne staatsfilosofie meen egter dat hy daarin geslaag het om hierdie skynbaar onoplosbare probleem van die oppermagtige staat en die oppermagtige regswese op te los.

Krabbe kom in sy skitterende werk "The Modern Idea of the State" tot die volgende slotsom : "It no longer holds that the State subordinates itself to the law but insists that the authority of the State is nothing other than the authority of the law. Hence there is only one ruling power, the power of the law. According to this view the State is not coerced by law, but is rather endowed with the authority of the law. The law is not a superior and the state a subordinate power, but the authority inherent in the State and the authority of the law are identical, so that the basis of the rulership of the State is coincident with the binding force of the law." §§

Aan hierdie vereenselwiging van die wet en die owerheid word miskien beter gestalte gegee deur die ^{reeds aangehaalde} woorde van Calvyn, naamlik : „Ons kan dan sê dat die wet die stom owerheid is en die owerheid die lewende wet." §§

Ons probleem met die oplossing wat Krabbe gevind het is dat hy ten koste van die lewende owerheid van die persoonlike mag van die wet soveel maak dat hy sê: "Hence

...119/ there is....

§ Laband : Staatsrecht des Deutschen Reichs ed. 4. Vol 11. p. 173, soos aangehaal deur Krabbe. a.w. p. 1.

§§ Krabbe : a.w. p. 2.

there is only one ruling power, the power of law", dit wil sê regsoewereiniteit. Die wet of die konstitusie wat trouens die enigste politieke kontrak in die moderne gesagstaat is, moet tog steeds geïnterpreteer en uitgevoer word en wel deur die lewende owerheid wat dan as „lewende wet” optree.

Ons soewereiniteitsprobleem verdwyn nie meteens wanneer ons slegs in plek van die Staat of die se hoogste gesagdraers die onpersoonlike regsorde soewerein verklaar nie.

Met sy leer van staatsregsoewereiniteit ontkom Krabbe nie aan 'n bepaling van die onderlinge verhouding van die staat en die orige samelewingskringe nie. Die reg vertoon byvoorbeeld ook pluriformiteit. Aan watter reg sal dan die soewereiniteit moet toekom? Aan die volkerereg, of aan die Staatsreg, of aan die burgerlike privaatreë, of aan die kerkreg, of aan die bedryfsreg? Daar moet dus gewaak word teen die toekenning van 'n absolute mag aan byvoorbeeld die staatsreg want volgens Calvyn mag niks in die heelal verabsoluteer word nie.

Onses insiens is die oplossing in dié verband die reeds aangehaalde woord van Calvyn naamlik dat die wet die stom owerheid en die owerheid die lewende wet is.

Wet en owerheid, konstitusie en parlementarisme moet as verskillende aspekte van dieselfde saak aangesien word.

In die ideale samevlieting van konstitusie en parlementarisme in die moderne staat kan vandag 'n volmaakte sintese uit die eeuoue antitese van potestas - libertas opgebou word.

Die voorwaardes is net dat die konstitusie juridies, suiwer sal wees en dat die parlement in teorie en in praktyk waarlik volksverteenvoerdigend sal wees, sodat elke sweem van absolutisme sover as moontlik uitgeskakel sal word.

Die probleem van soewereiniteit is opgelos omdat daar in hierdie nuwe staatstelsel geen oorheersende soewereiniteit meer is nie.

Barker § sê in hierdie verband : "There is no sovereignty of the electorate. There is no sovereignty of party.

.....120/ ... There is...

§ Barker E : Essays on Government. Second Ed.
Oxford. 1956. p. 71.

There is not even a sovereignty of parliament at any rate, no such sovereignty as can either flout the electorate or hold the cabinet dangling at the end of a rope. There is no sovereignty of cabinet. No part is sovereign. The one thing sovereign is the whole - the whole system of representation - the whole system of reasoning debate, which needs each part and every part; which needs, above all, the inter-adjustment and balance of all the parts. That, and that only, is the miracle of reasoning self-government, which is the highest reach of the practical reason of man."

.....121/..... Hoofstuk VII .....

H O O F S T U K   V I I .

N E D E R L A N D S E   F U N D E R I N G

v a n   d i e

P L U R A L I S M E .

DIE NEDERLANDSE FUNDERING
VAN DIE
PLURALISME.

1. PLURALISME OP STAATKUNDIGE GEBIED.

1. Die State-Generaal in wording.
  2. Die Unie van Utrecht.
  3. Die Plakkaat van verlatinge.
  4. Die State-Generaal en die kerk.
- Oorsake van onderhorigheid aan Staat.

- (a) Lutherse Invloed;
- (b) Art. 36 van die Ned. Geloofs-belydenis.
- (c) Soewereiniteitsbegrip by die invloedryke Grotius van daardie tyd.
- (d) Artikel 13 van die Unie van Utrecht.
- (e) Die „oorhersende“ belangstelling van die Kerk as Organisme in die Kerk as Instituut.

5. State-Generaal se historiese prioriteit oor sinodale stelsel.

11. PLURALISME OF KERKLIKE GEBIED (PLURIFORMITEIT).

A. Grondslae van Pluriformiteit :

- (1) Die beginsel van skeppingsverskeidenheid;
- (2) Die disintegrerende mag van die Sonde.
- (3) Die opkoms van die vryheids-gedagte.
- (4) Die geroepenheid van die kerk om hom voort te plant.

B. Die Wese van die Pluriformiteit.

- (1) Die uniformiteit van die kerk.
- (2) Die „pluriformiteit“ van die kerk.

C. Bewysvoering vir die Verskeidenheid van die Kerke:

- (1) Die Bybelse bewysvoering daarvan.
- (2) Teologiese bewysvoering. Die verband tussen plaaslike en algemene kerk.
  - (a) Die wese van die Christelike kerk.
  - (b) Die sigbare en onsigbare kerk.
  - (c) Die kerk as organisme en as Instituut.
  - (d) Wat is die geestelike eenheidsband?
  - (e) Eenheidsband tussen verskillende kerke.
    - (1) Die grondslag van die kerkverband.
      - (a) Dis 'n godlike instelling.
      - (b) Onderlinge toestemming.
      - (c) Gemeenskaplike belydenis.
    - (11) Die aard van die kerkverband.
    - (111) Die noodsaaklikheid van die kerkverband.
    - (1V) Vroeë ontwikkeling van die kerkverband.
      - (a) In die Apostoliese tydvak.
      - (b) In die Roomse Kerk.
      - (c) In die Protestantse kerk.
        - (1) Die Lutherse rigting.
        - (2) Die Gereformeerde rigting.

(3) Die Geskiedkundige Bewysvoering van die Verskeidenheid van die Kerk:

- (a) Die Pinksterwonder.
- (b) Die Palistynse Gemeentes.
- (c) Die gemeente van Antiochië deur die Heilige Gees van die Jerusalemse gemeente geëmansipeer.

DIE NEDERLANDSE FUNDERING VAN DIE
PLURALISME.

1. PLURALISME OP STAATKUNDIGE GEBIED.

Die konsepsie van die pluralisme of veelvoudigheid wat die basis van menslike vryheid is, in teenstelling met die monisme en absolutisme wat die grondslag van slawerny vorm, het, soos ons sal sien, deur die eeue heen in die Nederlande sy grootste triomfe behaal.

Al het hierdie independentistiese gedagterigting gedurende die Middeleeue, na die ineenstorting van die Karolingiese staat, ook in die Nederlande die samelewing in 'n versplinterde ongedifferensieerde toestand laat terugval, en al het die pluralisme soos dit vir meer as twee honderd jaar in die samestelling en die werking van die Staten-Generaal in Nederland tot openbaring gekom het, die Staatskundige ontwikkeling miskien vertraag, dan was dit tog die drang tot vryheid van gees by die mens wat deurgaans daarin gesublimeer het, en wat volhardend die stryd teen die absolutisme gevoer het. Die hooftoets van 'n goeie regering is immers nie doeltreffendheid nie maar vryheid binne die perke van regsordening en regshandhawing.

Hier lê dan ook ons probleem in soverre dit in dié opsig Nederland en die Nederlandse volk en kerk betref, n.l. hoe die vrye gees van die mens met sy pluralistiese uitings die ewigdurende stryd teen die monisme en die absolutisme aangedurf het en in hoeverre dit op staatkundige, sowel as kerklike gebied sy triomfe behaal het.

Om 'n juiste blik op die probleem te kry en dit so suiwer as moontlik te beoordeel is nodig om ook die saak eers histories te bepaal.

In ooreenstemming met die insig wat Perikles vyfhonderd jaar voor Christus laat sê het:— „Vryheid bring geluk maar vereis moed" en die soortgelyke uitspraak van Rousseau duisende jare later : „Ek verkies die gevare van vryheid bo die veiligheid van slawerny", het die vryheid-liewende Nederlanders deur die eeue heen hulle eie aard as mense gehandhaaf teen die oorheersing van hulle medemense; hulle staat en hulle fisiese omgewing, n.l. die magtige oseaan halfpad rondom hulle en selfs teen die dreigende absolutismes van Rooms-Katolisisme en

imperialisme uit ander lande.

Die beginsel van plaaslike outonomie of veelvoudigheid as lewensbeginsel het vanaf die vroegste tye in die Nederlande tot openbaring gekom - „De markgenootschappen en in Friesland en in Holland de buurten, hebben lang d.w.s. voor de negende eeuw een aloude en Germaansche outonomie op het platteland bewaard. Eene andere soort outonomie vormde de verenigingen tegen het water waaruit de polderbesturen en heemraadschappen ontstonden, die zeer vroegtydig eenen aanvang namen, voor de Vorsten het bestuur der dyken regelden". §

In hierdie outonomie het veral drie reëls gegeld waarin die pluralistiese gees van hierdie instellinge tot openbaring gekom het, n.l.

(1) Dien 't water deert, die 't water keert.

(2) Die medebeteren wil moet mede gelden.

(3) Die bekostigt, die beheert. §§

Uit hierdie Germaanse neiging tot die skepping van vrye vereniginge het behalwe die markgenootskappe ook die „gemeene Meiden" en die „waterschappen" en in latere tye ook die graafskappe, die gemeentes en die verskillende gilde opgekom.

Hierdie ware openbaring van die pluralisme in die Nederland is onteenseglik in die hand gewerk vanweë die feit dat reeds vanaf die sewentiende eeu nie minder as drie verskillende bevolkingsgroepe elk met sy eiesoortige oorsprong, wette en gewoontes in die Nederlande gewoon het nie, t.w. die Franke in die Suide; die Friese in die Noorde en die Saksers aan die oostelike grens.

Dit het aanleiding gegee tot eiesoortige ontwikkeling wat veelvoudigheid in die hand gewerk het of, soos De Bosch Kemper dit gestel het „er ontwikkelde zeer vroegtydig een veelzydig vry maatschappelyk leven in de Nederlanden" §§§

Omtrent die Galliers en Duitsers aan albei kante van die Ryn uit wie die Nederlanders spruit meld die geskiedenis dat toe Caeser in 57 voor Christus die

Noorde...../126

§ De Bosch Kemper J.: Staatkundige Geschiedenis van Nederland tot 1830 pag.16. Amsterdam 1868.

§§ De Bosch Kemper : a.w.pag.16.

§§§ De Bosch Kemper : a.w.pag.23

Noorde van Frankryk binnegetrek het daar reeds gevestigde nedersettings was wat in klein outonome, aristokratiese republieke met of sonder 'n „Koning" verdeel was. §

Van hierdie oorspronklike inwoners van Frankryk, Duitsland en die Nederlande sê Blok : „The nobility was powerful although the free man proud of his independence - his great wealth - did not stand in the position of a slave to the nobleman, but rather honoured him voluntarily on account of his birth. The free people are here of more consequence. The men of rank manage minor matters; important affairs are discussed in the assembly of the people." §§

Ook die geskiedenis van die Nederlande gedurende die vroeë Middeleeue was een van verknegting en dwingelandy; veral die tydperk tussen Karel die Grote en Frederik II kan met reg as die donkerste van die sogenoemde donker Middeleeue bestempel word. „In those centuries, the madness of the monarchs was the misfortune of their subjects". §§§

Die selfstandigheidsgevoel van die Nederlander kon egter nie onderdruk word nie want die tiende eeu - die eeu van oorlog vir die Nederlande - was gekenmerk deur die opkoms van die feudale state. Die elfde eeu was die provinsie van Utrecht die toonaangewendste van die feudale state in die Noordelike deel van Nederland, en is Friesland verdeel in 'n aantal klein, onafhanklike, aristokratiese republieke met wette en statute wat van die begin van die elfde eeu dateer.

Gaandeweg en veral teen die helfte van die dertiende eeu het die feudale heerlikhede egter weer soveel mag vir hulle self ingepalm dat, behalwe in die geval van Wes-Friesland, die gewone volkslae geen seggingskap in die administrasie van die land gehad het nie. §§§§

Die vryheidsin van die volk het egter ook in hierdie geval weer gesublimeer en wel met die instelling van die „Communial", d.w.s. konfederasies van inwoners van 'n gebied...../127

§ Blok P.J. : History of the people of the Netherlands pag. 11

§§ Blok P.J. : a.w. pag. 13.

§§§ Blok P.J. : a.w. pag. 81.

§§§§ Blok P.J. : a.w. pag. 166.

gebied of provinsie met die doel om die oorheersende mag van die feudalisme te breek en die feudale heerlikhede te verplig om geskrewe kontrakte tussen hulle en die stede te onderteken en na te kom:- „Free in its government, justice and military organization, the community was free too, in its financial management. In a word the Community is a society of itself, governing itself, and „immunity“, a state within a state.” §

Speedig het hierdie onafhanklike verenigings of gemeenskappe weer klein republieke in die Gemenebes gevorm en so het die feudalisme van die tiende eeu aan die einde van die veertiende eeu weer van die toneel verdwyn.

In die konstitusionele ontwikkeling van die Nederlande gedurende hierdie tydperk het die provinsie Brabant 'n leidende rol gespeel. §§

Reeds in 1312 is 'n verdrag met die vors gemaak waarin die vors en die volk wederkerig aan mekaar beloftes gemaak het : Die een dat hy die ou regte en gebruike sal eerbiedig en die ander dat hulle getrou sal bly; maar die tweede belofte is van die vervulling van die eerste afhanklik en daarby is regspraak en bestuur teen magmisbruik van die vors beveilig. §§§

Met die bewoonbaarmaking van „die lage landen by de zee“ het daar afwateringsprobleme §§§§ ontstaan wat 'n eienaardige organisasie van „waterschapswezen, met polderbesturen en kroonheemraden en de hoogheemraden bovenaan“ §§§§§ in die lewe geroep het. Dit was 'n opvoeding tot selfbestuur sodat die stede in die dertiende eeu hulle „stadsregte“ §§§§§§ ontvang het.

Hierdie selfstandige ontwikkeling van die stede het in 1367 gelei tot 'n kragtige gesamentlike optrede teen Waldemar IV van Denemarke wat willekeurig en oppermagtig ...../ 128.

§ Blok P.J. : a.w. pag. 227.

§§ Geyl P. Prof.Dr.: Geschiedenis van de Nederlandse stam. Deel I p.96. Hersiene uitgaaft. Amsterdam MCMXLVIII.

§§§ Geyl P.Prof. Dr.: a.w. p. 96.

§§§§ Geyl P.Prof. Dr.: a.w. p. 98

§§§§§ Geyl P.Prof. Dr.: a.w. p. 98

§§§§§§ Geyl P.Prof. Dr.: a.w. p. 99

oppermagtig in die Oossee die buitelandse handel van die Nederlanders in die wiele gery het.

Van die gesamentlike optrede van die verskillende Nederlandse stede wat die Deense mag oorrompel het, sê Geyl : „De episode is een merkwaardig staaltje van de bewegingsvryheid die corporaties van wat aard ook zich in de middeleeuwse samenleving konden veroorloven.” §

Wat van besondere belang is, is dat die belanghebbende stede hulle oorlogskepe toegerus het sonder dat die Graaf daarmee iets te doen gehad het. §§

Aan die einde van die veertiende eeu het 'n belangrike verandering plaasgevind wat eweneens die onafhanklikheidsin van die Nederlanders duidelik aantoon het. Met die opkoms van die Bourgondiese Dinastie het die ou feudale state provinsies van hierdie koninkryk geword en is daar met die vrede van Augsburg in 1548 'n uiterlike eenwording tot stand gebring. Maar tog, - en dit is van die grootste belang - het die sogenaamde provinsies van die nuwe koninkryk hulle self as selfstandige onderdele van die ryk beskou: - „Jealous of their ancient rights; proud of their former independence; separated from one another by countless commercial, political and ethnological barriers, the citizens of the various provinces were not yet minded to submit without opposition to the plans of the foreign government for their union.” §§§

Van hierdie polsende vryheidsideaal van die pluralisme het Philip II van Spanje egter niks verstaan nie. Net soos in die geval van Spanje, so het hy gemeen, moet die Nederlande ook 'n koninkryk wees waar maar net een wil, en dit is die wil van die Koning, eerbiedig moet word; waar net een Godsdiens en dit is die Rooms-Katolisisme getolereer moet word en waar almal vanuit een sentrale punt, n.l. die hoofstad regeer moet word en so het Spanje in 1568 met sy 80 jarige oorlog teen Nederland begin.

Onder...../ 129

§ Geyl P.Prof.Dr. : a.w. p. 99
§§ Geyl P.Prof.Dr. : a.w. p. 99
§§§ Blok P. J. : a.w. pag. 4.

Onder Prins Willem van Oranje het daar vanuit Holland kragtige verset gekom teen hierdie nuwe dreigende absolutisme en in hulle verenigde stryd is die Noordelike provinsies van die Nederlande mettertyd in 'n federale Republiek saamgesnoer wat sterk en vry en bloeiend was.

Met die totstandkoming van hierdie federale Republiek of Unie van Utrecht wat, soos ons in die volgende hoofstuk sal aantoon, die „Staten-Generaal“ as sy bestuursliggaam sou hê, het daar 'n nuwe belangrike tydperk in die Nederlandse Staatskundige lewe, ook ten opsigte van die handhawing van die pluralisme, aangebreek.

'n Hoogstaande en cortuigende uiteensetting van die ingeburgerdheid van die konsepsie van pluralisme in die Nederlande vind 'n mens in die bekende „Verantwoordingh“ van Hugo de Groot in die jaar 1622, waarna ons hier net kortliks wil verwys.

In sy ywer vir die verspreiding van Remonstrantse leerstellings en sy bestryding van die beleid van sentralisasie van Mauritz van Nassau en sy teenkanting teen die hou van 'n Nasionale Sinode op grond van die outonomie van die verskillende provinsies, het Grotius later soveel opskudding op godsdienstige en politieke gebied in die Nederlande veroorsaak dat hy saam met Oldenbarnevelt in 1618 deur die Sentrale owerheid gevange geneem is en 'n lewenslange gevangenisstraf opgelê is. Hy het egter ontsnap en na Parys gevlug waar hy in 1622 genoemde Apologeticus gepubliseer het.

Die sisteem van sy verdediging het hy hoofsaaklik gebaseer op die leer van die soewereiniteit van elke provinsie binne die Unie van Utrecht. Daarvolgens moes hy deur die owerheid van die Provinsie van Holland verhoor gewees het, waarvan hy 'n onderdaan was. Sy gevangeming en die hele prosedure wat teen hom gevolg was, was dus volgens sy opvatting ongeldig.

Sy gevangeming op Hollandse bodem onder jurisdiksie van die State-Generaal wat in Holland as sodanig geen jurisdiksie gehad het nie was volgens hom ook 'n daad van vyandigheid teen die Provinsie van Holland self.

Plaaslike gesag het vanaf die vroegste tye aan elke Provinsie behoort en is deur die Acta van Unifikasie van 1679 self gewaarborg.

In sy pleidooi wys Grotius daarop dat die State-Generaal alleen jurisdiksie oor die volgende besit; n.l.

- (1) Sake i.v.m. algemene verdediging.
- (11) Ander sake wat kragtens die acta van Unifikasie aan hom opgedra is, en
- (111) Sake wat deur die verskillende provinsies self aan hom opgedra is.

Op welsprekende wyse wys Grotius op die verskil tussen die Franse en die Nederlandse regeringstelsels van daardie tyd, n.l. in Frankryk waar een heerser oor verskillende verenigde provinsies regeer en in Nederland waar verskillende onafhanklike provinsies vir enkele spesifieke doeleindes verenig is. Verder vergelyk hy ook die Nederlandse stelsel met die van die gefedereerde selfstandige Switserse Kantons en met die Griekse Stadstate wat elkeen soewerein was maar verenig was teen die Persiese Konings.

Die Griekse Amphyctiones of Algemene Vergadering van die Griekse Stadstate het trouens net soos die State-Generaal oor geen ander magte beskik as die wat spesifiek aan hom opgedra is nie. §

Met nadruk en op oortuigende wyse haal Grotius ook talle historiese bewyse aan van die onomstootlike feit dat die soewereine regeermag van elke provinsie as een van sy vernaamste regte beskou was. Suum Cuique - Elk het zyne. In hierdie verband sê Van Ryswyk tref-fend : "In matters of sovereignty, every right which is not proved to have been given up, must be understood to remain." \$\$\$

Ook die verdediging van Oldenbarneveldt is deur hom op dieselfde grondslag gevoer, n.l.

"The States of Holland and West-Friesland are--- a free state, supreme and sovereign as well as in matters of state, religion, justice, police, as in others and\$\$\$ acknowledging no other master but the Almighty God alone!"
Die..../131

\$ Van Ryswyk W : Prolegomenon to South African Political Theory - The Verantwoordingh of Hugo de Groot p.44, Capetown 1954.

\$\$\$ Van Ryswyk W : a.w. p. 43
\$\$\$ De Frankryker Dr. A.C.J. : "De Staatsleer van Hugo de Groot en zyn Nederlandsche tydgenooten, Utrecht 1937, p.81.

N.B. Uitgawe van die "Verantwoordingh" kon ons selfs nie in die biblioteek van Utrecht, Holland opspoor nie.

Die oortuiging waartoe ons uit bogenoemde historiese feit^e geraak is dat die vryheidsbeginsel van die pluralisme waarin die Nederlanders vanaf die vroegste tye gedrenk was deur hulle op skitterende wyse gehandhaaf is, selfs teen die felste en volhardendste aanslae van die absolutisme op verskillende terreine.

Uit bogenoemde historiese uiteensetting vloei die probleem van die verskil wat daar bestaan tussen die konsepsie van middeleeuse outonomie waarvan ons so dikwels melding gemaak het, en die van die Bybelse en Christelik-filosofiese opvatting van soewereiniteit in eie Kring in ons tyd.

Die outonomie van die vrye middeleeuse korporasies was die onaantasbare outonomie van die landelike heerlikhede wat die owerheidsgesag gekoop het. \$

Die middeleeuse outonomie was ook geografies bepaal b.v. deur 'n rivier of 'n ander grenslyn. Daar was dus 'n geografiese kompetensiekwessie in teenstelling met die feit dat in die geval van die konsepsie van soewereiniteit in eie-kring, staat en kerk, skool en bedryf ensomeer nie geografies te bepaal is nie. Dit gaan oor die karakter van die samelewingsverbande. Elke samelewingsverband het sy eie aard en daarvolgens ook sy eie wetskring.

Omtrent die verskil tussen die middeleeuse outonomie en die leer van soewereiniteit in eie-kring skryf Dooyeweerd : „The fundamental difference between the two is that autonomy only occurs in the relation of a whole and its parts, whereas sphere-sovereignty pertains to the relation between social structures of a different radical or geno-type, which in principle lacks the character of a part-whole relation. \$\$

Outonomie en soewereiniteit in eie-kring onderskei hulle dus van mekaar juis daarin dat die eerste steeds in sy grense afhanklik is van die eise van die geheel wat deur die hoogste gesagsorgaan bepaal is en waarvan die outonome kring alleen 'n onderdeel is, terwyl die grense...../ 132.

- \$ Beskouing van Prof. Dr. H. Dooyeweerd van Nederland tydens 'n persoonlike onderhoud met hom te Amsterdam. April 1961.
- \$\$ Dooyeweerd Prof. Dr. H. : A new Critique of Theoretical Thought. Vol. III p. 221, 222. Amsterdam and Philadelphia. U.S.A. 1957.

grense van 'n wesenlike soewereine lewenskring nimmer afhanklik kan wees van die oordeel van 'n vermeende hoogste verband nie, maar in die innerlike struktuur van die lewenskring self en daardeur in die goddelike wêreldorde, gegrond is.

Soewereiniteit in eie-kring word gedetermineer en beperk deur die innerlike aard van die samelewingsverbande en is gegrondwes in die goddelike wêreldorde.

Die staat bestaan ook uit onderdele soos byvoorbeeld die staatsdepartemente maar die verhouding van die staat tot sy onderdele is anders as sy verhouding tot die geheelandersgeaarde verbande van kerk, gesin, vrye bedryf en vrye vereniging. Hulle neem 'n ander posisie in. Kerk en gemenebes staan ook nie in die verhouding van deel tot geheel soos dit die siening van die middeleeuse outonomie-opvatting was nie maar hulle staan outonoom langs mekaar. Hierin is die verskil tussen die konsepsies van middeleeuse outonomie en soewereiniteit in eie-kring geleë.

Die vernaamste bolwerk teen die absolutisme op staatkundige gebied in Nederland was :-

1. DIE STATE - GENERAAL.

Die grondprobleem van die gemenebes was nog altyd die Potestas-libertas vraagstuk gewees.

Hoe is hierdie probleem in die Nederlande deur die beroemde en eeuoue State-Generaal organisasie opgelos? Wie het daarin oorwin - pluralisme of monisme en absolutisme?

'n Staatkundige organisasie wat vanaf vroeëre eue in Wes-Europa en ook in die Nederlande bestaan het en 'n magtige invloed uitgeoefen het maar wat ook beslis die stempel van die pluralisme of korporatiewe selfstandigheid gedra het, was die historiese Staten-Generaal. „De Staten-Generaal waren een veelhoofdige lichaam, afhankelijk van de wil der gewestelyke Staten die op hun beurt geen stap konden doen zonder de goedkeuring van een aantal Stadsregeringen.“ §

Histories is die State-Generaal die naam vir 'n State-vergadering met 'n algemene karakter en dus anders as die van die vergaderings van die gewestelike State. Soos in baie ander gevalle waar die ontwikkeling van latere tye continu met die vroeëre tye was, was die ontwikkeling van die State-Generaal b.v. ook continu met 'n soortgelyke liggaam in die Griekse oudheid.

In sy „De Antiquitate Reipublical Bataviae” wat Grotius in 1610 uitgegee het vergelyk hy die State-Generaal van die Nederlande met die Amphyctiones van die ou Griekse Stadstate. §

Die vroegste tekens van die ontstaan van so 'n pluralistiese vergadering in die Nederlande was toe volgens 'n gebruik in die Utrechtse graafskap +- 1267, §§ die biskopskeuse uitgebring is deur 'n „Captitulum Generale”, d.w.s. 'n Kieskollege van „clerus et populus” van die 5 „Kapittels” van die hoofstad en die „prooste” van die 5 „Kapittels” te Tiel, Deventer, Emmerick en Odenzaal.

Toe Margareta van die Graafskap van Zeeland in September 1346 na Beiere moes vertrek en toekomsreëlings moes tref, het sy vir die doel in Geertruidenberg verteenwoordigers van Holland, Zeeland en Henegauwen laat saamkom. Dit was dus 'n statevergadering of byeenkoms van Generale State van die drie Geweste soos dit later 'n gewoonte geword het. §§§ Hierdie „Generaal Kapittel” het gaandeweg 'n interessante volksinstelling in die vryheidsliewende Nederlande geword.

In 1375 het Arend van Hoorn b.v. aan die Nedersticht 'n „landbrief” moes gee. Dit was 'n soort klein Grondwet wat van toe af deur elke biskop by sy inhuldiging gesweer moes word. Die inhoud hiervan kan soos volg saamgevat word. §§§§ „Geen algemene belasting, geen vervreemding of verpanding van state en ampte en geen oorlog mag plaasvind .... / 134.

§ Van Ryswyk W. : a.w. p. 44.

§§ Gosses J.H. en Japikse N : Handboek tot de Staatkundige geschiedenis van Nederland. S. Gravenhage 1927, p. 63.

§§§ Gosses en Japikse : a.w. p. 211

§§§§ Gosses en Japikse : a.w. p. 213

plaasvind behalwe met die toestemming van die „Generale Kapittel" nie.

In 1431 is daar weer sprake van die Generaal Kapittel in Utrecht. §

Op dié manier is gaandeweg vergaderinge gevorm van verteenwoordigers van verskillende geweste wat onder een landsheer geresorteer het.

Van eintlike algemene Statevergaderings is egter eers sprake onder die regering van die landshere uit die Bourgon-diese huis. Hoewel beperk in bevoegdhede, het die Staten-Generaal self in die ou tyd soms 'n belangrike politieke rol gespeel, soos b.v. in 1576 in die opstand teen die Spaanse oorheersing toe die state teen die wil van die landsheer bymekaar gekom het ter formulering van die wense van die bevolking.

Hierdie Spaanse oorheersing het gevolg na Alva en sy magte se bloedige oorloë teen die Nederlande en na velerlei vrugtelose vredesonderhandelinge. Toe daar geen ander keuse vir die Nederlanders oorgebly het nie as om met opoffering van die vryheid van hulle godsdienste en hulle staatkundige vryheid hulle aan die Spanjaarde te onderwerp, het hulle dit nogtans alleengedoen na ordertekening van die volgende „Placaat" wat hulle opgestel het en wat ten duidelikste die tradisionele vryheidsin en drang tot selfstandigheid adem, :- „De Staten-Generaal der Geunieerde Nederlanden, Allen den-genen die deze tegenwoordige zullen sien of te hooren lesen, Saluyt ! Alsoo een yegelick kennelick is dat een prince van den lande van Gode ghesteldt is Hooft over syne ondersaten om de zelve te bewaren ende beschermen van alle ongeluck overlast en de geweldt ghelyck een Herder tot bewarenisse van syn schapen : Ende dat d' ondersaten niet en zyn van Gode geschapen tot behoef van den prince, om hem en alles wat hy beveelt, weder het goddelick of ongoddelick recht of te onrecht is onderdanick te wesen, ende als slaven te dienen: Maar den Prince om d' ondersaten wille, sonder de Welcke hy egheen Prince en is om de selve met recht ende redene te regeren, voor te staen, ende lief te hebben als een

...135/... Vader .....

§ Gosses en Japikse a.w. p. 242.

Vader syne kinderen ende een herder syne schapen, die syn lyf erde leven settet om die selve te bewaren, Ende soo wanneer hy sulcx nie en doet, maar in stede van syne onder-saten te beschermen deselve soekt te verdrukken, overlas-ten, heure oude vryheyt, Privilegien ende oude herkomen te benemen ..... moet gehouden worden niet als prince, maar als een Tyran ..... (hebbende oock meest alle voorsz. Lan-den haren Prince ontfagen op Conditien, Contracten ende accoorden) de welcke brekende, oock naer recht den Prince van de heerschappye van den Landen is vervallen." §

'n Deel van bogenoemde placaat pryk op die beroemde Protestantse Monument te Geneve.

Van die voortdurende vryheidstrewe van die Neder-landers en hulle voortdurende waaksaamheid teen enige vorm van absolutisme getuig ook Prof. E. Lousse waar hy sê :-

„De Organisatie van dñe Staat werkte harmonieus, zoolang als de vorsten niet ophielden de afgevaardigden van de standen byeen te roepen en onbeperkt en naar willekeur te regeren. §§

In twee belangrike dokumente wat in die nouste ver-band met die Staten-Generaal gestaan het, het die plura-listiese beginsels van die Nederlande gekulmineer en dit was die konstitusie van die Unie van Utrecht van 1579 en die Plakkaat van Verlatinge van 1581.

..... 136/ ... 2, Die Unie....

§ De Bosch Kemper a.w. pag. 75.

§§ Lousse E. De Staat p. 19.

2. DIE UNIE VAN UTRECHT.

In 1579 is die Unie van Utrecht gevorm. Volgens die konstitusie wat opgestel is, het die 7 provinsies hulle in een Unie verenig maar op voorwaarde dat elke provinsie sy volle soewereine regte bly behou. Die hoofdoel van die Unifikasie was verdediging en die beleid en magte van die sentrale liggaam, die State-Generaal, was beheers deur die behoeftes van verdediging.

Die basis van Unifikasie was die Middeleeuse skema van kontrakverband, soewereiniteit van die reg en die beleid van korporatiewe selfstandigheid.

Geen enkele boek gee 'n duideliker en meer akkurate beskrywing van die filosofiese erfenis waarop die Unie van Utrecht gebaseer is en wat die Nederlande tot die enigste liberale land van daardie tyd verhef het as die Vindiciae contra tyrannos nie. §

Die argument van Brutus het gegaan oor politieke monisme teenoor politieke pluralisme of oor die verskil tussen die opkomende gesagstaat van daardie tyd en die laat-middeleeuse en reformatoriese politieke teorieë van die soewereiniteit van die korporasies en die regte van groepe.

Die argument van die Vindiciae wat gebaseer is op die beginsel van regsoewereiniteit en dat die wet bo die koning en die volk is, was gerig teen die tirannie van daardie tyd en teen die politieke naturalisme van Bodinus. Ooreenkomstig die middeleeuse politieke tradisie het die Vindiciae op die basis van kontakverhouding die regte en vryhede van die outonome korporasies in die gemenebes gehandhaaf. Die eintlike saak waarom dit gaan in hierdie geskrif was nie in die eerste plek soos dit oppervlakkig voorkom 'n stryd tussen Protestantisme en Rooms Katolisisme nie maar die kulminasie van 'n stryd tussen die middeleeuse beginsels van pluralisme en regsoewereiniteit en die opkomende sentraliserende absolutisme in Frankryk.

Volgens hierdie beginsels het die Unie van Utrecht aan die Nederlande 'n Konstitusie gegee wat in die Neder-

137/ ..... lande ....

§ C.F. inter alia. Sir George Clark, The Birth of the Dutch Republic. Proc. Brit. Academy, vol. XXXII; Gosses & Japikse. a.w. pp. 488 ff.

lande stand gehou het tot by die Bataafse rewolusie van 1795.

Volgens die konstitusie van die Unie van Utrecht het die Staten-Generaal die bestuur van die Republiek geword.

Die lede van die Staten-Generaal was afgevaardigdes van die verskillende State wat 'n bondgenootskap of 'n state-bond gesluit het.

Die bevoeghede van die State-Generaal was :- Die buitelandse sake; die verdediging; die opperbestuur oor verowerde gebiede en kolonies en die jurisdiksie in geskille tussen die state onderling.

Maar, en dit was van besondere belang, die verskillende geweste of provinsies het uitdruklik hulle eie soewereiniteit gehad. Die lede van die State-Generaal was afgevaardigdes van selfstandige state.

Die selfstandige state het egter bogenoemde sake aan die State-Generaal opgedra om te behartig.

Die selfstandigheidsgevoel van die state was so sterk dat selfs toe die vorstelike edelman, Prins Willem van Oranje, wat die vader van die Vaderland genoem was, kort voordat hy op verraderlike wyse op 10 Julie 1574 vermoor is, hoof of Admiraal van die provinsies Holland en Zeeland - die ander provinsies sou waarskynlik spoedig hulle voorbeeld volg - geword het, het dit geskied onder uitdruklike voorwaarde dat dit die stede „elk in de hare” vry sou staan „om desnoods zich te wapenen”, \$

Volgens Wypkema was die State-Generaal trouens 'n regeringsliggaam wat eintlik 'n konferensie van gesante van die verskillende provinsiale state was. \$\$

Hierdie provinsies of afsonderlike state het volgens 'n bekende hedendaagse regsgeleerde t.w. Prof. Dr. H.F.W.D. Fischer van die Universiteit van Leiden, „met sporadiese neigings tot oorheersing van die kant van die State-Generaal soos b.v. in die geval van die verbanning van Grotius, vir die volgende 200 jaar ewe outonoom gebly totdat die State-Generaal op sy laaste vergadering op 1 Maart 1796 sy bevoeghede plegtig aan 'n Nasionale vergadering oorgedra het.” \$\$\$

.....

Gedurende ...

\$ De Bosch Kemper. a.w. pag. 98.

\$\$ Wypkema A : De invloed van Nederland op het ontstaan en ontwikkeling van de staatsinstellingen der Z.A. Republiek tot 1881 - Pretoria 1939 pag 25.

\$\$\$ Woorde van Prof. Fischer tydens 'n onderhoud wat ons met hom te Leiden gehad het op 4 April 1961.

Gedurende die Franse tyd was daar geen State-Generaal nie maar met die totstandkoming van die nuwe Grondwet van 1814 is die naam opnuut weer ingestel vir die hoogste vergadering van die land, nou egter nie meer 'n kongres van afgevaardigdes van selfstandige provinsies nie, maar 'n volksverteenwoordiging wat as parlement met die soewereine vors die wetgewende mag sou deel.

Uit bogenoemde is dit vir ons duidelik dat die gees van vryheidsliewendheid by die Nederlanders nie alleen deur die Middeleeue brandende gehou was nie maar dat dit kragtig opgevlam het sedert die kerkhervorming toe die pluralisme veral in sy stryd teen die absolutisme van Spanje sy hoogste triomfe in die geskiedenis van die Nederlanders behaal het.

3. DIE PLAKKAAT VAN VERLATINGE.

Die Plakkaat van Verlatinge van 1581 (vir besonderhede van die teks sien z.w. Sneller, Unie van Utrecht en Plakkaat van Verlatinge (Rotterdam 1929) of G. Brandt, Historie der Reformatie bl. 1 Amsterdam 1677; P.J. Blok Geschiedenis van het Nederlandsche volk vol. III Groningen 1896); I.H. Gosses en N. Japikse, Handboek tot de Staatskundige Geschiedenis van Nederland, pp. 332 - 497 (D. Gravenshage, 1927) was 'n middeleeuse dokument en dit het die beskouing gehuldig dat die verhouding van die verskillende volkere van die Nederlande en Philip van Spanje een van kontrakverband was met voorwaardes wat bindend vir albei partye was. Die Plakkaat beweer verder dat die wedersydse kontrak nie meer bindend was nie aangesien Philip die voorwaardes gebreek het.

Die Plakkaat van Verlatinge stel die beginsel duidelik dat konings ter beskerming van die volk aangestel is, en dat volkere nie terwille van konings deur God in aansien geroep is nie. As konings nie die ou regte en voorregte en vryhede van die volk beskerm nie kan hulle as tiranne aangesien word en mag die volk hulle deur ander konings vervang. Na die prinsipiële uiteensetting van die besonderhede van die kontrakverband toon die plakkaat dan aan hoe dat koning Philip die kontrak verbreek het, en verklaar dan die kontrak as vernietig.

Net soos in die geval van die Unie van Utrecht was ook die Plakkaat van Verlatinge die kristallisasie van middeleeuse en Reformatoriese vryheidsbeginsels wat in 'n legio van geskrifte tot uiting gekom het.

.....

Die..

Die helderste uiteensetting van genoemde vryheidsbeginsels is beliggaam in die Vindiciae contra Tyrannos wat na die St' Bartholomeusnag se massamoord van 1572 geskrywe is en saamgestel is in die jaar 1579 onder die skuilnaam van Stephanus Junius Brutus. Die outeurskap van die boek word gewoonlik toegeskrywe aan Philippe du Plessis-Mornay en Hubert Lanquet.

In die gees van Calvyn word die stelling bepleit dat die vors daar is terwille van die volk en nie die volk terwille van die vors nie en dat die waaragtige volksbelang grense stel aan die koninklike mag.

Die akte waarmee in Julie 1581 te 'S Gravenhage deur die State-Generaal Philip II afgesweer is, verraaï kennelik bogenoemde gedagterigting oor die reg tot opstand.

4. DIE STATE-GENERAAL EN DIE KERK.

Pluralisme op staatkundige gebied is van die grootste belang ook i.v.m. die kerk want daarsonder sou die skriftuurlike konsepsie van 'n vrye kerk in 'n vrye staat nie tot sy reg kon kom en gehandhaaf kon word nie omdat die absolutisme dan ook ten opsigte van die kerk sou geseëvier het.

'n Vraag wat hom hier dadelik voordoën is in hoeverre die pluralistiese State-Generaal ook op die gebied van die kerk homself gebly en die kerk vrygemaak het?

Die meervoudigheidsbeginsel wat uit die skeppingsmotief van die Heilige Skrif spruit openbaar hom soos ons gesien het op alle terreine van die lewe o.a. op staatkundige sowel as kerklike gebied. Dit was ook die geval in die geskiedenis van die Nederlande. Die kragtige uitbouing van hierdie beginsel op staatkundige gebied gedurende die laat middeleeue in Nederland het die grond hier besonder vrugbaar gelaat vir die gesonde opbloeï van die konsepsie van meervoudigheid op kerklik-godsdienstige gebied.

Trouens, indien byvoorbeeld die Spaanse Rooms-katolieke op staatkundige gebied hoogty sou gevier het in die Nederlande en alle pluralistiese uitinge op staatkundige gebied uitgeskakel het dan sou uit die aard van die saak van die meervoudigheidsbeginsel op kerklike gebied en van die protestantse kerk self ook niks tereg kon gekom het nie.

Die sterk Nederlandse inslag van die pluralisme het egter soveel aansluiting by die reformatoriese neiging op dié gebied vertoon dat nie alleen die staatkundige maar ook

.....

die.....

die kerklike lewe baat daarby gevind het.

Ons probleem i.v.m. hierdie aspek van ons studie is eerstens in hoeverre die meervoudigheidsbeginsel waarvoor die Nederlander op staatkundige gebied so dapper en so volhardend gestry het ook op kerklike gebied tot sy reg gekom het, of, in hoeverre die kerk van Nederland deur die staat toegelaat was om op kerklike gebied te verwerf en te geniet wat die onafhanklike en vryheidsliewende staat op staatkundige gebied verwerf en geniet het en, indien dit nie die geval was nie, waarom nie?

Die eerste offisiële kontak wat daar tussen die state-Generaal en die kerk plaasgevind het of die eerste openbaring van die verhouding tussen die kerk en die gemenebes soos beliggaam in die state-Generaal en die provinsiale owerhede, staan in verband met die historiese Unie van Utrecht.

In die 13 de artikel van die konstitusie van die Unie, van Utrecht is ten opsigte van die godsdienst bepaal dat Holland en Zeeland hulle kon bly „draegen na haerlieder goetduncken ende d'andere provinciën van deser Unie sullen hen mogen reguleren na de inhoud van die Religions - vrede of ieder voor zich daarop zoodanige orde stellen, als sý in het belang des lands en den inwendige rust noodzakelyk achten mits dat een yder partioulier in sýn religie vry zal mogen blyven ende dat men niemant ter cause van die religie sal mogen achterhalen of ondersoecken volgende de pacificatie tot Gent gemaect". § Van die Godsdienst en die kerk is volgens hierdie artikel erns gemaak deur die State-Generaal.

In Junie 1584 is deur die State-Generaal besluit om by die eed vir die lede van die State-Generaal te voeg die klousule dat die ware Christelike Gereformeerde Godsdienst voorgestaan sal word. Die reeds gestelde belangrike vraag verrys hier of op Nederlandse bodem waar daar so hard en so voortdurend vir die Vryheidsbeginsel van die pluralisme geveg is, ook die kerk as vrye instelling van God tot sy reg gekom het m.a.w. of die kerk deur die staat as vrye

.....gesagskring..

§ Reitsma J : Geschiedenis van de Hervorming en de Hervormde kerk der Nederlanden. 8 dele. Groningen. 1892. a.w. p. 136.

gesagskring beskou en behandel is en so sy meervoudighedsregte en voorregte teenoor die staat kon geniet of nie; of anders gestel, het die verhouding tussen kerk en staat in die komende eeue volgens die Skrif en volgens die beginsels van die hervorming tot sy reg gekom het. Die hervorming het ook aan die staatkunde en by name i.v.m. die verhouding tussen kerk en gemenebes 'n boodskap laat hoor wat verskillende variaties gehad het o.a. die wat die stempel van Luther gedra het; die wat die stempel van Zwingli en die wat die stempel van Calvyn en sy opvolgers gedra het. Laasgenoemde gedagterigting wat uit die gereformeerde Protestantisme van Calvyn voortgevllei het, het oor 'n groot deel van Wes-Europa veral Frankryk en die Nederlande en oor England sowel as Skotland versprei. Omdat laastenoemde variasie vir Nederland van die meeste belang is beskou ons dit kortliks van naderby om dit as norm te neem by ons beoordeling van die verhouding tussen kerk en gemenebes in die Nederlande sedert die hervorming.

Calvyn het soos ons in hoofstuk 3 gesien het op gesag van die Heilige Skrif aan die staat en aan die kerk elk 'n eie plek toegeken. Albei is stigtinge van God en beide dra verantwoordelikheid teenoor die stigter. Die gemenebes mag nooit oor die kerk en die kerk nooit oor die gemenebes heers nie.

Die vennootskap van kerk en gemenebes is dus deur God gewil onder die opperheerskappy van God self. Beide is aan God self verantwoordelik. Die owerheid is nie deur die volk nie maar deur God met gesag beklee. Die owerheids-gesag oorkoepel nie alle ander gesagskringe nie, maar moet die lewenswette wat God vir die enkeling, (bv. sy gewetensvryheid) die gesin, die samelewing, die volk en die kerk verorden het, eerbiedig.

Dit beteken dus dat alhoewel die owerheid en die kerk nie soos twee omgewaaide bome in 'n woud is wat niks met mekaar te doen het nie maar aangewese is op mekaar en met mekaar moet saamwerk, hulle tog wel deeglik ook mekaar se Godgegewe gesagsterreine moet eerbiedig sodat die ideaal van 'n vrye kerk in 'n vrye gemenebes onder alle omstandighede tot sy reg sal kom. Om te kan vasstel in hoeverre die gereformeerde opvatting van die ideale verhouding tussen kerk en gemenebes destyds in die Nederlande tot sy reg ge-

..... kom het, ...

kom het, moet ons kortliks op die volgende wys, -

Om mee te begin kan daarop gewys word dat volgens die grondwetlike reg van die konstitusie van genoemde Unie van Utrecht elke lid van die Unie die gesag gehad het oor sake van kerk en godsdiens binne sy eie kring terwyl selfs die State-Generaal as geheel geen stem in die kerklike en natuurlik ook die staatkundige aangeleenthede van enige afsonderlike geweste gehad het nie.

Die reeds aangehaalde Artikel 13 van die konstitusie van die „Unie van Utrecht“ het aan die provinsies volle beheer ook oor die kerk in die betrokke provinsie gegee.

Van hierdie reg tot inmenging ook wat betref godsdienstige sake is deur die provinsiale owerhede vir honderde jare op nougesette wyse gebruik gemaak.

Die Nederlande wat soos ons reeds aangetoon het, op onoortreflike wyse vir die beginsel van die pluralisme op staatkundige gebied gestry en gely het, het wat die kerk betref allermens homself gelyk gebly.

Selfs Grotius, die vurige kampvegter vir die beginsel van die soewereiniteit van die provinsie het ewe vuriglik geglo dat provinsiale soewereiniteit die reg tot inmenging in godsdienstige en kerklike sake impliseer. §

Hy het verder geglo dat dit nie net die reg van die owerheid was om sy soewereiniteit ook oor die kerk te handhaaf nie maar dat dit ook sy sedelike plig was om dit te doen. "Just as they are bound by their oath to defend the privileges and the welfare of the Community, so they are bound by their oath, by reason and by God's Word to preserve their sovereignty in religious matters." §§

Heeltemal logies het Grotius dan ook verder geredeneer dat as die provinsie jurisdiksie in godsdienstige sake het dan is dit vanselfsprekend dat 'n nasionale sinode nie sonder toestemming van die betrokke provinsiale owerheid gehou sal word nie en dat die besluite wat tydens so 'n sinode geneem word ook eers deur die provinsies goedgekeur sal word alvorens hulle van krag sal kan wees.

Oor die algemeen was die jurisdiksie van die staat oor

.....

die kerk..

§ Van Ryswyk W : a.w. p. 49.
§§ Van Ryswyk W : a.w. p. 51.

die kerk so ingrypend dat dit onmoontlik vir 'n kerklike vergadering was om byeen te kom sonder voorafgaande goedkeuring van die gemenebes se verteenwoordigers en dat magistrate dan ook altyd die reg gehad het om kerklike vergaderings by te woon om sodende te sorg dat niks gedoen sal word wat die vrede van die land of die stad sal verstoer nie.

Bogenoemde optrede van die staat teenoor die kerk het verlammend op die vryheid van die kerk ingewerk en het o.a., die kerk in sy gewettigde strewe na organiese eenwordig ernstig gesteur.

Toe die kerk van Nederland na 'n vrugtelose stryd van twee en 'n half eeue uiteindelik sy langbegeerde eenheid verkry het, het die toenmalige staatsliede nog gesorg dat die bepalinge van die Unie van Utrecht intact gelaat is. §

Op dié manier het die staatsmag die soewereiniteit van elke provinsie ook op kerklike gebied gehandhaaf

Die Nasionale Sinode van Middelburg in 1581 het besluit dat die kerk op sy gebied onafhanklik van die staat gestel word en het ook 'n eie kerkorde opgestel maar kon geen approbasie van die kant van die state vir sy besluit verkry nie.

Die state het geweier om enige toestemming te verleen aan 'n kerkorde wat buite staatsgesag en medewerking van die kant van die staat opgestel is.

Met die oog op verkiesing van predikante en ouderlinge is 'n collegium qualificatum ingestel wat uit kerkraadslede en owerheidspersone bestaan het. §§

Ten opsigte van die historiese Armeniese, teologiese stryd in Nederland het die ocrheersende mag van die staat oor die kerk duidelik aan die lig getree.

Toe die stryd later hoog opgevlam het is daar van weerskante met groeiende aandrang op sameroeping van 'n Nasionale sinode aangedring.

Op 15 Maart 1600 is uiteindelik toestemming van die kant van die staat verkry tot die hou van 'n nasionale Sinode i.v.m. die stryd, maar die voorwaarde was dat daar eers 'n voorlopige byeenkoms gehou sal word met die oog op die opstel van 'n agenda vir die sinode. Ook is daar be-

..... paal dat die ...

§ Reitsma J : a.w. p. 137.

§§ Reitsma J : a.w. p. 141.

paal dat die lede wat hierdie voorlopige vergadering sou by-
woon deur die State-Generaal en nie deur die kerk gekies
sou word nie. §

Hierdie vergadering het nie die gewenste resultaat
opgelewer nie selfs nie nadat die hooffigure in die stryd
Gomarus en Arminius saam met vier predikante as getuies voor
die Hoë-Raad en later voor die State-Generaal self opgetree
het nie.

Deur middel van 'n resoluëie deur die State-Generaal
op 5 Julie 1608 is selfs die hou van parikuliere sinodes
vir 'n onbepaalde tyd belet. §§

Met die invloedryke Oldenbarneveldt as hoof van die
Regering en ondersteuner van die Arminianisme of Remonstran-
tisme, en met Prins Maurits, die opkomende masfiguur in
Nederland as simpatiseerder met die Contra-Remonstrantisme
het die teologiese stryd in 'n politieke stryd ontwikkel.
Dit het uigeloop op die bekende staatsgreep wat op 31 Julie
1618 deur Maurits uitgevoer is.

Met hierdie Coup d'etat van Prins Maurits is die remon-
strantsgesinde politieke leiers uitgeskakel en so is die
weg voorberei vir die uitroeping van 'n nasionale sinode wat
op 13. November 1618 te Dordrecht sou plaasvind.

Volgens die notule van die Generaliteit\$\$\$ van 12 Okt.
sou die nasionale vergadering uit die volgende lede bestaan
wat uitgenooi was :- 28 buitelanders, 26 Nederlandse lede,
5 Professore en 16 politici.

Al die koste i.v.m. die luisterryke sinodale vergade-
ring van meer as ses maande is deur die staat gedra en dit
is seker bewys van die intense belangstelling wat van Staats-
weë in die aangeleentheid gestel is en hoe die owerheid die
situasie oorheers het.

Verder moet daarop gewys word dat alhoewel hierdie
sinode na geweldige inwendige stryd daartoe gekom het om 'n
uniforme geloofsbelydenis vir die Hervormde Kerk vas te lê
in besluite wat vir baie geslagte as 'n gewyde monument in
die Nederlandse Kerklike lewe sou dien, daar tog nog ook

.....

na hierdie...

§ Reitsma J : a.w. p. 175.

§§ Reitsma J : a.w. p. 176.

\$\$\$ Reitsma J : a.w. pag. 206.

na hierdie grootste voorwaartse beweging op die pad na organiese eenwording van die kerk, die donker keersy van dinge was dat die pogings om aan die kerk selfregering op sy eie terrein en i.v.m. sy eie aangeleenthede te besorg nog steeds skipbreuk gely het teen die rots van die soewereine mag van die owerheid.

Aan die State-Generaal moes byv. verslag gedoen word van die verrigtinge van die sinode; die State-Generaal het goedkeuring aan die handeling en leerreëls van die nasionale sinode gegee en die gewestelike state het die voorbeeld gevolg maar soos bekend is, moes die beginsel van kerklike selfregering soos dit deur die sinodale wette vasgelê is, bly oorstaan vir latere tye.

Soos ons daarop gewys het, is van die begin af in kerklike kringe die behoefte aan eenheid tussen die kerke van die verskillende geweste gevoel; maar hoewel die Dortse Vaders eenheid tot stand gebring het ten opsigte van die leer, kon hulle dit nie regkry ten opsigte van die kerklike regering, gebruike en verordeninge nie. Die hou van gereelde nasionale sinodesittings sou in die behoefte kon voorsien maar om verskeie redes kon die owerheid nooit weer daartoe gebring word om so 'n vergadering uit al die dele van die land byeen te roep nie. Met die begeerde vrywording van die kerk het dit dus uiters langsam gegaan. Soos in die tyd van Willem van Oranje het die kerk vir eeue onder die voogdyskap van die owerheid gebly. In 1842 en 1852 het daar egter ingrypende veranderinge ingetree. Van al die regte wat die staat uitgeoefen het oor die kerk is afstand gedoen behalwe in die geval van elf oorblywendes.

Kragtens die wet van 1853 i.v.m. kerkgenootskappe is bepaal dat die sinode toenemende mag tot wetgewing sal ontvang en dat dit beskou sal word as „eene ontwikkeling in die rigting der aan die kerk toekomende zelfstandigheid”. § In 1862 het Jolles die laaste Minister van Eredienst afgetree.

Kragtens die bekende en beslissende koninklike besluit van 22 Julie 1870 is ook die elf reserwes van 1852 teruggetrek en so is die beginsel van skeiding tussen kerk en owerheid tot sy volle konsekwensies deurgevoer en het die kerk op sy eie terrein volkome selfstandigheid bereik.

..... Die is .....

Dit is dus duidelik dat die kerk in Nederland eers 92 jaar gelede volle selfstandigheid op sy eie terrein ontvang het en dat die skone blom van die skriftuurlike ideaal van 'n Vrye kerk in 'n vrye staat voor daardie tyd in die Nederlande allermens tot volle ontplooiing gekom het.

As redes vir die eeuoue posisie van onderhorigheid van die kerk aan die owerheid in die vryheidsliewende Nederland wil ons die volgende noem :-

A. LUTERSE INVLOED.

In die jaar 1540 het die Poolse edelman A Lasco hom by die Hervorming aangesluit. Hy het na Nederland gekom en in Oos-Friesland het hy 'n toevlugsoord gevind waar die Gravin-weduwee Anna met graagte van sy wetenskaplike en organisatoriese talente gebruik gemaak het deur hom in 1543 tot superintendent oor alle kerke in haar land te benoem. Hierdie aanstelling was nie sonder ingrypende betekenis nie want - „Behoudens dan dit superintendentschap - uiting van de Luthersche gedachte dat aan de wereldlyke overheid een opperleiding en - toezicht over de kerklyke aangeleentheden toekomt - organiseerde hy die kerk in (gematigd) Gereformeerde geset.” §

Dit doen hy tot 1548.

In ten minste 'n deel van die Nederlande het die gedagte aan staatkundige „opperleiding” van en „toezicht over de kerkelyke aangeleentheden” dus in die vroeë jare van die Hervorming by wyse van organisasie reeds ingeburger geraak en is die moontlikheid nie uitgesluit dat hierdie „gematigd gereformeerde” beleid van staatsoorheersing gaandeweg ook in ander dele van die Nederlande invloed kon uitgeoefen het nie.

B. ART. 36. VAN DIE NEDERLANDSE GELOOFSBELYDENIS.

Die Nederlandse geloofsbelydenis wat in 1561 opgestel is deur Guido de Brès in samewerking met ander godgeleerdes en op die sinode van Dordrecht (1618 - 1619) eenparig goedgekeur is, het die bekende Art. 36 ingesluit waarvolgens die geloofsoortuiging uitgespreek word dat God nie alleen „Konings, vorste en owerhede verorden het omdat dit

..... Sy wil is dat ...

Sy wil is dat die wêreld geregeer moet word deur wette en **regeringe**" nie maar dat Hy met dié doel die owerheid ook "die swaard in die hand gegee" het om die kwaaddoeners te straf en die vromes te beskerm.

Die artikel bepaal verder dat dit nie alleen die amp van die owerheid is om ag te gee op en te waak oor die burgerlike regering nie, maar "ook om die hand te hou aan die Heilige kerkdiens om te weer en uit te roei alle afgodery en valse godsdiens, om die ryk van die Anti-Chris te gronde te rig en die koninkryk van Jesus Christus te bevorder; die woorde van die Evangelie orals te laat preek, sodat God deur elkeen geëer en gedien word, soos Hy in Sy Woord beveel."

Verder word in die artikel ook vasgelê dat elkeen verplig is om hom aan die owerhede te onderwerp en hulle gehoorsaam te wees in alles wat nie stry met die Woord van God nie.

Die kerk van die Nederlande het hom volgens hierdie artikel dan vrywillig onderwerp aan die owerheid wat die kwaaddoeners moes straf en die vromes moes beskerm; wat sy hand aan die heilige kerkdiens moes hou; wat die koninkryk van Jesus Christus moes bevoerder en wat die Woord van die Evangelie orals moes laat preek. Daartoe het die kerk hom dan ook gewillig verklaar om hom aan die owerheid te onderwerp en gehoorsaam te wees aan die owerheid in alles wat nie stry met die Woord van God nie.

Volgens hierdie artikel wat die sinode van Dordrecht soos ons daarop gewys het, eenparig aangeneem het was die kerk direk verantwoordelik vir die mate van staatsoorheersing wat daar vir eeue lank voortgeduur het in die Nederlande al moet dit toegegee word dat die owerheid in die vryheid wat aan hom gegee is dikwels veels te ver gegaan het in sy voogdyskap, oor die kerk. Die verhouding tussen kerk en gemenebes in die Nederlande het in die praktyk op die volgende neergekom :-

"De kerk beslist onafhanklÿk van de overheid in kerkelyke vergaderingen naar't woord Gods, welke leer geleerd zal worden ..... doch de overheid doet prediken in het openbaar en doet handhaven de vastgestelde leer en kerkorde. §

Teenoor hierdie beleid van vrywillige onderhorigheid aan die Staat in die Nederlande moet altyd gestel word die gesond Gereformeerde beleid van Johannes Calvyn wat met sy leer van soewereiniteit in eie kring aan Kerk en Staat 'n eie gesagsgebied toegeken het en so tot die konsepsie van 'n Vrye kerk in 'n vrye staat geraak het.

Teen oorskryding van eie Gesagsgebied van die kant van die kerk sowel as van die kant van die staat, het Calvyn volhardend protes aangeteken. §

Nog 'n rede vir die posisie van onderhorigheid van die kerk aan die staat in die vryheidliewende Nederlande moet o.i. gesoek word in -

C. DIE SOEWEREINITEITSBEGRIIP BY DIE INVLOEDRYKE
GROTIUS VAN DAARDIE TYD.

Die soewereiniteit van die provinsies het vir Grotius die implikasie gehad dat 'n provinsiale owerheid die reg gehad het om in die godsdienstige sake van die kerk in sodanige provinsie te kan inmeng. §§

Omdat hy 'n uitgesproke Erastiaan was het Grotius nooit eens die billikheid en reg van sy standpunt bespreek nie. Hy plaas hom op die historiese basis waar hy beweer dat die reg tot inmenging in godsdienstige sake altyd 'n reg was waaroor die gemenebes beskik het kragtens die feit dat Jurisdiksie een van die essensiële eienskappe van soewereiniteit is. „Alle jurisdictie spruyt uit de Souvereiniteit.” (V.15).

Met verwysing na die verdrag tussen Holland en Zeeland (1575); die Unie van Utrecht (1579) en die verdrag met die Graaf van Anjou skryf Van Ryswyk :- "Thus the legality of the interference of the states in religious matters seems to be historically well proved." §§§

Volgens die beskouing van Grotius het die provinsies meer as 'n reg gehad tot uitoefening van sy jurisdiksie oor die kerk; dit was hulle sedelike plig.

Net soos die provinsies deur 'n eed verplig was om die welsyn van die burgerlike gemeenskap te beskerm en te bevorder, net so was hulle volgens eed en volgens die

..... Woord .....

§ Calvyn Opera XLIV/p. 136.

§§ Van Ryswyk W : a.w. p. 49.

§§§ Van Ryswyk W : a.w. p. 51.

Woord van God, ook verplig om die belange van die kerk te beskerm en te bevorder en mitsdien hulle soewereiniteit ook ten opsigte van die kerk te handhaaf.

Volgens Grotius het alles in bogenoemde verband neergekom op die kwessie van soewereiniteit, en staatssoewereiniteit het hy as ondeelbaar beskou want „zy verliest haer wesen, eenigh deel quyt zynde en met den vinger te gheven werdt men altemet de hand quyt.” §

In sy benadering van die saak is daar in die beskouing van Grotius tog skynbaar 'n ernstige kontradiksie. Hy ken volle godsdienstige vryheid aan die individu toe en beweert dat dit ondenkbaar is dat 'n private persoon sy vryheidsregte op godsdienstige gebied sal afsweer of oordra aan andere maar dan konkludeer hy onmiddellik daarna dat die gemenebes net so sy soewereiniteitsreg in kerklike sake moet handhaaf.

Hierdie kontradiktoriese houding wat Grotius ingeneem het in die verband kan o.i. alleen verklaar word deur die duidelike indruk wat hy voortdurend skep dat hy soewereiniteit as iets ondeelbaars beskou het en dat hy die staatkundige owerheid van 'n provinsie as so 'n Goddelike instelling beskou het dat dit vir hom vanselfsprekend was dat soos die owerheid vir die voorregte en welsyn van die burgerlike gemeenskap moes sorg, hy dit ook moes doen wat die voorregte en welsyn van die kerklike gemeenskap betref.

Hy grond sy opvatting o.a. op die woorde van Marsilius van Padua : "It is not forbidden by the law of God that the law-maker or Prince should confer or distribute Church functions," §§ asook op die woorde van Bilson, Biskop van Winchester : "All the public functions, civil and religious, are entrusted by the human and divine law, to the prince, head of the community." §§§

Om te beweer dat die wet van God nie die wetgewer of prins belet om heerskappy oor die kerk uit te oefen nie gaan o.i. nie op nie want alles wat die wet van God nie uitdruklik belet nie kan nie noodwendig as geoorloof geag word nie.

.....

Ook artikel 36 ...

- § Van Ryswyk W : Aanhaling uit Grotius se werk. pag. 52.
§§ Van Ryswyk W : a.w. p. 55.
§§§ Van Ryswyk W : a.w. p. 55.

Ook Artikel 36 van die Nederlandse Geloofsbelydenis laat egter in dié opsig die deur vir die staat oop om „sy hand aan die heilige kerkdiens te hou.”

Ook Calvyn was ten opsigte van hierdie probleem nie so duidelik uitgesproke en rigtinggewend as wat hy andersins was nie. Terwyl hy dit in 1560 reeds reggekry het om die ou gebruik afgeskaf te kry dat die burge-meester van die dorp altyd die kerkraadsvergaderings moes bywoon sê Kuyper nogtans : "The difficulty lies in the unanimous and uniform advice of Calvin and his epigones, who demanded intervention of the government in the matter of religion." §

Dit wil vir ons voorkom asof die laaste woord ten opsigte van hierdie diepgrypende probleem nog nie gesprek is nie; selfs die skoonklinkende konsepsie van „'n vrye kerk en 'n vrye staat" is in die praktyk gladnie so 'n heel uitgemaakte saak nie.

Die waarheid uit hom in hierdie opsig m.i. ook deurmiddel van 'n paradoks - die verklaring, die sintese waarvan gesoek moet word bo die newels van ons denke.

Hierdie feit loënstraf so in die verbygaan gesê, dan ook die opvatting dat Calvyn sou probeer het Om in Geneve 'n „Teokrasie" of 'n kerkstaat te vestig. §§

Feit bly dat Calvyn eers kort voor sy dood d.w.s. 1560 daarin geslaag het om die gevestigde gebruik afgeskaf te kry waarvolgens een van die burge-meesters alle kerkraadsvergaderings moes bywoon.

Wat van groot belang is, is dat hy in die 16de eeu reeds soets kon regkry terwyl hierdie toestand van sake in die vryheidllewende Nederlande honderde jare later nog voortgeduur het.

D. ARTIKEL 13 VAN DIE UNIE VAN UTRECHT.

Soos reeds aangetoon in hierdie hoofstuk het artikel 13 van die konstitusie van die Unie van Utrecht, konform met die beleid wat in artikel 36 van die Nederlandse geloofsbelydenis vasgelê is, aan die owerhede van die provinsies ook oor die kerk beheer gegee.

..... In hierdie ....

§ Kuyper Dr. A : Calvinism; Six Stonelectures.
Kampen - 1898. p. 128.

§§ Keet. B.B. : De Theologie van Ernst Troeltsch p. 388
- 390. Amsterdam. 1913.

In hierdie opsig was die optrede van die provinsies van die Unie van Utrecht verstaanbaar by die lig van 'n beleid wat in die Nederlandse Geloofsbelydenis vasgelê is.

Ook bogenoemde gee o.i. 'n verklaring van die eeu-oue onderworpenheid van die kerk aan die owerheid wat oorspronklik ten minste 'n vrywillige onderworpenheid was.

E. DIE „OORHEERSENDE“ BELANGSTELLING VAN DIE KERK AS ORGANISME IN DIE KERK AS INSTITUUT.

Ernstige besinning oor heersende toestande gedurende daardie tyd laat 'n mens jouself afvra of die byna fanatieke ywer waarmee die provinsiale owerheid destyds oor die belange van die kerk gewaak het nie ook gesien moet word as 'n openbaring van die ywer van die kerk as organisme in belang van die kerk as instituut nie. Soos ons in die volgende hoofstuk sal aantoon was die leiers van die gemenebes blykbaar so Christelik of Christelik geörienteerd dat hulle as lede van die kerk as organisme hulle geroepe gevoel het om die kerk as instituut in sy onvolwassenheid te versorg.

5. STATE-GENERAAL SE HISTORIESE PRIORITEIT OOR SINODALE STELSEL.

'n Hoofstuk oor die State-Generaal en die kerk mag o.i. nie afgesluit word sonder dat 'n antwoord gegee is nie op die vraag wat die eerste in die geskiedenis tot stand gekom het naamlik die State-Generaalorganisasie van die staat of die sinodale organisasie van die kerk.

Ons het in die hoofstuk oor die State-Generaal breedvoerig op die vroeë ontstaan van die pluralistiese organisasie ingegaan. Ons het daarop gewys dat daar so vroeg as in die dertiende, veertiende en vyftiende eeue al sprake was van, byvoorbeeld 'n Generaal-Kapittel. In 1576 het die State-Generaal al 'n belangrike rol gespeel toe daar tydens die opstand teen die Spaanse oorheersing sonder verlof van die landsheer bymekaar gekom is om die wense van die bevolking in die tyd van heroering te formuleer.

..... Soos bekend .....

Soos bekend is hierteenoor eers in die jaar 1559 die eerste Protestantse Sinode in Parys gehou met die gevolg dat die State-Generaal-organisasie histories voorrang moet geniet bo die gereformeerde sinodale organisasie.

In ons persoonlike onderhoud met Prof. H. Dooyeweerd van Amsterdam in April 1961 het hy die opvatting dat die State-Generaal opgekom het toe daar nog geen Hervorming was nie, beaam. Hy het daarby gevoeg dat die State-Generaal uit die standewese van die 14e eeu opgekom het.

Volgens Prof. Dooyeweerd was die kerklike „konsilies” van vroeëre eeue tog geen sinodes soos byvoorbeeld die van 1559 nie omdat hulle aanvanklik byeenkomste was van biskoppe alleen, dit wil sê van die hoofde van gemeentes wat beskou was as die opvolgers van die Apostels en omdat die konsilies van latere eeue hulle gesag aan die Pous ontleen het.

Op 'n vraag aan Prof. Dooyeweerd of daar enige direkte beïnvloeding van die stelsel van die State-Generaal op die kerklike stelsel van sinodes was, en of kerklike pluriformiteit nie maar die afskaduwing was van politieke pluralisme nie, was sy antwoord ontkenend.

Dat die State-Generaal en die sinodale stelsel egter uit dieselfde metafisiese vryheidsbeginsel van die pluralisme of plaaslike korporatiewe selfstandigheid voortgespruit het, val ons insiens nie te betwyfel nie. As die State-Generaal uit die pluralistiese standewese van die laat middeleeue opgebou is dan is die sinodale stelsel uit die skrif en soos ons daarop gewys het uit die selfstandigheidsbeginsel van die eerste Christelike gemeentes opgebou.

..... II. PLURALISME.....